

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Regionální historie ve výuce dějepisu a možnosti jejího využití na příkladu
dějin Nových Dvůrů

Regional history in history teaching and the possibilities of its use based on
the example of the history of Nové Dvory

Bc. Lukáš Láznovský

Vedoucí práce: PhDr. Václava Kofránková, Ph.D.

Studijní program: Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy a střední školy

Odevzdáním této diplomové práce na téma *Regionální historie ve výuce dějepisu a možnosti jejího využití na příkladu dějin Nových Dvůrů* potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Prohlašuji, že jsem při její tvorbě nepoužil nástrojů umělé inteligence jiným způsobem, než je uvedeno ve vyjádření, které je součástí textu práce. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 6. dubna 2025

Na tomto místě se sluší poděkovat všem lidem, kteří mi byli během psaní této diplomové práce nápomocni. V první řadě mé největší poděkování patří PhDr. Václavě Kofránkové, Ph.D., za ochotu vést tuto práci a za pomoc a impulsy, kterých se mi od ní vždy dostalo. Dále bych chtěl poděkovat PaedDr. Františku Parkanovi za to, že mi umožnil pracovat s jeho sbírkou materiálů, a také celé Katedře dějin a didaktiky dějepisu za podporu, které se mi dostalo během celého vysokoškolského studia. Poslední a neméně důležité poděkování patří mé rodině a blízkým, kteří při mně stáli a byli oporou po celou dobu mých vysokoškolských let.

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se zaměřuje na využití regionální historie ve výuce dějepisu a její potenciál v pedagogické praxi. Cílem práce je nejen zmapovat současné možnosti začlenění regionálních dějin do školní výuky, ale také nabídnout inspiraci a konkrétní návrhy pro učitele a studenty učitelství dějepisu. Tyto návrhy budou vycházet z pramenů a jiných zdrojů. Práce vychází z aktuální situace, která ukazuje, že žáci mají často omezené či zkreslené informace o historii svého regionu. Tato skutečnost je bohužel v negativním smyslu podporována i absencí regionálních dějin v učebnicích dějepisu. Součástí této práce je i dotazníkové šetření, které proběhlo mezi učiteli dějepisu a studenty učitelství. Mělo za cíl zjistit jejich postoje a zkušenosti s využíváním regionální historie ve výuce. Teoretická část práce se opírá o odbornou literaturu a didaktické publikace. Historická část se věnuje dějinám Nových Dvůrů a slouží jako historická základna pro návrhy konkrétních výukových aktivit do hodin dějepisu. Práce není striktní metodikou výuky, ale spíše podněcuje k využití lokálních historických pramenů a prostředků a nabízí možnosti, jak regionální historii do výuky samotné začlenit. Práce též zdůrazňuje význam spolupráce škol s regionálními institucemi. Tato provázanost může vést k rozšíření povědomí o historii daného místa a k hlubšímu propojení žáků s regionem, ve kterém žijí a vzdělávají se.

KLÍČOVÁ SLOVA

regionální historie, výuka, učebnice, Nové Dvory, prameny, didaktika dějepisu

ABSTRACT

This diploma thesis focuses on the use of regional history in history teaching and its potential in pedagogical practise. The aim of the thesis is not only to map the current possibilities of incorporating regional history into school teaching, but also to offer inspiration and specific suggestions for teachers and students of history teaching, which will be based on sources. The thesis is based on the current situation, which shows that students often have limited or distorted information about the history of their region. Unfortunately, this fact is also negatively supported by the absence of regional history in history textbooks. This thesis also includes a questionnaire survey which was conducted among history teachers and students of teaching. The survey aimed to determine the correspondents' attitude and experience with the use of regional history in teaching. The theoretical part of the thesis is based on professional literature and didactic publications. The historical part is devoted to the history of Nové Dvory and serves as a historical basis for suggestions for specific teaching activities in history lessons. The thesis is not a strict teaching methodology but rather encourages the use of local historical sources and resources and offers options for incorporating regional history into the teaching itself. The work also emphasizes the importance of cooperation between schools and regional institutions, which can lead to a broadening of awareness of the history of a given place and a deeper connection of students with the region in which they live and where they are educated.

KEYWORDS

regional history, education, textbooks, Nové Dvory, historical sources, history didactics

Obsah

Úvod	7
1 Výuka dějepisu a regionální historie (obecně, využití a význam regionální historie ve výuce, výsledky průzkumu).....	10
1.1 Vymezení pojmu regionální historie	10
1.2 Výuka dějepisu od minulosti až po současnost	11
1.3 Možnosti implementace regionální historie jednotlivých škol při tvorbě ŠVP... 14	
1.4 Význam regionální historie ve výuce dějepisu a aktuální stav jejího začlenění do výuky 15	
1.5 Regionální historie a její zastoupení v učebnicích dějepisu	18
2 Dotazníkové šetření	23
2.1 Výsledky šetření	24
2.1.1 1. otázka.....	24
2.1.2 2. otázka.....	25
2.1.3 3. otázka.....	26
2.1.4 4. otázka.....	26
2.1.5 5. otázka.....	30
2.1.6 6. otázka.....	32
2.1.7 7. otázka.....	33
2.1.8 8. otázka.....	34
2.1.9 9. otázka.....	35
2.2 Shrnutí dotazníkového šetření	36
3 Lokalita Nové Dvory a Novodvorsko od středověku do konce druhé světové války . 39	
3.1 Novodvorsko od počátků osídlení do 16. století	39
3.2 Nové Dvory za Věžníků	44
3.3 Nové Dvory za Františka Pachtu a návštěvy císařské rodiny	49

3.4	Nové Dvory součástí habsbursko-pruských konfliktů	51
3.5	Nové Dvory v držení rodu Chotků z Chotkova a Vojnína	52
3.6	Nové Dvory za první světové války	57
3.7	Nové Dvory za druhé světové války pohledem pamětnice	60
4	Praktická část – plány vyučovacích hodin.....	66
4.1	Aktivita č. 1 – Interpretace a práce s historickým pramenem	66
4.2	Aktivita č. 2 – Heraldika – pracujeme s erby a znaky	70
4.3	Aktivita č. 3 – Proměny krajiny v okolí Nových Dvorů	72
4.3.1	Aktivita č. 3/1	77
4.4	Aktivita č. 4 – Život v Protektorátu Čechy a Morava pohledem místních kronik a pamětnice.....	79
	Závěr.....	88
	Seznam použitých informačních zdrojů	90
	Vyjádření k využití nástrojů umělé inteligence	93
	Příloha – Rozhovor s Olgou Hanzlíkovou.....	94

Úvod

Diplomová práce, kterou předkládám, si klade za cíl zmapovat využívání a potenciál využití regionální historie v rámci výuky dějepisu. Práce by se mohla stát určitým návodem či myšlenkou, jak v současných učitelích dějepisu a případně i v současných studentech učitelství vzbudit pozornost a zájem o toto téma.

K výběru tohoto tématu mě motivovala především skutečnost, kterou jsem zjistil za dobu mé nepříliš dlouhé čtyřleté pedagogické praxe. Žáci a studenti mnohdy nemají žádné, anebo mají velmi zkreslené a nekompletní informace o místě, ve kterém vyrůstají, žijí a vzdělávají se. Neznají místa, která v sobě nesou určitou paměť, jež se vztahuje k danému regionu, neznají ani v bodech důležité dějinné momenty, které mohly různým způsobem ovlivnit podobu právě jejich obce. Tyto informace žáci získávají od svých rodičů, prarodičů, ve škole a dále pak v různých kroužcích a institucích typu muzea, Sokola aj. Jelikož je však rozvoj žáka po stránce vědomostní, ale hlavně i po stránce sociální, nedílnou součástí naší každodenní pedagogické práce, domnívám se, že v budování sounáležitosti s vlastním regionem by škola měla hrát významnější roli.

Součástí této diplomové práce je drobné dotazníkové šetření, které mělo být jakousi mikrosondou do povědomí učitelů a studentů učitelství o možnostech využití regionální historie ve školní výuce dějepisu. Na dotazník odpovídalo přes čtyřicet respondentů, kteří zastupovali cílovou skupinu, pro kterou je tato práce určena především. Jednalo se o současné učitele dějepisu a o studenty učitelství dějepisu na vysokých školách. Jsem si vědom, že počet respondentů, kteří odpovídali na dotazník, není velký. Nelze tak generalizovat a vztahovat sebrané výsledky například vzhledem k celorepublikové situaci. Existují regiony, kde výuka dějepisu přímo vybízí k využití regionální historie a jsou ovšem regiony, které nejsou v tomto ohledu příliš bohaté. Dotazníkové šetření by jistě zasloužilo detailnější rozčlenění respondentů. Bylo by zajímavé sledovat, jak vnímají regionální historii respondenti v jednotlivých lokalitách, jak se toto vnímání mění s věkem respondentů, ale pro takovýto sociologický výzkum se v práci tohoto charakteru nenachází dostatek prostoru.

Teoretická část práce vychází ze studia odborné literatury, která se vztahuje k tomuto tématu, a poté k didaktice dějepisu obecně. Historická část, jež se věnuje dějinám Nových Dvůrů od středověku po konec druhé světové války, je pak shrnutím práce s literaturou a prameny, ze

kterých jsem během psaní této práce čerpal. Nejvíce jsem využíval Ledrovo dílo *Děje panství a města Nových Dvůrů*. Jedná se o souhrnnou monografii, která se zabývá historií panství a pozdějšího městečka Nových Dvůrů, které leží ve Středočeském kraji v těsné blízkosti někdejšího královského města Kutné Hory. Právě díky těsné blízkosti a úzké spojitosti s tímto vysoce postaveným středověkým městem se Nové Dvory staly taktéž důležitým místem, které zasluhuje pozornost. Důvodem, proč jsem zvolil výše uvedené časové vymezení, je i možnost využít v této práci informace od pamětnice, která v Nových Dvorech zažila druhou světovou válku jako mladá dívka. Kromě práce s orálně historickými prameny, lze do výuky vhodně začlenit také aktivity založené na zkoumání množství zachovalých architektonických památek v obci. Jelikož panství Nové Dvory velmi často navštěvovaly významné historické osobnosti, mohou se žáci v hodinách seznámit i s jejich osudy. Historická část textu slouží jako výchozí materiálová základna pro závěrečnou část práce, která obsahuje náměty na využití regionální historie ve výuce dějepisu.

Práce se snaží otevřít či rozšířit nové obzory osobám, které se v této oblasti pohybují a mají o toto téma zájem, a ukázat, jakými způsoby je možné tuto látku uchopit a začlenit ji do plánů výuky tak, aby smysluplně a logicky ve vztahu k místu, kde výuka probíhá, plnila očekávané výstupy kurikulárních dokumentů, jež jsou závazné pro vzdělávání v České republice. Právě samotným využíváním míst, pramenů, symbolů, krajiny a dalších prostředků, které se nachází v místě vzdělávání, lze dle mého názoru velmi dobře budovat sounáležitost s prostředím, kde žáci žijí a vzdělávají se. Berme tuto práci jako vzor, který lze přizpůsobit kterékoli lokalitě, pro kterou máme dostačující pramennou základnu. S regionální historií jsme se v oficiálních kurikulárních dokumentech příliš nesetkávali až do roku 2025, kdy proběhla revize Rámcových vzdělávacích plánů, ve kterých se regionální historie již objevila.¹ Součástí této práce jsou tak i návrhy na aktivity do hodin dějepisu, které jsou přizpůsobeny lokalitě Nových Dvůrů. Z výzkumu, o kterém jsem se již zmiňoval v této úvodní části, také vyplynulo, že velká část učitelů by ráda ve svých hodinách využívala předem připravené materiály s regionální tematikou. Zde narážíme také na limity, které toto téma otevírá. Mezi tyto limity patří hlavně jedinečnost každé lokality, která nabízí jiné

¹ Revidované Rámcové vzdělávací plány pro ZV. Dostupné z webové adresy: <https://revize.rvp.cz/>. Použito 23. 02. 2025.

informace a prameny a nemožnost generalizovaného použití jedněch univerzálních materiálů. Současně ale lze hledat i různá místa, stavby, pomníky, městské znaky, rodové erby a další podobné památky, kterých je v naší zemi velké množství, a u nich se zaměřovat na jejich prostorovou, symbolickou či například sociální funkci. Zkoumat proměny způsobu užívání, jejich umístění, historii a další. Aktivita v hodinách založená na těchto pramenech lze naopak aplikovat napříč regiony. Téma rovněž otevírá prostor pro diskusi ohledně spolupráce škol s regionálními paměťovými institucemi a vydávání různých výukových materiálů ze strany regionálních muzeí a jiných institucí. Nabízí se zde možnost výzkumu, který by se zaměřil na komunikaci těchto institucí se školami a na jejich roli v dalším vzdělávání učitelů. Učitelé by měli znát regionální muzea, památníky a jiné paměťové instituce, ale často jim prostě chybí základní informace o nabídce kvalitních programů pro školy.

1 Výuka dějepisu a regionální historie (obecně, využití a význam regionální historie ve výuce, výsledky průzkumu)

1.1 Vymezení pojmu regionální historie

Pojem regionální historie není zdaleka tak lehké zcela přesně vymezit. Problém nespočívá v pojmu historie, ale v mnohoznačnosti onoho přívlastku regionální. První vymezení pojmu spočívá v označení velkých regionů, které zasahují větší území, než je stát. V tomto případě by se dalo uvažovat například o regionech typu Balkán, Pobaltí a další. Další možný význam tohoto pojmu staví region na rovnost územním obvodům, správním regionům.² V tomto pojetí by se dalo tedy uvažovat o regionu i jako o území o velikosti obce. Existuje i další – etnografické – vymezení tohoto pojmu. To označuje slovem region etnografické (národopisné oblasti) typu Chodsko, Valašsko, Podkrušnohoří a další. Jedná se o oblasti, které se dlouhodobě utvářely vlivem různých kultur a sociálních aspektů a vytváří se zde zcela specifický folklor. Dále se případně jedná o výsledky industrializace jako je to například v případě Kladna a již zmíněné oblasti pod Krušnými horami. Libor Martínek ve své publikaci vysvětluje region jako ohraničené území s vlastní historií a specifickou kulturou společně s vědomím daných obyvatel tohoto území o hranicích tohoto regionu.³ Regionální historie se velmi rozvíjela v barokních a pozdně barokních historických dílech, která přibližovala dějiny jednotlivých velkých měst.⁴ Ve značné míře se o rozvoj regionální historie v této podobě přičinili tehdejší vzdělanci, učitelé, archiváři, ředitelé škol a matrikáři, kteří, díky svému vzdělání, disponovali pro tuto činnost potřebnými znalostmi a pramennými základnami.⁵ S nejvíce příznačným a vhodným vymezením regionálních dějin, se kterým by mohla operovat i tato práce, přichází František Kutnar. Ve své studii vymezuje regionální historii jako odraz nebo obraz dějin národních, případně jakousi jejich konkretizaci

² Beneš, Zdeněk. *Regionální historiografie a školní dějepis*. In: Kuklík, Jan (ed.). *Regionální dějiny v dějepisném vyučování*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006, s. 10.

³ Martínek, Libor. *Region, regionalismus a regionální literatura*. Opava, 2007. s. 26.

⁴ Jedná se například o Kořínkovy *Staré paměti kutnohorské* a další podobná díla.

⁵ Toto je přesný případ Josefa Ledra, který se po absolvování učitelského ústavu v Hradci Králové přestěhoval do Nových Dvůrů, kde působil jako učitel a později jako ředitel místní školy.

v příslušném regionu.⁶ S jasným vymezením pojmu regionální dějiny je to velmi obtížné a platí, že každý autor využívá jiné definice tak, aby odpovídaly jeho výzkumu a práci. Pro tuto práci, kterou předkládám, bude platit, že za regionální dějiny považuji takové události, které se vztahovaly k území obce a tehdejšího panství Nových Dvůrů tak, jak se v minulosti měnila jeho rozloha a vliv.

1.2 Výuka dějepisu od minulosti až po současnost

Významu použití historie v procesu výchovy a vzdělávání si byli vědomi již antičtí či středověcí autoři. Obsahem starších forem dějepisného vyučování však byly převážně životopisy vynikajících osobností a později biblická dějeprava. S regionální historií se děti začaly seznamovat až na nižších městských školách, kde se také učily psaní, čtení a počtům.⁷ Jedním z velkých didaktiků byl bezesporu Jan Amos Komenský, který ve svém nejznámějším pedagogickém spise *Velká didaktika* řadí určitou formu dějepisného vyučování už do předškolního vzdělávacího stupně – do mateřské školy.⁸ Tuto myšlenku pak dále rozpracovává do jednotlivých dalších vzdělávacích období a stanovuje cíle, kterých by žáci na konci těchto etap měli dosáhnout. Komenský rovněž zdůrazňoval důležitost regionální historie, dějiny umění a také dějiny každodennosti.⁹ Nutno říci, že se ani s Komenského didaktikou nedá zatím hovořit o výuce dějin v rámci předmětu, kterému dnes říkáme dějepis. Dějiny bývaly ve výuce zařazovány průběžně tam, kde se to hodilo. Obsahově byly zaměřeny především na antické dějiny, dějiny národní a dějiny habsburské. Logicky tak vyučování dějin mělo podněcovat k poslušnosti a úctě k vládnoucímu rodu. Ani v době, kdy českými zeměmi a Evropou otřásaly revoluční události let 1848 a 1849, nebyly k dispozici žádné metodické publikace ani osnovy, které by učitelům usnadnily práci s vyučováním dějepisu. Byly známy pouze obecné zásady, které doporučovaly soustředit se

⁶ Kutnar, František. *Hodnota a úkol regionálního momentu v dějinách*. In *Acta Regionalia*. Sborník vlastivědných prací, 1965, s. 7-10.

⁷ Parkan, František. *Didaktika dějepisu*. Praha, 2014. s. 9.

⁸ Komenský, Jan Amos. *Didaktika velká*. Přeložil Augustin Krejčí. Brno, 1948. s. 216.

⁹ Parkan, s. 11.

na regionální dějiny, a na dějiny vlasti a habsburské monarchie.¹⁰ Výuka dějepisu byla soustředěna do samostatného vyučovacího předmětu až se zavedením základního školského zákona z roku 1869. Do tohoto období spadá i větší rozvoj dějepisných učebnic.

Dějepis je snad tím nejvíce vhodným místem pro realizaci ideologických myšlenek. Pakliže se jedná o dobu, kdy českým zemím vládli Habsburkové, je logické, že výuka dějepisu směřovala tímto směrem. Po rozpadu mocnářství vznikl nový stát, který i díky rozvíjející se historické vědě konce 19. a začátku 20. století vnesl do výuky dějepisu nové světlo. Dějepis se měl soustředit na dějiny národní a podněcovat k národní uvědomělosti a hrdosti. Velkou změnou prošel dějepis především v době, kdy byly české země pod nacistickou nadvládou. Dějiny českých zemí měly být pouze jakýmsi doplňkem dějin Říše. Nacistická pedagogická věda cílila převážně na tělesný rozvoj a až následně na rozvoj duševních schopností. To bylo zcela v souladu s tehdejší ideologií, která tvrdila, že pro stát je vhodnější člověk fyzicky zdatný a méně duševně rozvinutý nežli fyzicky slabý intelektuál. Dějepis, i tak velmi zredukovaný, se mladí lidé neučili proto, aby znali obraz minulosti, ale aby se přiučili do budoucnosti.¹¹ Obdobně bylo s dějinami zacházeno i v případě čtyřicetileté komunistické nadvlády. Ovšem s tím rozdílem, že byly vyzdvihovány a zdůrazňovány dějiny Sovětského svazu.¹² Různými nařízeními a směrnicemi mělo být zcela redukován učivo o vzniku náboženství, která formovala další vývoj lidstva a dějin celého lidského pokolení. Z modernějších dějin se jednalo o redukce nebo o úplné přeskočení doby rudolfínské. Vynechání tohoto učiva považují za velmi úsměvné, protože Praha se po delší době opět stala sídelním městem, kam se se svým dvorem Rudolf II. přestěhoval. O rozkvětu kultury v Praze, ale i o pozvednutí českého království, je všeobecně velmi známo.¹³

Po roce 1989 došlo v České republice k zásadní liberalizaci výuky dějepisu, která odrážela politické, společenské a kulturní změny a zájmy po pádu tvrdého komunistického režimu. Jedním z hlavních cílů bylo překonání ideologického zkreslení výuky, které bylo typické pro

¹⁰ Parkan, s. 14.

¹¹ Bosák, František. *Česká škola v době nacistického útlaku*. České Budějovice, 1969. s. 8.

¹² Parkan, s. 21.

¹³ Bičová, Lenka. *Učebnice dějepisu padesátých a šedesátých let dvacátého století* [online]. Praha, 2011. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Mikeska. s. 15.

období před rokem 1989.¹⁴ Výuka měla mít obecně blíže k demokratickým hodnotám, měla podporovat samostatnost, kritické přemýšlení nad problematickými jevy a vyvolávat diskuse nad tématy. Novým, a dle mého názoru klíčovým prvkem, bylo i položení většího důrazu na interpretaci historických událostí, při kterých se kladl důraz na interpretaci jedince – žáka. Žáci se tak učí nahlížet na dané jevy optikou dnešní, ale hlavně i optikou doby tehdejší. Rozvíjí se tak pluralita názorů a argumentační dovednosti. Do výuky se tak nově dostávají dříve tabuizovaná témata. Hovoří a vyučuje se o disidentech a jejich roli, probírá se značně problematická doba, kdy probíhal tzv. odsun Němců. Je to období, které se do naší poválečné historie zkrátka zapsalo se všemi svými pozitivy i negativy, a je třeba ho otevřeně přijmout a dále předávat jako součást našeho poválečného vývoje. Právě díky takovýmto tématům se žáci a studenti nezkresleně seznamují s dějinami své země. Troufám si tvrdit, že právě otevíráním těchto, řekněme, kontroverznějších témat, můžeme docílit toho, že žáci získají nezkreslený pohled na minulost a budou k ní moci zaujmout vlastní kritický postoj. Pokud se znovu zaměříme například na již zmíněný poválečný odsun Němců z Československa, je nesmírně zajímavé, vést debatu o tom, proč toto téma v dnešní době vyvolává rozličné reakce a co způsobuje onu kontroverznost. Vnímání těchto mocnostmi předem dohodnutých událostí optikou tehdejší doby víceméně ukazuje, že dané praktiky byly zcela v pořádku a díky dekretům prezidenta republiky také legální. Pohledem dnešní doby už to tak ale vnímat nelze, v tom je ona kontroverznost těchto témat. Poslední změnou, která se pomalu začala prosazovat po roce 1989 je i možnost připuštění, ne-li vyžadování diskuse během výuky. Diskuse by měla být součástí hodin dějepisu, protože žáky aktivizuje a vyvolává uvažování nad dějinami. V době předlistopadové byla diskuse ve většině případů víceméně vyloučena, protože veškeré poznatky a informace byly jasně indoktrinovány. Liberalizace výuky dějepisu po roce 1989 tedy měla představovat významný krok směrem k modernizaci vzdělávacího systému a ke kultivaci občanských kompetencí u mladé generace.

¹⁴ Vaníčková, Vanda. *Tak trochu jiné soudobé dějiny*. Online. 2024.

Dostupné z: https://vanickova.eu/cd2/vzdelavani_ucitelu.html. [cit. 2024-12-22].

1.3 Možnosti implementace regionální historie jednotlivých škol při tvorbě ŠVP

Další pomyslné rozvolnění přichází s novým rámcovým vzdělávacím plánem (RVP) po přelomu tisíciletí. Ten objasňuje, jakých očekávaných výstupů by měl žák na konci určitého období dosáhnout. Rámcový vzdělávací plán slouží jako jakýsi základní požadavek, kostra nebo vzor, podle kterého si každá škola vytváří svůj školní vzdělávací program (ŠVP). ŠVP tedy vychází z RVP a reflektuje jeho požadavky. Každá škola má tedy možnost přizpůsobit svůj školní vzdělávací plán tak, aby odpovídal potřebám žáků, podmínkám školy anebo jejímu zaměření.

Pokud uvážíme všechny možnosti, které škole nabízí tvorba vlastního školního vzdělávacího plánu, získáme tak vcelku významný prostor, ve kterém lze výuku regionální historie realizovat v rámci každé jedné školy. Obecně si myslím, že je velmi vhodné zařazovat regionální témata do výuky, protože taková témata dokáží obohatit žakovské poznání o relevantní informace a posílí vztah žáků a studentů k místu, ve kterém žijí, nebo se vzdělávají, což je jistě velmi žádoucí. Regionální historii lze vytěžit v rámci projektových nebo tematických dnů, které budou zaměřeny na historii dané obce, případně na zmapování určitých historických období. Nabízí se zde spolupráce školy, studentů a mimoškolních institucí jako jsou například obecní muzea, knihovny, archivy aj. Potenciál regionální historie v rámci výuky v hodinách dějepisu se dá jistě rozvinout i přímou prací s žáky a jejich samostatnou činností, která spočívá ve zjišťování informací od svých prarodičů a rodičů a jejich následném zpracování formou projektů, prezentací a školních výstav. Současně se pomocí těchto aktivit posilují i různé další dovednosti, které jsou pro vývoj žáků důležité. Jedná se o například o sociální a digitální kompetence, dovednost kriticky posoudit předložený materiál a uvažovat o něm a další.¹⁵ Více se této problematice věnuji v dalších částech práce.

Využití regionální historie je tak přímo možné hlavně v místech, kde se nachází významné stavby. V místech, kde proběhly důležité bitvy či jiné události, ale i v ostatních místech,

¹⁵ *Klíčové kompetence*. Online. Revize rámcových vzdělávacích programů. 2024. Dostupné z: <https://prohlednout.rvp.cz/zakladni-vzdelavani/klicove-kompetence>. [cit. 2025-01-01].

kteřá se zapsala do historie celé země. Tato místa mohou nést příznačné označení „místa s geniem loci“. Tato místa jsou sama o sobě důležitá a už tak zasluhují pozornost. Každý student, byť by si z dané hodiny neodnesl více než jen prožitek samotného okamžiku, na sebe nechá promluvit a dýchnout historii skrze osobní zážitek a vnímání daného prostoru. Velmi důležité je uvědomit si, že tato místa se mohou co do podoby měnit, ale onoho genia loci v nich pořád budeme moci nalézt.¹⁶

1.4 Význam regionální historie ve výuce dějepisu a aktuální stav jejího začlenění do výuky

Význam regionální historie v rámci školní výuky dějepisu je dle mého velmi silný a důležitý. Dané informace, které jsou jistým způsobem zhmotněny v prostoru, který žák zná a je mu blízký, působí tím silněji a důkladněji, protože si je žák spojí s daným místem, a právě toto spojení může pak v žácích aktivovat touhu po dalším poznávání. Současně si tak žák osvojuje minulost a uvědomuje si ji jako součást přítomnosti. Regionální historie tak díky své blízkosti v podobě prostředí, kde se výuka realizuje, v podobě osudů významných osobností a díky dalším aspektům, podporuje, dle mého názoru, snadnější osvojování informací, které žákům chceme předat.¹⁷ Dochází tak budování historického vědomí.¹⁸ Látku, kterou vymezuje školní vzdělávací plán a očekávané výstupy, kterých je nutno dosáhnout v jednotlivých obdobích, je v mnoha případech možné zvládnout právě se zapojením regionální historie v rámci výuky dějepisu. V každé obci se nachází kostel, na kterém lze vyložit učivo o světcích či náboženské symbolice, na kostele i světských stavbách lze vyučovat znaky jednotlivých architektonických stylů. Práce s mapami rozvíjí smysl pro orientaci a výstup z takové činnosti může například představovat územní rozvoj dané obce v jednotlivých obdobích. Rozhovory žáků s pamětníky, při dodržení zásad orální historie, nejen že posílí mezigenerační vztahy, ale také předají dál osobní vzpomínky, které poté

¹⁶ Havlůjová, Hana. *Silný hlas ticha aneb Genius loci (v) paměti*. In: Märc, Josef. Brána školního dějepisu otevřená. Ústí nad Labem, 2012, s. 134.

¹⁷ Krákora, Pavel. *Historical consciousness and its role in teaching regional history*. In: Res Gestae, Czasopismo Historyczne. Olomouc, 2022, s. 183-189.

¹⁸ Beneš, Zdeněk. *Regionální historiografie a školní dějepis*. In: Kuklík, Jan (ed.). *Regionální dějiny v dějepisném vyučování*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006, s. 9.

mohou sloužit i jako materiál ve výuce. Tyto své poznatky pak mohou žáci sdílet a porovnávat mezi sebou a zjišťovat, jak se liší pohledy na stejnou problematiku optikou jednotlivých rodin. Ve všech částech výukové jednotky je možno využít lokální materiály, které žáky zaujmou a posílí jejich zájem o dané učivo.¹⁹ Tímto výčtem možných činností se snažím dokázat, že regionální historie má své nezastupitelné místo ve školní výuce dějepisu a že není nutné soustředit výuku pouze do prostor školních učeben. Nabízí se tak například způsob výuky v terénu. Tato metoda sahá až do dob první republiky, kdy jednotlivé třídy objížděly nejbližší sousední města a samozřejmě město hlavní.²⁰

Ve své podstatě tedy po určitém shrnutí získáváme pohled na regionální dějiny jako na součást historiografie, která má především dva velké cíle. Jedním cílem je být součástí celkové historiografie a druhým úkolem je cílit k poznání daného regionu, ve kterém v našem případě probíhá výuka. S tímto pojetím přichází i Josef Bartoš ve svém příspěvku k pojetí regionálního dějepise.²¹

Jak jsem se zmínil již výše, celková výuka a koncepce vyučování se v České republice řídí platnými právními dokumenty, z nichž klíčovým dokumentem je závazný Rámcový vzdělávací program. Jedná se o dokument, kterým se řídí školy při tvorbě svých školních vzdělávacích plánů. Tyto školní vzdělávací plány musí plně odpovídat požadavkům rámcového vzdělávacího programu, ve kterém najdeme kompletní požadavky (tzv. očekávané výstupy), kterých je nutno dosáhnout na konci určitého úseku studia. Pokud se zaměříme na Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání z roku 2021, nenajdeme pro předmět dějepis žádný odpovídající očekávaný výstup, pod který by se regionální

¹⁹ Novotný, Petr. *Regionální dějiny a jejich postavení ve výuce dějepisu*. In: Knecht, Petr, ed. *Výzkum aktuálních problémů pedagogiky a oborových didaktik: (v disertačních pracích studentů doktorských studijních programů)*. Brno, 2006. 268 s.

²⁰ Šustová, Magdaléna. *Vycházky, výlety a exkurze jako součást vyučování dějepisu v době první republiky*. In: Márc, Josef. *Brána školního dějepisu otevřená*. Ústí nad Labem, 2012, s. 154.

²¹ Bartoš, Josef; Trapl, Miloš a Schulz, Jindřich. *Regionální dějiny – Stav, problémy a výhledy*. Olomouc, 2000, č. 29, s. 21-38.

historie dala zařadit.²² Jediným, teoreticky možným výstupem, pod který by se dala zařadit práce s dobovými materiály vztahujícími se k lokalitě, jsou výstupy D-9-1-01 a D-9-1-02.²³ Ani aktualizace, nebo chceme-li doplnění, rámcového vzdělávacího plánu z roku 2023 nepřinesla pozitivnější světlo a nedošlo k žádným výrazným změnám. Až teprve revize Rámcových vzdělávacích plánů, která byla Vládou České republiky schválena na začátku roku 2025, přinesla prostor pro začlenění regionální historie do výuky z pozice právně platného dokumentu. Dějepis je zde opět vsazen do celku Člověk a společnost, kam patří spolu s předmětem Výchova k občanství.²⁴ Očekávané výsledky učení jsou zde rozděleny do dvou kategorií: Poznáváme minulost²⁵ a Tvoříme dějiny.²⁶

Možnosti, které regionální historie přináší, lze nejvíce rozvíjet v rámci plnění následujících očekávaných výstupů:

- CAS-DEJ-001-ZV9-004 - Specifikuje proměnu politických útvarů, krajiny a lidských sídel od pravěku po současnost pomocí map a dalších informačních zdrojů.
- CAS-DEJ-001-ZV9-005 - Posoudí, jak se připomínání historických událostí a tradic podílí na utváření jeho osobní identity a identity lidí v jeho okolí.

²² Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání 2021. Dostupné online z webové adresy: <https://edu.gov.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>. [cit. 02. 02. 2025]

²³ Žák uvede konkrétní příklady důležitosti a potřeby dějepisných poznatků. Žák uvede příklady zdrojů informací o minulosti; pojmenuje instituce, kde jsou tyto zdroje shromažďovány.

²⁴ Dějepis v revidovaném Rámcovém vzdělávacím programu. Dostupné online z webové adresy: <https://prohlednout.rvp.cz/zakladni-vzdelavani/vzdelavaci-oblasti/cas/dej> [cit. 02. 02. 2025]

²⁵ Tematický okruh Poznáváme minulost vybavuje žáka základními znalostmi a dovednostmi pro aktivní poznávání minulosti, historických tradic, společenských změn a jejich příčin a dopadů na různé skupiny obyvatel. Využívá k tomu mj. příklady z dějin technologií, náboženství, konfliktů, genderu nebo diktatur. Zaměřuje se na práci s různými médii a zdroji historických informací, od historických pramenů po mapy nebo produkty umělé inteligence.

²⁶ Tematický okruh Tvoříme dějiny vytváří žákům prostor pro aktivní jednání, hodnocení a vlastní tvorbu na základě poučeného poznání minulosti. Obsahuje výstupy, které žáka seznamují s pokročilejšími koncepty, jako je veřejný prostor, kulturní dědictví nebo historická paměť a odpovědnost. Absolvent základní školy si v bezpečném prostředí školy při těchto výstupech nacvičuje, jak může s využitím historie spoluutvářet lepší budoucnost.

- CAS-DEJ-002-ZV9-013 - Vytvoří vlastní dějepisný výstup s využitím vhodných kriticky posouzených zdrojů.
- CAS-DEJ-002-ZV9-014 - Vytvoří vlastní výstup na základě absolvování aktivizačního edukačního programu v paměťové instituci nebo ve veřejném prostoru.
- CAS-DEJ-002-ZV9-016 - Podílí se na utváření historického významu regionálních kulturních památek, popřípadě památek s celostátní či mezinárodní hodnotou.

V rámci všech těchto očekávaných výstupů lze bez větších problémů zařadit regionální historii do výuky. Lze tak učinit i v mnoha podobách a formách, může se jednat o samostatné žákovské projekty, skupinové vyučování ve třídě i mimo školní budovu, skupinové práce a další. Zdá se tak, že s revidovanými Rámcovými vzdělávacími plány se skutečně začne klást větší důraz na rozvoj praktických dovedností, analytické myšlení a myšlení v širších historických souvislostech. Dochází tak k požadovanému posílení vazby žák – region. Podle Glosera je právě období, kdy je žák na základní škole, tím nejdůležitějším a má největší potenciál, jak probudit v žákovi zájem o lokalitu a dozvědět se o ní i třeba jen základní informace.²⁷ V této revizi nebylo opomenuto ani začlenění moderních technologií do výuky, které mají potenciál zvýšit atraktivitu a efektivitu u žáků při učení. Učitelé a školy mají při tvorbě svých školních vzdělávacích programů širší možnosti, jak výuku přizpůsobit svým žákům, a hlavně využít možností, které lokalita, v níž se škola nachází, nabízí. Díky nově revidovaným plánům se také nabízí takřka bezedný prostor pro tvůrce učebnic a výukových materiálů, které by regionální dějiny reflektovaly a nabízely metody a aktivity, během kterých by se žáci s lokální historií seznamovali. Kvůli velkému množství regionů a již zmíněnému problematickému vymezení pojmu region zůstane nejspíš tato příležitost pouhým přáním, kterého by však učitelé dějepisu velmi rádi využívali.²⁸

1.5 Regionální historie a její zastoupení v učebnicích dějepisu

V rámci této diplomové práce jsem se snažil zaměřit na regionální historii a její reflexi v textech, se kterými žáci přichází do styku nejvíce, tedy s učebnicemi. Učebnice dějepisu jsou nedílnou součástí sady učebnic, které žák na druhém stupni získává. Na základních

²⁷ Gloser, Jaroslav. *Školní dějepis a minulost vlastního kraje aneb O „naší“ regionální historii*. In Metodické inspirace. Praha, 1998, s. 37.

²⁸ Informace plynoucí z dotazníkového šetření, jež je součástí této práce.

školách tento systém stále převažuje, ale na gymnáziích se setkávám s tím, že učitelé dějepisné učebnice příliš nevyužívají, případně je berou pouze jako podporu svého výkladu a svých materiálů. Existují i učitelé, kteří si tvoří své vlastní učební texty přesně podle toho, jak jim to vyhovuje. Tyto texty jsou pak ojedinělými případy, které samozřejmě nemají žádné doložky Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy a fungují tak jako doplňkový text. Ze své vlastní krátké praxe toto mohu potvrdit, jelikož sám učebnice nevyužívám. Pro výklad používám přehledně zpracované prezentace plné audiovizuálních materiálů a výuku doplňuji prací s pracovními listy a prameny. Při prohlížení učebnic dějepisu se potvrdila prvotní hypotéza, která tvrdila, že v učebnicích regionální historie zastoupena nebude a když, tak pouze minimálně. Náznaky regionální historie se objevovaly nejvíce ve zmínkách o důležitých architektonických památkách, které se dochovaly v rámci regionů. Veškerý obsah ale zůstával pouze v rovině tvrzení, od žáků se tak nečekala žádná aktivní práce.

V jednom z analyzovaných pracovních sešitů jsem našel zajímavé využití regionální historie a každodennosti na příkladu města Kutná Hora. Tento pracovní sešit propojuje lokální dějiny s širším historickým kontextem, čímž umožňuje studentům lépe porozumět historickému vývoji skrze konkrétní, dobře uchopitelný případ. Kutná Hora je zde prezentována nejen jako centrum těžby stříbra a hospodářského rozmachu ve středověku, ale také jako místo, kde se odrážely běžné aspekty života tehdejších obyvatel – jejich sociální struktura, pracovní podmínky a každodenní zvyklosti. Na tomto příkladu si žák osvojí například terminologii, která se vztahuje k těžbě stříbra a zjistí, jak vysoce ceněný kov to v té době byl. Nutno však zmínit tu skutečnost, že autorem pracovního sešitu je středoškolský učitel dějepisu Mgr. Ivan Bauer, který dodnes vyučuje středověké dějiny na kutnohorském Ortenově gymnáziu. Logicky a funkčně tak propojil a začlenil svůj region do výuky na celostátním poli.²⁹ O tom, že se Kutná Hora a její těžební historie přímo vybízí k využití vyučování o historii hornictví, se můžeme přesvědčit i v časopisu *Společenské vědy ve škole* z dob socialismu. Tento časopis, i přes svoji dobu a okolnosti vzniku, nabízel zájemcům kvalitně zpracované informace. Samozřejmě, že povinnou součástí jeho obsahu byly i ideologicky zabarvené články v duchu tehdejších odborných textů. Nalezl jsem zde i

²⁹ Bauer, Ivan. *Středověk – pracovní sešit z dějepisu*. Havlíčkův Brod, 1993, s. 35.

námět na exkurzi do oblasti Dolního Povltaví.³⁰ Je tak sympatické, že i materiály z tohoto období se snaží věnovat svoji pozornost určitým regionům, což je zřejmě dobře. Regionální historie ve formě vzpomínek pamětníků se nachází v učebnici novověku z cyklu Lidé v dějinách. Tito pamětníci vzpomínají a popisují okamžiky, které se vztahují k období, kterému je věnován v učebnici prostor. Text zachycuje vzpomínky na vznik samostatného Československa tak, jak se o tom dověděli lidé ve městě a na venkově. Tuto formu považují také za zdařilou a vhodnou, protože i „malí“ lidé jsou součástí „velkých“ dějin a jejich osudy a vnímání do nich nezpochybnitelně patří.³¹

Dalším příkladem, jak lze regionální historii vkusně a funkčně začlenit do dějin obecných, jsou aktivity Českého muzea stříbra v Kutné Hoře. Muzeum poskytuje specializované programy pro mateřské školy, první a druhý stupeň základních škol i střední školy. Pro mateřské školy jsou připraveny interaktivní programy přizpůsobené věku dětí, které jim hravou formou přibližují historii a kulturu Kutné Hory. Pro žáky základních a středních škol jsou k dispozici komentované prohlídky. Dále muzeum nabízí přednášky na různá témata, jako je kutnohorské dolování, mincování v Kutné Hoře či významné osobnosti města. Tyto přednášky vedou odborní pracovníci muzea a jsou přizpůsobeny věku a zájmům studentů. Pro podporu výuky jsou k dispozici také velmi pěkně zpracované pracovní listy, které si mohou žáci vyplnit během prohlídek a ověřit si tak své nově nabyté znalosti. Tyto materiály jsou dostupné volně ke stažení na webových stránkách, což umožňuje jejich využití i mimo zmíněné exkurze. Je tedy možno naplánovat výuku tak, aby žáci mohli vyplňovat pracovní list i v rámci hodiny ve škole. Pro kutnohorské školy je vstup na sezónní výstavy v době vyučování zdarma, což podporuje aktivní zapojení místních škol do kulturního dění ve městě. Muzeum rovněž nabízí možnost spolupráce při výuce a na projektových dnech dle požadavků škol.

Závěrem bych se alespoň v krátkém odstavci rád zaměřil na učebnice dějepisu z nakladatelství Fraus. Tuto řadu jsem vybral proto, že se dle mého názoru jedná o velmi rozšířenou a velmi používanou učebnici dějepisu na základních školách. Vysvětluji si to tím,

³⁰ Petránová, Lydia. *Kultura každodenního života – období vrcholného feudalismu*. In *Společenské vědy ve škole* (Čapek, Vratislav, ed.), roč. 1981-1982, č. 8. Praha, 1982, s. 240-243.

³¹ Hlavačka, Milan. *Lidé v dějinách, Novověk II. Doba konstituční*. Praha, 1995, s. 59.

že nakladatelství Fraus vydává i učebnice pro jiné předměty (český jazyk, anglický jazyk, aj.), a tak jsou tyto učebnice vybírány možná i proto, aby svým konceptem nenarušovaly ostatní učebnice, které žáci mají. Pokud se na tyto učebnice podívám z regionálně-historického pohledu, zjistíme, že ani tato, vcelku hojně používaná řada učebnic neobsahuje aktivity, které by s regionální historií pracovaly. S regiony se zde logicky setkáváme pouze ve formě map, které určité regiony zobrazují, a dále pak při vyobrazení určitých architektonických památek, kdy je uvedeno jméno a lokalita, kde se památka nachází. Během procházení těchto učebnic jsem našel pouze velmi malé množství úkolů a aktivit, které by se daly považovat za regionálně-historické. Namátkou uvedu alespoň tři aktivity z učebnice Dějepis 8 – třetí vydání z roku 2021.³²

Aktivity:

- s. 11: „*Vyhledejte morový sloup ve vašem okolí a zjistěte o něm další podrobnosti.*“ Toto cvičení by se zdálo být v pořádku, chybí ale detailnější vysvětlení, které podrobnosti a informace má žák hledat, v jakém okolí se má pohybovat?
- s. 14: „*Uveďte ze svého okolí příklad barokní stavby, která se stala neodmyslitelnou dominantou města či vesnice.*“ Aktivita vybízí pouze k uvedení stavby, žák by se mohl zamyslet například kdy a proč stavba vznikla, kdo ji nechal postavit, za jakým účelem.
- s. 127: „*Vyhledejte nejstarší kino ve svém okolí.*“

Potvrdilo se tedy, že učebnice skutečně regionální historii nereflektují, nebo ji reflektují pouze minimálně. Otázkou je, zdali se v učebnicích, které už ze své podstaty odrážejí velké – obecné – dějiny, očekává nějaké širší zastoupení regionálních dějin. Dovedu si to představit například ve formě badatelských úkolů pro žáky, ve kterých by zpovídali své rodiče a prarodiče, zpracovávali by jejich vzpomínky a ve formě projektů prezentovali stanovená témata, mapovali historii své lokality. Své výstupy by pak mohli porovnávat s výpověďmi rodičů ostatních spolužáků. To se mi jeví jako velmi vhodné například v tématech moderních dějin, dob normalizace aj. Společně s učitelem by žáci mohli poznatky systematizovat a na základě těchto poznatků formovat obecné závěry o probírané době. Další otázkou, na kterou by bylo dobré se v rámci dalšího bádání zaměřit, je, jak tyto regionální dějiny vklínit do těch obecných a jak s nimi pracovat. Regionální historie by nyní měla být součástí nových

³² Lovčí, Radovan (red.) *Učebnice Dějepis 8*. Plzeň, 2021.

učebnic, které budou vycházet již dle nově revidovaného Rámcového vzdělávacího programu. Jak se autoři se zařazením regionální historie vypořádají, ukáže až budoucí praxe. Variantou je například vytipování „univerzálních“ architektonických památek typu sokolovna, kino, kulturní dům a nechat žáky zjišťovat požadované informace. Jedná se o typy úkolů, které lze univerzálně aplikovat napříč regiony.

2 Dotazníkové šetření

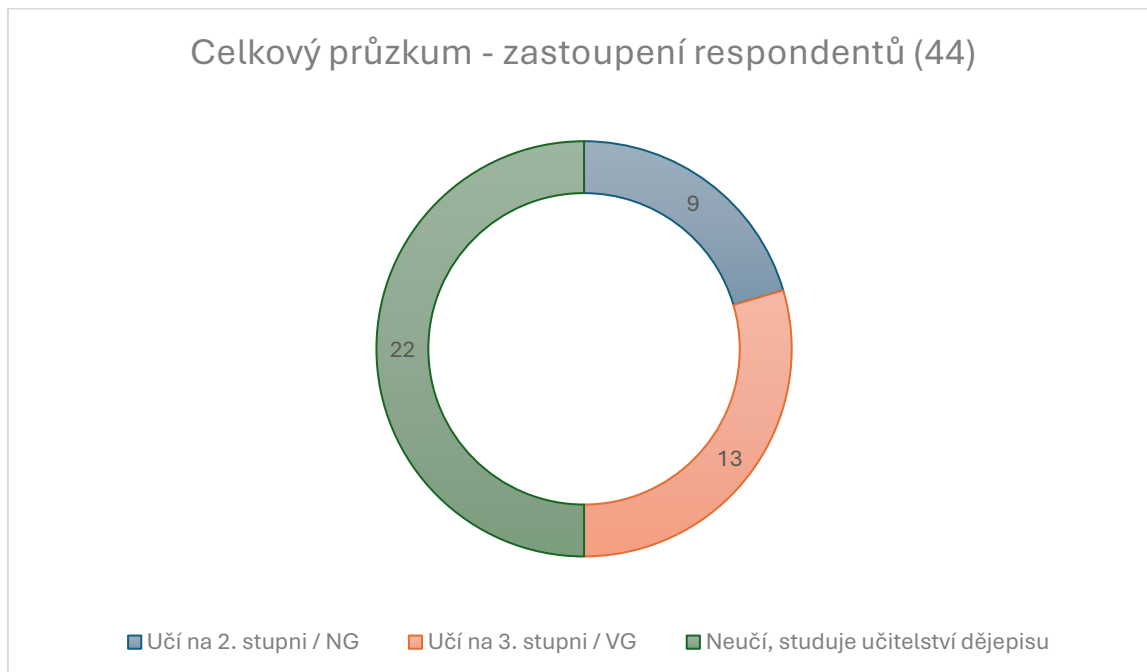
Dotazníkové šetření mělo za cíl alespoň částečně zmapovat současnou situaci, která se týká povědomí, či samotného využívání regionální historie v rámci dějepisu. Dotazník byl rozesílán v elektronické formě prostřednictvím sdíleného odkazu na platformě Google Forms a zúčastnilo se ho 44 respondentů, což nám dává alespoň malou možnost nahlédnutí do této problematiky. Šetření probíhalo od června 2024 do ledna 2025. Během tohoto období mohli respondenti odpovídat na celkem devět otázek. Otázky byly rozdílných forem. Jednalo se o otázky doplňovací, otázky s výběrem možností a otázky uzavřené.

Seznam otázek:

1. Na kterém stupni učíte dějepis?
2. Přemýšleli jste nad úlohou a významem regionální historie v hodinách dějepisu?
3. Myslíte si, že je regionální historie v rámci dějepisu důležitá pro žáky?
4. Který způsob seznámení s regionální historií se vám jeví jako nejlepší?
5. Pokud byste vy, jako učitelé, dostali k dispozici připravené materiály, ve kterých by byly náměty na hodiny dějepisu s využitím regionální historie, využili byste je ve svých hodinách?
6. Myslíte si, že je v rámci časové dotace v dějepisu dostatek prostoru, aby se žáci kromě obecných dějin soustředili také na dějiny své školy, obce...?
7. Znáte vy sami dobře svoji lokalitu (ve které učíte své žáky) tak, abyste věděli, která témata a materiály nabízí k výuce?
8. Víte, které vzdělávací instituce ve vaší lokalitě fungují? Např. lokální muzea, Instituty Paměti národa, památníky, aj.
9. Spolupracujete aktivně s některou výše uvedenou institucí?

2.1 Výsledky šetření

2.1.1 1. otázka

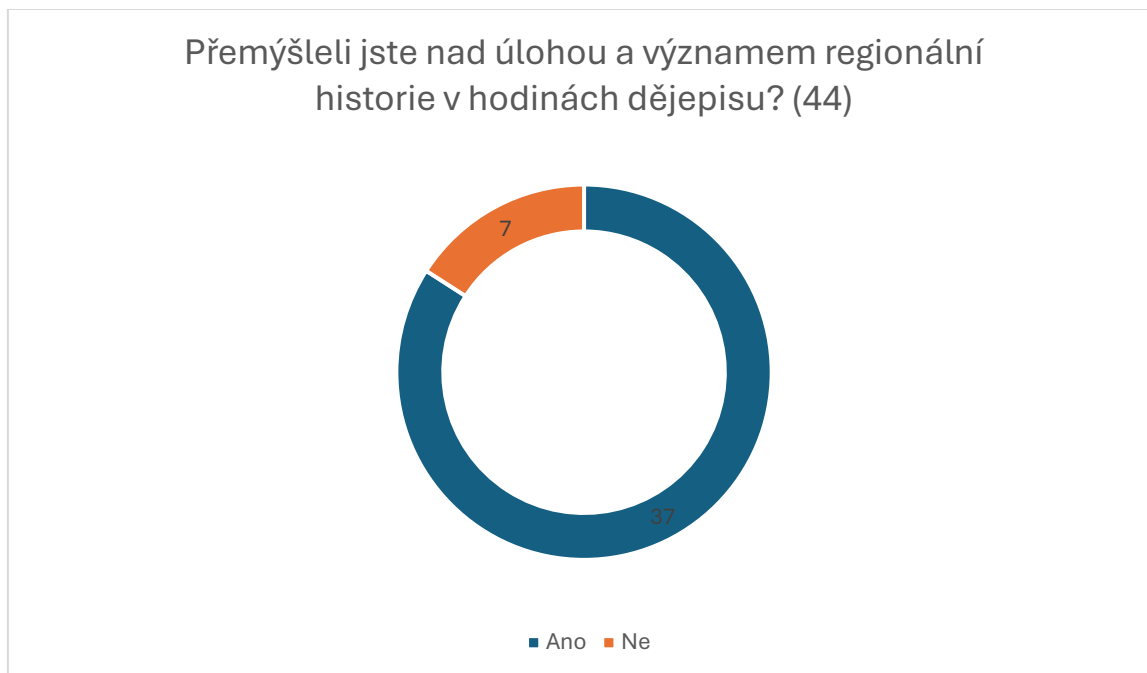

Tito respondenti mohli sami sebe zařadit do tří kategorií, ve kterých se aktuálně nacházejí. Jednalo se o kategorie:

- Učím na 2. stupni základní školy (nebo odpovídajících ročnících nižšího gymnázia)
- Učím na 3. stupni (střední školy a odpovídající ročníky vyššího gymnázia)
- Zatím neučím, ale studuji učitelství dějepisu

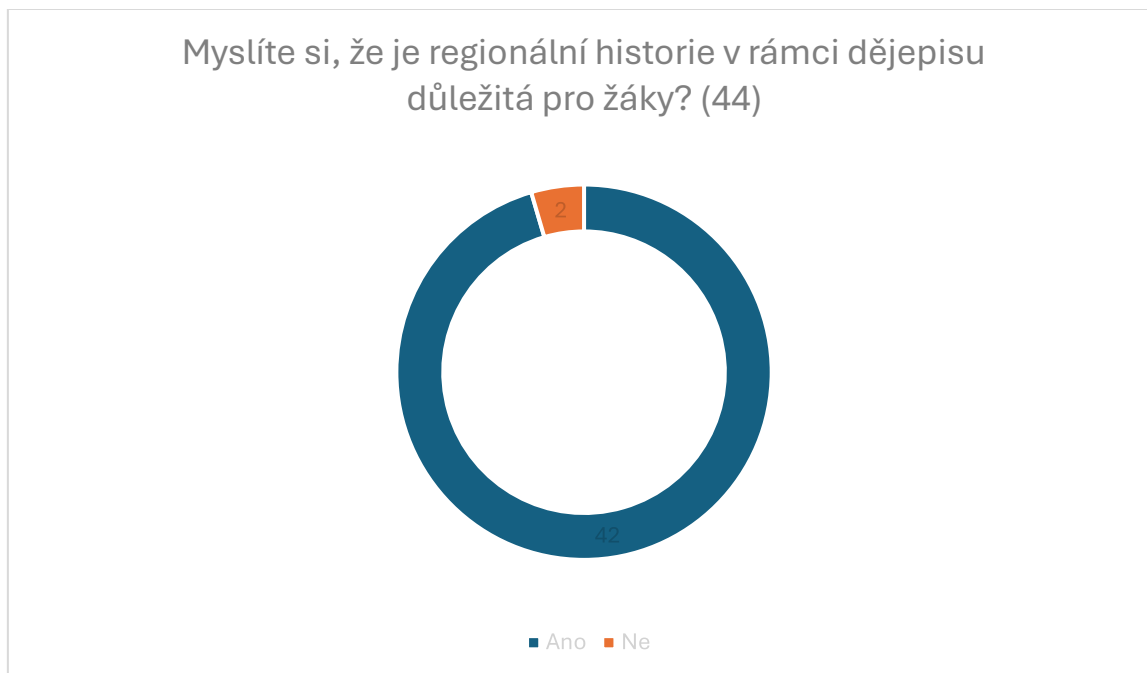
Tyto tři kategorie byly definovány pro tento výzkum proto, protože si myslím, že celkově zahrnují široké spektrum osob, které se s dějepisem setkávají a mají tak k tomuto tématu co říci. Zajímavé bylo porovnávat odpovědi v kategorii studentů, kteří se připravují na učitelské povolání. Tato kategorie velmi dobře reflektovala jejich současnou zkušenost se studijním programem, který právě studují.

2.1.2 2. otázka

Tato otázka měla za cíl zmapovat přemýšlení o regionální historii v rámci výuky dějepisu na školách a vůbec to, zdali respondenti pocítují potřebu, přemýšlet o regionálních dějinách a jejich zařazení do výuky. O regionální historii v hodinách dějepisu přemýšlí 37 ze 44 respondentů, což je asi 84 % dotázaných. Celkově, pokud tuto otázku propojíme s první, zjistíme, že velká část respondentů, která prošla určitou dějepisnou průpravou má potřebu o tomto tématu přemýšlet.

2.1.3 3. otázka

V rámci této otázky jsme se po vyhodnocení setkali s velmi pozitivním výsledkem, který ukazuje, že 42 respondentů (95 %) považuje regionální historii a seznámení žáků a studentů s regionální historií za důležitou. Je to jistě pozitivní výsledek, který z velké části vděčí osobnímu nadšení vyučujících pro danou lokalitu, různým typům školení, či vysokoškolské přípravě, která probíhá v různých odborných předmětech.³³

2.1.4 4. otázka

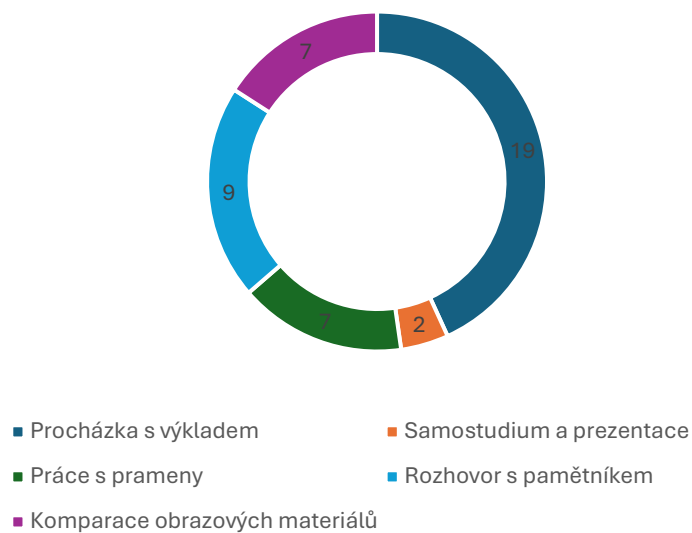
V této otázce mohli respondenti vybírat z více možností ty, které nejvíce odpovídaly jejich přesvědčení. Otázky se týkaly možností, jak nejlépe seznámit žáky a studenty s regionální historií. Uvádíme zde tři grafy, z nichž každý reflektuje jednu ze tří skupin, do které se respondenti zařadili v první otázce. Na výběr byly následující možnosti:

- procházka po dané lokalitě s výkladem
- samostudium a následná prezentace
- práce s prameny
- rozhovor s pamětníkem

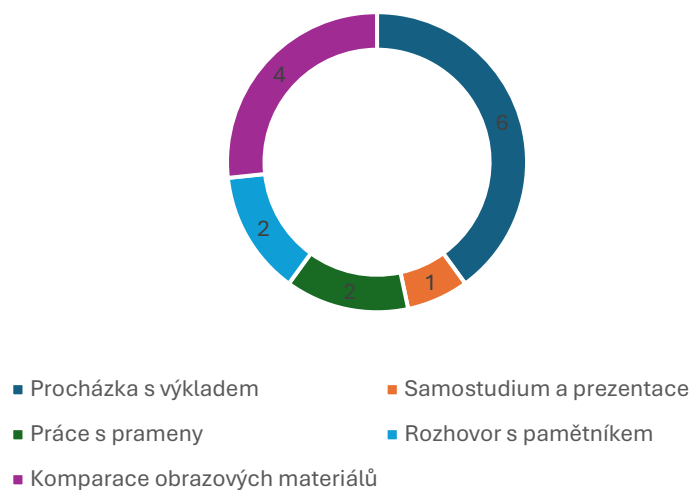
³³ Jedná se o vysokoškolský odborný předmět, který je vyučován například konkrétně na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Jedná se o ročníkový předmět (probíhá ve dvou semestrech).

- komparace obrazových materiálů

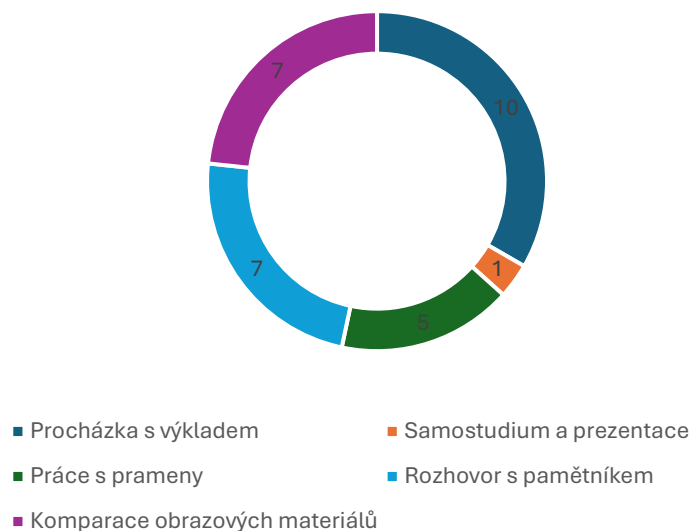
Skupina - Neučí, studuje učitelství dějepisu

Skupina - 2. stupeň základní školy (odpovídající ročníky NG)

Skupina - 3. stupeň (SŠ a odpovídající ročníky VG)

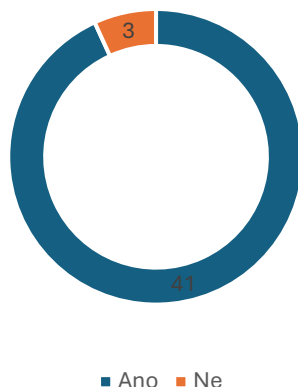
Tato otázka přinesla vcelku zajímavé a pozitivní výsledky. Respondenti z jednotlivých kategorií měli vybírat ty možnosti, které se jim jeví jako nejvhodnější k seznámení studentů s regionální historií. Pokud začneme skupinou respondentů, která se řadí do kategorie „neučí, studuje učitelství dějepisu“, zjistíme, jak se prozatím nedostatečná praxe v podobě skutečně odučených hodin dějepisu promítla do výsledků v této otázce. V rámci hodin dějepisu lze skutečně žáky seznamovat s regionální historií i v rámci tzv. dějepisných vycházek. Je potřeba mít tyto vycházky pečlivě naplánované a připravené a vědět, co chceme žákům předat za informace a jakým způsobem. Je důležité vést v patrnosti i to, že žák by měl být i během takovéto procházky aktivním způsobem zapojen do výuky a neměl by zůstat pouze pasivním příjemcem informací, které mu vyučující předává. Spousta dějepisných procházek, které žáci zažívají, jsou pouze jistým únikem ze školních prostor a možností, jak strávit čas jakýmkoli jiným způsobem, nežli je výuka. Aktivit, které lze zapojit do dějepisných vycházek je mnoho. Jedná se především o referáty s připravenými pracovními listy, fotodokumentaci krajiny, se kterou lze pak dále v hodinách pracovat, či porovnávání historických fotografií se současným stavem. Jak bylo zmíněno, dějepisná procházka zabere velké množství času, který může, ale nemusí být efektivně využit. Tato nevědomost, podle mého názoru, vedla i k velkému počtu hlasů v dotazníku u studentů, kteří se připravují na učitelskou profesi, u této možnosti.

Kde se „budoucí“ učitelé shodli s těmi stávajícími, konkrétně s učiteli třetího stupně, bylo poměrně stejné zastoupení hlasů u volby „rozhovor s pamětníkem“ a „komparace obrazových materiálů“. Tento potěšivý výsledek si vykládám tak, že budoucí učitelé mají stále ještě v čerstvé paměti svá vysokoškolská studia, během kterých získali silnou metodologickou základnu pro metody orální historie, kterou během své praxe budou chtít využívat. Na středních školách a na vyšších ročnících gymnázií jsou do jisté míry taktéž zastoupeny různé projektové dny, kde se obě tyto metody dají vhodně využít a také se využívají. Příkladem mohou být různé závěrečné studentské práce, které mohou být nominovány za obalst historie do Středoškolské odborné činnosti.³⁴ Pokud porovnáme tyto dvě varianty s odpověďmi respondentů z kategorie „učí na 2. stupni“, zjistíme, že práce s prameny, rozhovory s pamětníky ani komparace obrazových materiálů nedosahují takových počtů hlasů, jako u předchozích dvo kategorií. Osobně si to vysvětluji penzem učiva, které by si žáci měli osvojit během druhého stupně a z toho plynoucím nedostatku prostoru pro zaměření se na regionální dějiny. Z vlastní zkušenosti by to mohlo být zapříčiněno ještě jedním faktorem, kterým je vyšší věk učitelů dějepisu na základních školách. Mnohdy se setkáváme se staršími učiteli, kteří na danou školu nastoupili po ukončení svých studií. Takoví učitelé učí mnohdy několik generací a je tím pádem jasné, pokud neprobíhá DVPP, že se ve větší míře nezajímají o nové trendy ve výuce dějepisu. Výuka tak mnohdy může působit zkostnatěle a zastarale.

³⁴ Středoškolská odborná činnost (SOČ) je celostátní soutěž, do které jsou nominovány kvalitní práce středoškolských studentů. Soutěž vyhlašuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky již od roku 1978.

2.1.5 5. otázka

Pokud byste vy, jako učitelé, dostali k dispozici připravené materiály, ve kterých by byly náměty na hodiny dějepisu s využitím regionální historie, využili byste je ve svých hodinách? (44)

Tato otázka byla velmi důležitá, protože i přes celkově nízký počet respondentů v tomto mini výzkumu ukazuje, kudy mohou směřovat trendy a další výzkumy v současném světě historie, dějepisu, a především didaktice dějepisu. Respondenti odpovídali na otázku zdali, pokud by dostali k dispozici připravené materiály s náměty využití regionální historie, tyto materiály využili ve svých hodinách. Drtivá většina respondentů (93 %) by dané materiály použila. Proti se vyslovili pouzí tři respondenti (konkrétně z kategorie učitelé na 3. stupni). Tento výsledek značí velkou touhu aktuální učitelské společnosti po kvalitních a vhodných materiálech z této oblasti. V současné době snad neexistuje kvalitní a erudovaný materiál, který by nabízel návody, jak s regionální historií pracovat. Hovoříme o jakémisi vzoru, který by nabízel škálu aktivit s metodikou, uvedením časové náročnosti, požadovanými vstupními informacemi a cíli výuky. K dostání jsou především v elektronické podobě různé prezentace, které jsou ale cíleně zaměřeny na region, ze kterého pochází jejich autoři.

Na webovém portále DUMY můžeme najít výukovou prezentaci³⁵, která mapuje oblast Kolínska a seznamuje žáky s bitvami, které v tomto okolí proběhly. Dále existuje webová stránka Stopy regionální historie³⁶, která spadá do oblasti Plzně. Je určena především pro mladší žáky, konkrétně 4. a 5. tříd základní školy. Jedná se o stránku, na níž si žáci mohou spustit jednotlivé kapitoly, které jsou rozděleny do tří etap – Vznik sídla Plzeň, Život v Plzni v průběhu staletí a Průmyslové revoluce v Plzni. Pokud si namátkou vybereme například etapu Život v Plzni, otevře se nám nabídka, ze které si děti mohou vybrat kapitolu, která je zajímavá. Pokud vybereme například kapitolu s názvem Sametová revoluce v Plzni, spustí se stránka, která obsahuje audiovizuální materiály, po jejichž prostudování žák vyplňuje interaktivní cvičení. Záložka Průmyslová revoluce v Plzni zase nabízí aktivity spojené s tímto obdobím. Žáci mohou například zkoumat, jak a kdy vznikl první plzeňský pivovar, čtou přepis zakládací listiny. Tato stránka je velmi dobře zpracována, obsahuje i správné citace a odkazy na použité archivní materiály, čímž si mohou i starší studenti vcelku zábavnou formou tato pravidla osvojovat.³⁷

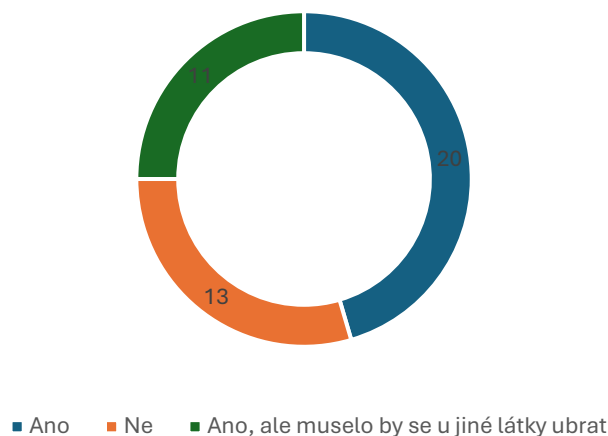
³⁵ Prezentace „Regionální historie – velké bitvy“, vložila Jana Cmárová, datum publikace 29. 10. 2013. Dostupné online z webové adresy: https://www.dumy.cz/materialy/material?rating-id=111674&rating-newRating=4&id_materialu=111674&do=rating-rate. Citováno dne 15. 01. 2025.

³⁶ Webová stránka www.stopyhistorie.cz. Dostupné online z webové adresy: <https://www.stopyhistorie.cz/>. Citováno dne 15. 01. 2025.

³⁷ Tato webová stránka vznikla jako součást programu, na kterém spolupracuje Evropská unie, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, Západočeská univerzita v Plzni a Archiv města Plzně pod reg. číslem projektu CZ.02.3.68/0.0/0.0/18_067/0012320.

2.1.6 6. otázka

Myslíte si, že je v rámci časové dotace v dějepisu dostatek prostoru, aby se žáci kromě obecných dějin soustředili také na dějiny své školy, obce...? (44)

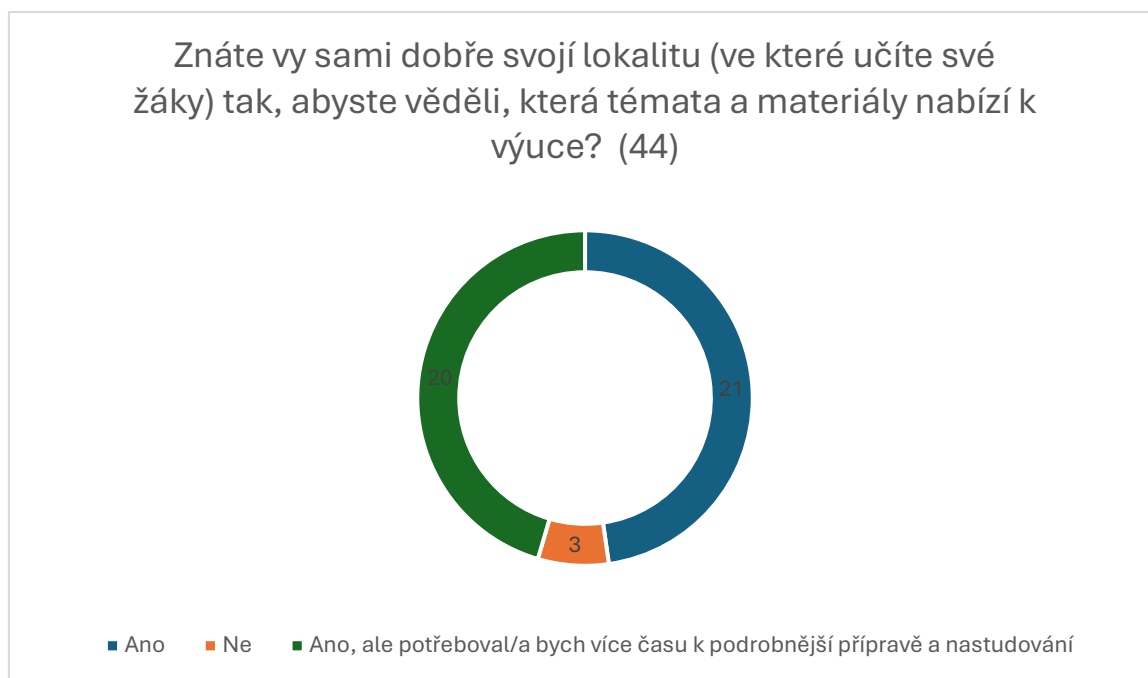

Šestá otázka se věnovala časové dotaci. Nejvíce respondentů (46,5 %) si myslí, že v běžných dotacích, které jsou poskytovány vyučovacímu předmětu Dějepis, by se měl najít prostor pro zařazení výuky regionální historie. S tímto tvrzením nesouhlasí zhruba 23 % dotázaných. Naopak 30 % zbylých respondentů tvrdí, že na regionální historii by se prostor našel za cenu toho, že by se ostatní témata ubrala, tím by vznikl čas pro regionální historii. Klíčem k úspěchu je dle mého názoru nedělit, nýbrž spojovat a propojovat. Není nutné vyučovat regionální historii v samostatných vyučovacích jednotkách, ale tam, kde máme k dispozici historické materiály a kvalitní pramennou základnu, můžeme kvalitně a hlavně efektivně doplňovat ony velké obecné dějiny různými příspěvky z dějin regionálních. Z vlastní praxe uvedu příklad, jakým způsobem jsem se k tomu postavil ve své výuce.

Při hodině dějepisu v kvartě jsme probírali padesátá léta v Československu, konkrétně rok 1953. Součástí tohoto, poněkud zásadního, roku byla i červnová měnoá reforma. Studenti byli seznámeni s tím, co měnová reforma obnášela, přepočítali si vlastní finanční obnosy tak, aby zjistili, kolik peněz v hotovosti by jim zůstalo. Následovalo představení situace, jak tuto událost brali běžní občané a jak o ní informovaly oficiální zdroje. Použil jsem studentské výpočty s jejich finančními zůstatky a tabulku, která ukazovala, kolik zboží si za určitou částku mohli lidé koupit před a po reformě. Z toho jsme vyvodili, že lidé nemohli být za

žádnou cenu spokojeni, i když „opticky“ ceny v obchodech klesly. Tuto skutečnost jsme porovnávali s oficiálním záznamem z kroniky obce Nové Dvory, která o měnové reformě informovala jako o senzaci, která všem pracujícím lidem zlepšila život. Zde se otevírají brány možností, které daný materiál nabízí. Nejen že vybízí k přímé konfrontaci se studentským zjištěním, otevírá ale i možnosti ptaní se po původu textu, o jeho autorovi, proč text nereflektuje situaci tak, jak ji cítili běžní lidé, proč oficiální text lže. Myslím si, že kombinace velkých obecných dějin, které doplníme střípky a materiály z dějin regionálních, je tou správnou cestou, kudy by se měla regionální historie a její postavení v rámci výuky dějepisu ubírat. Studenti se díky této podobě výuky mohou seznámit s událostmi prostřednictvím autentických materiálů z jím dobře známého prostředí, ve kterém se vzdělávají a žijí.

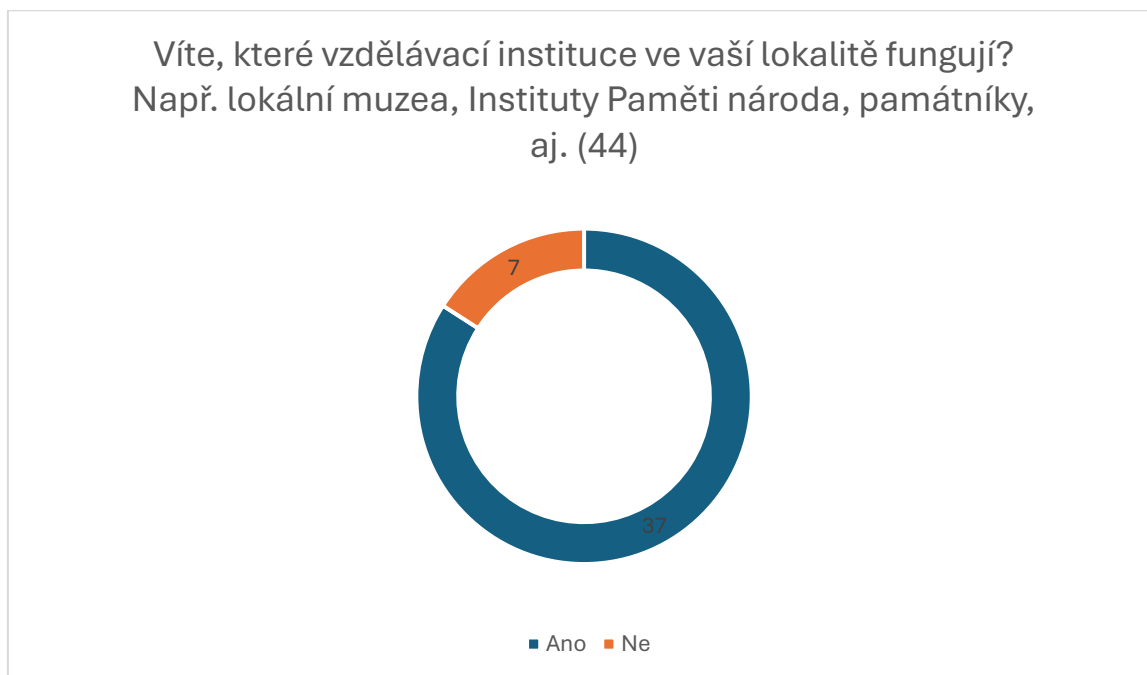
2.1.7 7. otázka

Sedmá otázka ověřovala míru znalosti lokality, ve které učitelé působí. Znalost lokality, ve které učitel působí a vyučuje své žáky je pro rozvoj historického myšlení v souvislostech regionální historie klíčový. Žáci a studenti tak ve velké míře mohou zažít hlubší prožitek, pakliže se výuka týká místa, které důvěrně znají, nebo pokud se využívají materiály, které tato místa různými způsoby zachycují. Necelá polovina respondentů (47 %) odpověděla na tuto otázku kladně. Pouzí tři respondenti (necelých 7 %) nemají potřebné informace o své

lokalitě. Zbýlých 20 respondentů (45 %) odpovědělo, že svoji lokalitu znají, nicméně by potřebovali více času k detailnější přípravě a seznámení se s událostmi a možnostmi, které lokalita nabízí.

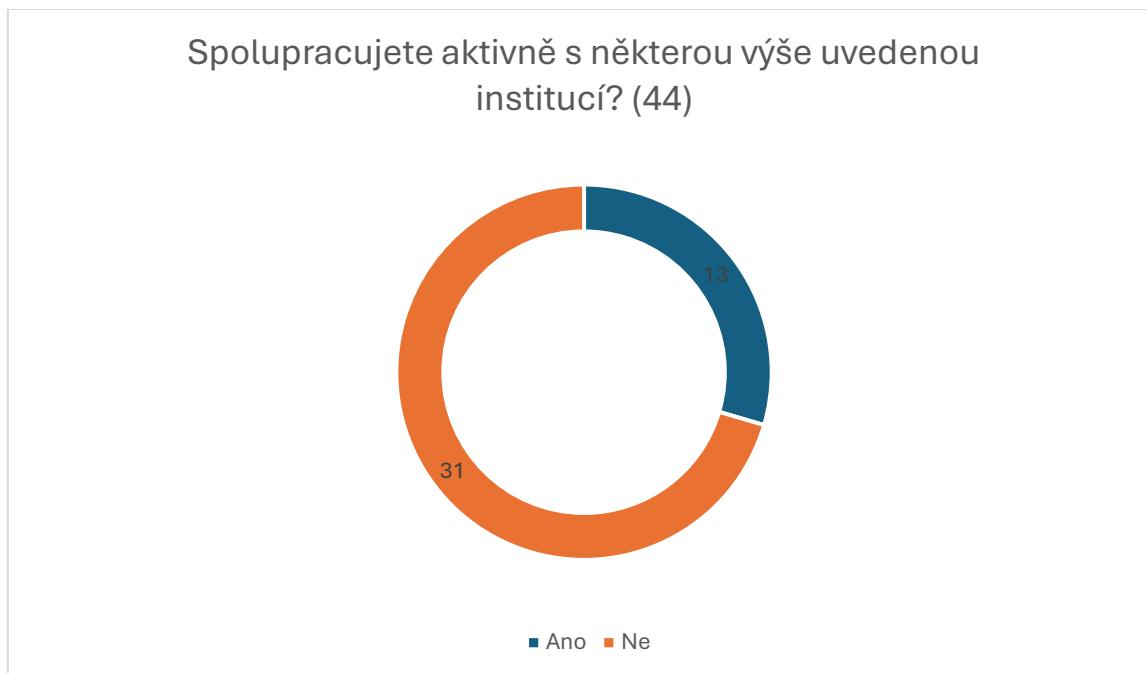
2.1.8 8. otázka

Předposlední otázka zjišťovala, zdali respondenti z řad současných a budoucích učitelů dějepisu znají vzdělávací instituce, které se zabývají historií. Jednalo se například o památníky, místní muzea, výstavní síně, Instituty Paměti národa a další. Znalost těchto institucí, které pořádají expozice pro širokou škálu veřejnosti z řad studentů, je klíčová. Regionální historie má tak šanci odehrávat se interaktivním způsobem teď a tady. Ze své praxe zmíním velmi kvalitní expozice pardubického Institutu Paměť národa, která v roce 2023 připravovala pro školy expozice zaměřené na dobu totality v Československu anebo na osudy Židů. Vše bylo demonstrováno na dobových materiálech a osudech pamětníků z Pardubic a okolí.

Šetření ukázalo, že 37 respondentů (84 %) zná takové instituce ve svém okolí. Zbýlých 7 respondentů uvedlo, že nikoli.

2.1.9 9. otázka

Poslední devátá otázka tohoto výzkumu navazovala na otázku osmou, kdy respondenti odpovídali, zdali aktivně spolupracují s některou výše uvedenou institucí (místní muzea, památníky, aj.) Celkově vyšel podíl výsledků negativně, kdy 31 dotázaných (70,5 %) uvedlo, že aktivně nespolupracuje s žádnou z výše uvedených ani podobných institucí. Pouze 13 respondentů (29,5 %) s těmito institucemi má aktivně navázanou spolupráci. Zde jsou výsledky lehce zavádějící, protože se do nich promítla velká část respondentů z kategorie „neučí, studuje učitelství dějepisu“. Je to s ohledem na situaci aktuálních studentů učitelství logické, protože kvůli časové náročnosti vysokoškolského studia tito studenti sami ještě přímo neučí. Nemohou tak mít navázanu žádnou spolupráci se zmíněnými institucemi, nemohou je se svými studenty navštěvovat, případně spolupracovat na jiné úrovni.

Celkem překvapivě ale vyšly výsledky po srovnání 2. a 3. stupně, kdy jsem očekával, že celkové procento učitelů, kteří aktivně spolupracují s jinými vzdělávacími institucemi bude daleko vyšší. Domnívám se, že za tímto výsledkem stojí vzdálenost daných škol od větších měst, která těmito institucemi disponují, a z toho plynoucí ztížená logistika, cestovní příkazy a jiné „ztěžující“ okolnosti.

Pro kompletnost přikládám výsledky této otázky u jednotlivých kategorií:

- Učí na 2. stupni ZŠ (odpovídající ročníky NG) – ANO 3, NE 5
- Učí na 3. stupni (SŠ a odpovídající ročníky VG) – ANO 7, NE 6
- Neučí, studuje učitelství dějepisu – ANO 3, NE 20

2.2 Shrnutí dotazníkového šetření

Dotazníkové šetření zaměřené na využití regionální historie ve výuce dějepisu probíhalo od června 2024 do ledna 2025. Jeho účelem bylo zmapovat, do jaké míry je tento aspekt výuky reflektován pedagogy i studenty připravujícími se na učitelské povolání. Dotazník byl distribuován prostřednictvím platformy Google Forms a zúčastnilo se ho 44 respondentů rozdělených do tří kategorií: učitelé 2. stupně základní školy a odpovídajících ročníků nižšího gymnázia, učitelé 3. stupně (střední školy, odpovídající ročníky vyššího gymnázia a čtyřletá gymnázia) a studenti učitelství dějepisu. Každá z těchto skupin byla vybrána proto, že představuje důležitou součást pedagogického spektra, které tak poskytuje hodnotný vhled do problematiky.

Cílem dotazníku bylo zjistit, jaký vztah má každá z těchto skupin k začleňování regionální historie do výuky. Již prvotní analýza odpovědí ukázala, že téměř 84 % respondentů uvažuje o regionální historii jako o smysluplné součásti vyučování. Dále se 95 % dotázaných shodlo na důležitosti seznamování žáků a studentů s tímto aspektem školního dějepisu. Tyto výsledky naznačují vysoký potenciál pro začleňování regionální historie do školní výuky, ačkoliv v praxi bývá realizace často komplikovaná.

Jednou z klíčových otázek bylo, jaké metody jsou považovány za nejvhodnější pro přiblížení regionální historie žákům. Mezi nejčastější odpovědi patřily procházky po dané lokalitě s výkladem, rozhovory s pamětníky a komparace obrazových materiálů. Současní studenti učitelství dějepisu dávali více přednost metodám, které znají z akademického prostředí, jako je práce s prameny či orální historie. Učitelé na 3. stupni se nejčastěji shodovali se studenty ve využívání rozhovorů s pamětníky a obrazových materiálů, zatímco učitelé na 2. stupni preferovali metody jednodušší na přípravu, což může být způsobeno větším objemem učiva na této úrovni naší vzdělávací soustavy.

Zajímavým zjištěním je, že až 93 % respondentů uvedlo, že by uvítali dostupné metodické materiály, které by jim usnadnily začleňování regionální historie do výuky. Toto vysoké

číslo poukazuje na absenci kvalitních zdrojů, které by nabízely nejen obsahovou, ale také metodickou podporu. Aktuálně dostupné materiály jsou často výhradně lokálního charakteru a nelze je jednoduše přenést do jiných regionů. Tento nedostatek může být bariérou pro ostatní učitele, kteří chtějí regionální historii začlenit do svých hodin.

Další oblastí zkoumání byla znalost lokality a vzdělávacích institucí, které mohou být pro výuku regionální historie užitečné. Necelá polovina respondentů (47 %) uvedla, že velmi dobře zná svou lokalitu, ale 45 % respondentů potřebuje delší přípravu pro podrobnější zpracování materiálů. Ohledně spolupráce se vzdělávacími institucemi, jako jsou muzea nebo památníky, bylo zjištěno, že pouhých 29,5 % respondentů s nimi aktivně spolupracuje. Toto nízké číslo je způsobeno nejen nedostatkem času a logistickými překážkami, ale také aktuální situací studentů učitelství, kteří kvůli absenci vlastní praxe ještě neměli příležitost tyto vztahy navázat.

Z hlediska začleňování regionální historie do svých plánů většina respondentů (46,5 %) uvedla, že by na tuto problematiku mohl být vytvořen prostor v rámci stávajících časových dotací. Dalších 30 % respondentů bylo ochotno upravit obsah hodin tak, aby zahrnoval regionální dějiny.

Celkově dotazníkové šetření poukazuje na vysoký potenciál regionální historie jako nástroje pro prohloubení historické gramotnosti a vztahu studentů k jejich okolí. Současně však upozorňuje na nároky, které tento přístup klade na pedagogy, jejich přípravu a dostupné zdroje. Pro úspěšnou implementaci regionální historie do školní výuky bude nezbytné vytvořit kvalitní metodické materiály, poskytnout podporu pedagogům a podpořit spolupráci mezi školami a regionálními institucemi.

Ačkoli se tohoto dotazníkového šetření zúčastnil omezený počet respondentů, získaná data přesto poskytují určitou vypovídající hodnotu. I z menšího vzorku, kterého se mi dostalo, lze vyvodit alespoň dílčí závěry a nalézt další možnosti, kterým se může věnovat další výzkum. Budoucí výzkum by se tedy mohl zaměřit na regionální specifika výuky, například na situaci v malotřídkách, ve školách na venkově i ve velkých městech, kde mohou být rozdíly v dostupnosti již výše zmíněných institucí. Další důležitou oblastí k prozkoumání by mohlo být zapojení vzdělávacích institucí do spolupráce se školami a veřejností, tedy jaké programy a aktivity nabízejí k podpoře vzdělávání a jaká je jejich reálná účinnost. Zkoumání

těchto aspektů by mohlo přispět k hlubšímu porozumění problematice regionální historie ve výuce a poskytnout cenné podklady pro další odbornou diskusi a nastavení určitého směru.

3 Lokalita Nové Dvory a Novodvorsko od středověku do konce druhé světové války

Nové Dvory jsou v současné době městysem, který čítá přes devět set obyvatel.³⁸ Městysem však obec nebyla neustále. O navrácení tohoto titulu bylo požádáno ve funkčním období starostky Vandy Vöröšové. Žádost byla schválena a Nové Dvory tak od roku 2014 mohou opět, díky rozhodnutí tehdejšího předsedy Poslanecké sněmovny Jana Hamáčka, titul městys znovu používat.³⁹ Stalo se tak zhruba po tři sta dvaceti letech od doby, kdy byl tento titul Novým Dvorem udělen Leopoldem I. Historie Nových Dvorů je poměrně dlouhá, čítající přes sedm set let, kdy se obec rozrůstala, měnila svoji podobu a posilovala svůj význam nebo naopak byla svědkem úpadku své prestiže v rámci vymezeného regionu.

Nové Dvory se nachází zhruba tři kilometry severovýchodně od okresního města Kutná Hora. Spadají tak do kutnohorského okresu ve Středních Čechách. Novými Dvory vede silnice číslo II, která spojuje Prahu, Kutnou Horu a Pardubice. Je tak zajištěna dobrá dopravní obslužnost v rámci celého regionu i s přesahem do regionů dalších. Nové Dvory a oblast, která je obklopuje, spadají do prostředí středočeského Polabí, které je charakteristické svým nížinným projevem a velmi vysokou mírou úrodnosti. Je to tak vyhledávaná zemědělská lokalita již od dob prvních osídlení na tomto území. Nové Dvory disponují základní občanskou vybaveností. Najdeme zde základní a mateřskou školu, obchody s potravinami, poštu, autobusovou zastávku a zdravotní středisko.

3.1 Novodvorsko od počátků osídlení do 16. století

O osídlení oblasti kolem Nových Dvorů se hovoří již v době první poloviny devátého století. Josef Ledr to dokládá nálezy popelnic, které byly objeveny v rámci různých stavebních prací ve druhé polovině 19. století. Tyto pohřební popelnice byly nalezeny v Hlízově⁴⁰ v roce 1851 a v roce 1869 při stavbě železniční dráhy u Třebešic. Během devatenáctého století byly

³⁸ Regionální informační servis. Nové Dvory (okres Kutná Hora). Online. 2024.

Dostupné z: <https://www.risy.cz/cs/vyhledavace/uzemi/534242-nove-dvory>. [cit. 2024-06-24].

³⁹ Rozhodnutí č. 10 předsedy Poslanecké sněmovny ze dne 4. března 2014. [cit. 24. 6. 2024.] Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=93116>.

⁴⁰ Obec zhruba tři kilometry vzdálená od Nových Dvorů.

nalezeny i jiné předměty, které dokládají velmi staré osídlení kolem Nových Dvorů a jejich okolí. Jednalo se například o nálezy bronzových náramků, koňských udidel a knoflíků.⁴¹ V roce 1143 přišli do oblasti cisterciáci z Horní Falce, kteří zde založili klášter. Můžeme uvažovat o tom, že v této oblasti dosud nebylo žádné nebo jen velmi řídké osídlení, protože cisterciáci podle pravidla řádu osidlovali jen lesnatá území.⁴² Po založení kláštera v Sedlci⁴³ začali příslušníci cisterciáckého řádu osidlovat okolí kláštera. Tyto kolonizační tendence vedly několika směry. První vedl směrem k Polabí, kde mohli pěstovat plodiny a velmi výhodně a výnosně obdělávat půdu. Druhý směr vedl od Kutné Hory k Přelouči, kde vznikly Nové Dvory, Svatý Mikuláš, Svatá Kateřina a další dnešní obce.⁴⁴ O tom, že Nové Dvory (tehdy ještě Nový Dvůr) patřily pod majetek sedleckého kláštera, svědčí nepřímo i zmínka ve výčtu majetku sedleckého kláštera, kde jsou Nové Dvory zmíněny vedle Ovčár jako dvůr a sídlo poblíž kláštera.⁴⁵ Členové řádu zde vybudovali dvůr, jež měl zásobovat sedlecký klášter. Podoba tehdejšího zemědělského dvora snad spočívala v několika málo hospodářských staveních a ovčíně v Ovčárech (dnešní část Nových Dvorů, pozn. autora.)⁴⁶ Tomuto dvoru dali přízvisko nový, od této doby se začíná vyskytovat spojení Nový Dvůr (německy Neuhof). Nový Dvůr má tedy zhruba od třináctého do patnáctého století podobu hospodářského statku s ovčínem, ke kterému náleželo pár okolních stavení. Z předhusitské doby snad pochází první zmínka, kdy se na pečeti Vítka ze Žehušic objevuje nápis *sig. wite de nova curia*.⁴⁷ Tato oblast víceméně prosperovala až do období husitských nepokojů, kdy došlo k zásadnějším změnám v jejím fungování. Po vypálení sedleckého kláštera husitskými vojsky v roce 1421 klášter a jeho okolí značně chátralo, až nakonec připadlo králi

⁴¹ Ledr, Josef. *Děje panství a města Nových Dvorů*. Brno, 2011, s. 2.

⁴² Tamtéž, s. 5.

⁴³ Sedlec je dnešní městskou částí Kutné Hory. Rozkládá se na jihovýchodním úpatí vrchu Kaňk a je společně s Malínem velmi blízko Novým Dvům.

⁴⁴ Novák, Pavel. *Paměť krajiny. Novodvorsko – Žehušicko*. Kutná Hora, 2001, s. 3.

⁴⁵ Sartorius, Augustinus. *Cistercium bis-teritum*. Praha, 1700, s. 988.

⁴⁶ Novák, s. 4.

⁴⁷ Profous, Antonín. *Místní jména v Čechách*. Praha, 1947, s. 453.

Zikmundovi.⁴⁸ O vypálení kláštera se dovídáme z dopisu Prokopa Holého, který píše příteli na Moravu. [...] *Bratře milý w boze! Wědětiť dáváť o nowinách, žeť sě bratróm našim dobře wede, a žeť sú dobyli Brodu, Kůřima, Skalici klášter wypálili, Kolína, Hory i Čáslawi, a Sedlec klášter wypálili [...]*⁴⁹ Český král využil snadno nabytého majetku a postupně ho začal zastavovat, aby si pomohl při placení válečných výdajů. Z této doby už pochází také jedna z prvních zmínek, kde je Nový Dvůr explicitně jmenován. Jedná se o majestát krále a císaře Zikmunda Lucemburského, ve kterém připisuje Nový Dvůr a ostatní pozemky Bedřichu ze Strážnice.⁵⁰ Bedřich ze Strážnice byl husitským knězem a stratégem, který vedl husitská vojska v oblasti Slezska a Moravy.⁵¹ Nový Dvůr postupem času měnil své majitele a dostal se dokonce i na seznam majetku členů rodu krále Jiřího z Poděbrad. Následně byl odkoupen českou komorou, vyčleněn z kolínského panství a od roku 1501 je zaznamenán jako samostatný statek.⁵² Nový Dvůr se tak vrátil zpět sedleckému klášteru.⁵³ Je zajímavé, pokud srovnáme vývoj Nového Dvoru s oblastí Žehušic, které jsou rozlohou a počtem obyvatel v současné době zhruba na stejném čísle. Tyto dvě lokality od sebe dělí zhruba šest kilometrů, přičemž se však v historii vyvíjely nerovnoměrně. Žehušice tvořily jakési centrum společně s okolními vesnicemi. Co se týká Nového Dvoru, tak jakýsi region Novodvorska ještě neexistoval. Dáno je to především častým střídáním majitelů panství, potažmo zastavením Nového Dvoru. Novák se ve svém díle domnívá, že pokud byl Nový Dvůr v zástavě, tak původní, ale ani potenciální majitel neměl větší zájem o pozemky pečovat a rozvíjet jejich potenciál.⁵⁴ Tuto teorii můžeme demonstrovat například na množství a umístění rybníků. Např. již v polovině patnáctého století máme zprávy o rybníku

⁴⁸ Ledr, s. 12.

⁴⁹ Palacký, František. *Archiv český III. díl*. Praha, 1844, s. 300.

⁵⁰ Palacký, František. *Archiv český I. díl*. Praha, 1840, s. 528.

⁵¹ Čapský, Martin. *Bedřich ze Strážnice a husitské posádky ve Slezsku* in *Theatrum historiae: sborník prací katedry historických věd Fakulty filozofické Univerzity Pardubice*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2020, s. 11.

⁵² Ledr, s. 18.

⁵³ Kapihorský, Simeon Eustachius. *Historia kláštera sedleckého řádu svatého cisterciánského*. Kutná Hora, 2006. s. 49.

⁵⁴ Novák, s. 5.

u Svatého Mikuláše. Většina rybníků byla v okolí Nového Dvora zakládána až později v polovině století šestnáctého. Dělo se tak, když bylo toto panství v majetku rodu Karla z Žerotína, který jej koupil v roce 1569.⁵⁵ Před Karlem z Žerotína vlastnil Nové Dvory od roku 1552 Hynek Martinický z Chřenovic.⁵⁶ Dalším důvodem, proč se Nový Dvůr nerozvíjel rychleji oproti Žehušicím byl ten fakt, že Nový Dvůr byl stále ještě víceméně spjat se sedleckým klášteřem. Žehušice si mohly, i díky své větší vzdálenosti od kláštera, dovolit rozsáhlejší podnikání šlechty. To také změnilo ráz krajiny, ve které se začalo budovat větší množství panských dvorů, na kterých šlechta hospodařila. Výnosy z těchto dvorů byly určeny převážně pro trh. Ruku v ruce s podnikáním šlechty šly i počátky rybníkářství v okolí řeky Doubravy.⁵⁷

Mnohem zajímavější je již situace, kdy se z Nového Dvora stává panství, které v oficiálních listinách mění i svůj název. Kolem roku 1593 byly okolní vesnice Svatá Kateřina, Svatý Mikuláš, Svatý Jakub, Záboří, Církvice, Morašice, Lišice a Kobylnice spojeny s Novým Dvorem. Tento akt pokládáme za počátek vzniku novodvorského panství. Současně díky rozšíření Nového Dvora o okolní vesnice došlo i ke změně názvu na Nové Dvory.⁵⁸ Kašpar Melichar z Žerotína tak poprvé vytvořil komplexnější panství, na kterém žil v zámku, který si nechal vybudovat. Zámek se patrně začal budovat již po převodu panství na nového majitele v roce 1593, ovšem první písemné zmínky jsou až z roku 1628.⁵⁹ Zámek měl podle některých historiků stát na místě někdejší tvrze, která snad měla být budována již za dob sedleckého kláštera, bezprostřední prameny však nejsou k dispozici.⁶⁰

Začátkem sedmnáctého století začaly českými zeměmi otřásat nepokoje a nespokojenost, které vedly ve známou druhou pražskou defenestraci, která spolu s dalšími událostmi odstartovala třicetiletou válku. Její následky se samozřejmě nemohly vyhnout ani Novým

⁵⁵ Ledr, s. 22.

⁵⁶ Ledr, Josef. *Dějiny obce Malína*. Kutná Hora, 1897, s. 43.

⁵⁷ Lipský, Zdeněk et al. *Vývoj krajiny Novodvorská a Žehušicka ve středních Čechách*. Praha, 2011, s. 36.

⁵⁸ Tamtéž, s. 27.

⁵⁹ Lipský, s. 36.

⁶⁰ Louda, Jiří a Ludvík Kopačka. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 6: Východní Čechy*. Praha, 1989, s. 325.

Dvorům a jejich okolí. Nařízení, která vešla v platnost po bitvě na Bílé hoře, kdy čeští stavové jednoznačně prohráli, do značné míry ovlivnila i způsob života obyvatelstva na Novodvorskú. Vojsko, které bylo v té době rozloženo v okolí Čáslavi, Kutné Hory a okolních vesnic, do značné míry znepríjemňovalo život prostým obyvatelům, které muselo přispívat na jejich pobyt. Tehdejší měšťan Mikuláš Dačický z Heslova se o situaci v regionu zmiňuje následovně: „*Lid cizozemský, vojenský, císařský, rejtharstvo a pěchota, opět rozkvartýrování jsa, položili se do města Čáslavě a H. K. (Hor Kutných, pozn. aut.) na veliké opěty saužení a záhubu obyvatelův toho kraje prve vyhubeného a vydrancovaného. Mnozí, nemaje jich čím a nač vychovávat, od statečkův svých přeč ucházeli. Jiní možnější, kteříž ještě co jměli na penězích a obilí, k vychování týž vojákuov šacování byli, mimo to, co sobě tíž vojáci sami laupežně brali.*“⁶¹ Dále docházelo například k loupežím. Kromě toho zasáhl oblast Novodvorská mor, který v té době bujel v Jihlavě, odkud se dostal do Čáslavi a pak do okolí. Porážka na Bílé hoře znamenala odchod nekatolíků z českých zemí, to se samozřejmě dotklo i Nových dvorů. Kolik přesně obyvatel muselo odejít z Nových Dvorů nevíme, ve smlouvě o prodeji panství z 80. let 17. století se však píše o tom, že se Nové Dvory prodávají „*s pustými krčmami, kovárnami, pustými mlýny, pak lidmi osedlými, i neosedlými, kteří ze svých gruntů utekli*“.⁶² Krom těchto skutečností odešli i nekatolíčtí kněží. Ledr se zmiňuje o tom, že v šestnáctém století byla svatojakubská fara osazena luteránským kněžím, protože většina Čechů v té době vyznávala tuto víru.⁶³ Nedostatek katolických kněží byl velkým problémem jednak proto, že velká část obyvatelstva byla věřících a dožadovala se například křtů novorozených dětí. Tuto agendu tak musely převzít kláštery, o čemž svědčí i to, že lidé z okolních vesnic nechávali své potomky křtít v sedleckém klášteře. Provozování křtů nekatolickými kněžími bylo doslova zakázanou pod určitými tresty. Trestem mohlo být například vězení či vykázání ze země.⁶⁴ Nejbližší kostel se nacházel v Církvici, k němuž patřilo pět filiálních kostelů ve Svatém Jakubu, Svatém

⁶¹ Dačický z Heslova, Mikuláš. *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova*. V. Nagl, 1880, s. 245.

⁶² Ledr, s. 61

⁶³ Svatý Jakub (dnešní Jakub, část obce Církvice). Velmi blízko sousedí s Novými Dvory. Nacházela se zde fara, pod kterou spadal i Nový Dvůr.

⁶⁴ Ledr, s. 52.

Mikuláši, Svaté Kateřině, Záboří a Loších. Až kolem roku 1695 byl postaven kostel sv. Anny, který se stal základnou pro pozdější dominikánský klášter.⁶⁵ Dominikáni byli do Nových Dvorů pozváni rodem Věžníků, ale faktem je, že pro jejich nízký počet se klášter skutečným klášterem nikdy nestal, proto ho považujeme pouze za dominikánskou rezidenci.⁶⁶ Za stavitele kaple sv. Anny se považuje kutnohorský měšťan Giovanni Battista Spinetti di Angelo, nemáme však zmínky o tom, kdo tuto kapli architektonicky navrhl.⁶⁷ Z roku 1725 se však dochoval plánec dominikánského komplexu, který kolem kostela sv. Anny vznikl. Oproti současnému stavu zjišťujeme, že jedno křídlo budovy (směrem k Anenskému rybníku) muselo být přistaveno později, neboť se na plánu vyskytuje půdorys budovy ve tvaru písmene „L“.⁶⁸

3.2 Nové Dvory za Věžníků

V době, kdy se české země zotavovaly z následků třicetileté války, Nové Dvory opět změnil majitele. Novým pánem na Nových Dvorech se stal v roce 1679 Bernard Věžník, který nechal přemístit pivovar z Nových Dvorů do Ovčár a tamní ovčáreckou tvrz přeměnil na budovu, která měla sloužit potřebám pivovaru.⁶⁹ V této době se začíná stavět i barokní zámek v Nových Dvorech, které si Věžníkové vybrali jako své rodové sídlo. Tento barokní zámek, domnívám se, vznikl roku 1686 na základech tehdejšího renesančního záměčku, který vybudoval Kašpar Melichar z Žerotína.⁷⁰ Nové Dvory byly po třicetileté válce v žalostném stavu. Zruinovaný žerotínský zámek, ze kterého měly snad vyrůstat stromy, obyvatelstvo zdrancované, příbytky opuštěné. Příchod Bernarda z Věžníka můžeme považovat za určitý zázrak a počátek prosperity a zvyšování prestiže v rámci okolních panství. Věžníkův přínos novodvorskému panství je značný a nezpochybnitelný. Poté, co si

⁶⁵ Poche, Emanuel a Ústav pro teorii a dějiny umění. *Umělecké památky Čech*. Praha, 1978. sv. 2, s. 488.

⁶⁶ Novák, Pavel. *Paměť krajiny Novodvorská-Žehušická*. Kutná Hora, 2001, s. 69.

⁶⁷ Lipský, Zdeněk. *Vývoj krajiny Novodvorská a Žehušická ve středních Čechách*. Praha, 2011, s. 47.

⁶⁸ Národní archiv, SM, sign. P 6/4, Spory mezi Barborou hr. Věžníkovou prodávající a hr. Antonínem Pachtou kupujícím panství Nové Dvory, fol. 12, 1725.

⁶⁹ Tamtéž, s. 41.

⁷⁰ Lipský, s. 41.

do nově zbudovaného zámku přenesl své rodové sídlo z Třebešic, začal s úpravami panství.⁷¹ Velmi rozsáhlá byla Věžníková stavitelská činnost. Jak jsme již zmínili výše, zámek byl dokončen v roce 1686 v té podobě, v jaké ho známe dnes. Oproti dnešní podobě měl zámek ještě jednu galerii, která vedla od kostela sv. Martina na protější stranu. Pod touto galerií se nacházel i hlavní vjezd do zámku. Tato galerie měla být na konci 18. století odstraněna, údajně kvůli lepšímu výhledu na místní bažantnici.⁷² O podobě Nových Dvorů za Věžníků může vypovídat i obraz neznámého autora z roku 1734, který nabízí pohled na centrum panství. Pozorujeme zde kultivovanou barokní krajinu plnou ozdob, soch, jezírek, stezek a dalších. Na tomto obraze lze velmi dobře rozeznat i jakési rozložení, které je dobře patrné i dnes (dnešní Havlíčkova ulice, rozmístění hospodářských budov za areálem zámku, aj.). Věžník dal do Nových Dvorů přivést i vodu z nedalekých Kamajek (bývalé rybníky za Novými Dvory, dnes vysušené, pozn. autora) za pomoci několika trubek. Tyto trubky ústily do fontány, která byla umístěna na náměstí. Dle malby z roku 1734 se domnívám, že byla umístěna nedaleko morového sloupu. Kromě této užitkové vodní stavby se v okolí panství nacházelo nespočet uměle vybudovaných fontán a jezírek.⁷³ Novodvorské panství bylo rovněž plné zahrad, které se rozprostíraly kolem barokního zámku. Krom funkce relaxační a okrasné plnily i funkci užitkovou. Ve sklenících, které byly umístěny v těchto zahradách, se pěstovalo i ovoce exotického charakteru. Tyto skleníky jsou dobře patrné i na výše zmíněné malbě z roku 1734. Věžníkovým cílem bylo nalákat řemeslníky, aby se usadili v Nových Dvorech. Dal proto stavět mnoho dřevěných domků, které nejprve pronajímal a po nějaké době prodával spolu se zahrádkami, či poli a lukami.⁷⁴ Tyto domky nalezneme patrně i na malbě z roku 1734, kde je můžeme spatřit, jak lemují dnešní Masarykovo náměstí a Havlíčkovu ulici. Co se týká zastoupení řemesel, mohli bychom v tehdejších Nových Dvorech najít kloboučníka, mydláře, koželuha, malíře, puškaře, toufara, zlatníka nebo

⁷¹ Třebešice jsou obec ležící vzdušnou čarou asi pět kilometrů od Nových Dvorů směrem k Čáslavi.

⁷² Ledr, s. 71.

⁷³ Tamtéž, s. 77.

⁷⁴ Tyto domky měly jednotný charakter a dispozičně byly řešeny následovně – obsahovaly vždy světnici, síň a komoru. Světnice sloužila jako hlavní obytný prostor, síň byla obvykle prvním místem, do kterého se vstupovalo zvenčí. Komora sloužila ve venkovských domech jako prostor pro uchovávání potravin, obvykle byla velmi stinná a suchá, což umožnilo dlouhodobé skladování potravin.

soustružníka.⁷⁵ Další Věžníková stavitelská činnost spočívala ve výstavbě příbytků pro panské úřednictvo a služebnictvo.⁷⁶ Rovněž byla vystavěna ošetrovna pro chudé a jízďárna pro koně, která sloužila k jejich cvičení. V prostorách bývalé jízďárny se dnes nachází sokolovna, o jejímž převodu do majetku obce se v dnešní době jedná.⁷⁷ Věžníkův počín, tedy rozvoj řemesel a rozsáhlá stavební činnost v Nových Dvorech, měla i jeden velký vedlejší záměr. Věžníkovým cílem bylo povýšení panství na městečko. Výhodou tohoto povýšení bylo umožnění pořádání trhů v městečku, čímž se do něj začalo dostávat více obyvatelstva. Leopold I., tehdejší král a císař, Věžníkově žádosti vyhověl dne 11. dubna 1701: „*My Leopold z Boží milosti volený římský císař po všecky časy rozmnožitel říše, uherský, český, dalmatský, chorvatský a slavonský král, arcikníže rakouské, markrabě moravské, lucemburské a slezské kníže a lužické markrabě oznamujeme tímto listem Naším všem vůbec, že jest Nás vysoce urozený Bernard František hrabě z Věžník na Třebešicích a Nových Dvůřích, Naše rada a komorník věrný milý, poníženě prosil, abychom jemu tu císařskou a královskou milost' učiniti a ves jeho Nové Dvory v kraji časlavském ležící netoliko za městečko vysaditi a vyzdvihnouti a při tom a při tom je pečení obdařiti, alébrž také obyvatele téhož místa, lidi poddané jeho, pro větší jich vznik a zvelebení tržními jarmarky ročními a to prvním na den sv. Pavla na víru obrácení, druhým na den sv. Anny a třetím na den svatých Šimona a Judy, apoštolův Páně, na všelijaké krámské neb kupecké věci, též koňský a hovězí dobytek s osmi dni pořád sběhlými a freyunkem obyčejným z dobrotivosti naší císařské a královské obdařiti a jim na to vše list neb majestát Náš královský uděliti Ráčili. [...] Ráčili jsme s dobrým rozmyslem Naším, jistým vědomím, s radou věrných Našich milých, mocí královskou v Čechách, svrchu jmenovanou jeho hraběte z Věžník ves Nové Dvory za městečko vysaditi a vyzdvihnouti i také je obyvatele Novodvorské nynější i budoucí níže rozepsaným erbem a pečeti, totižto štítem červené neb rubínové barvy, v němžto brána ze štukového kamene vystavená a do kořan otevřená stojí, v kteréžto uprostřed hlava psa anglického s dlouhým krkem bílé neb stříbrné barvy, s otevřenými ústy, vyplazeným*

⁷⁵ Ledr, Josef. *Děje panství a města Nových Dvůřů*. Brno, 2011, s. 76.

⁷⁶ Tyto domky byly již celé zděné, nebo měly alespoň zděnou podezdívku. Taktéž jich bylo několik prodáno novým měšťanům.

⁷⁷ Ledr, Josef. *Děje panství a města Nových Dvůřů*. Brno, 2011, s. 73.

červeným jazykem, dolů svěšenýma ušima a okolo krku ozdobným obojkem, červené neb rubínové barvy s kroužkem dolů visutým, vzhůru k pravé straně vyzdvížena se spatřuje; nad touž branou na jednom dlouhém štukovém kamenu jako na nějaké římse po šířce jsou vytesána následující čtyry versální slova, totiž B. H. Z. V, jenže znamenají nynějšího držitele a vrchnost' Nových Dvorů Bernarda hraběte z Věžník, jehožto přičiněním Nové Dvory za městečko vyzdvíženy jsou; nad tou římsou stojí dvě vysoké věže, jedna na pravém, druhá na levém rohu téže brány postavena, jedna každá o dvou oknech, kteréžto kurkovou střechou jsou přikryty, na jejichžto špicích dvě bání viděti jest, jakž to vše uměním a vtípem malířským uprostřed listu tohoto jest vymalováno a barvami hojněji vysvětleno [...]".⁷⁸ Věžníkově stavitelské činnosti bylo učiněno za dost na podzim roku 1702, kdy přijel Nové Dvory navštívit syn Leopolda I. císař Josef I. Zastavil se v Nových Dvorech při zpáteční cestě po bitvě s Francouzi. V novodvorské bažantnici mělo dojít k honbě na bažanty a na Kačinských lukách k honbě na jeleny. Ledr se zmiňuje o tom, že po honbě byl Věžník od rozveseleného císaře jmenován hrabětem Svaté říše německé.⁷⁹ Lze předpokládat, že po honbě následovala slavnostní hostina, při které byl podáván i alkohol, proto nejspíše Ledr použil přívlastek rozveselený. Další možností je pouze ten fakt, že se v Nových Dvorech Josefu I. velmi líbilo a byl zkrátka tou krásou potěšen, tedy rozveselen. Bernard Věžník zemřel v roce 1714 v Praze. Jeho tělo bylo nabalzamováno a převezeno do Nových Dvorů, kde bylo pohřbeno uprostřed kaple sv. Anny. Jeho srdce bylo vyňato a pohřbeno před oltářem v Církvici. Bernard Věžník odkázal Nové Dvory svému synovi Romediovi, který jej přežil pouze o osm let a byl následně pohřben vedle svého otce ve svatoanenské kapli. Nové Dvory se tak opět ocitly v závěti, kdy byly odkázány matce Romediově, Barboře Věžníkové. I nová majitelka si však prosperujícího panství dlouho neužila, protože se kvůli špatnému zdraví v roce 1722 přestěhovala do Karlových Varů. V prodejní smlouvě si ale vymínila několik podmínek, např. že svým vlastním nákladem vystaví špitál. Dále pak, aby noví i další budoucí majitelé Nové Dvory neustále zvelebovali a poddaným pomáhali.⁸⁰ Jednou ze zajímavostí je i to, že si Barbora Věžníková vyhradila právo, že pokud někdy přijede do Nových Dvorů, má pro ni

⁷⁸ Tamtéž, s. 74-75.

⁷⁹ Tamtéž, s. 77.

⁸⁰ Tamtéž, s. 107.

být připraveno ubytování, vozy a veškeré potřeby s jejím pobytem spojené. Soudím tak, že Věžníkové opravdu Nové Dvory velice milovali a měli k nim velmi silný vztah. Je to nejspíše první rod, který takto silně k Novým Dvorem přimkl.

Za dob panování Věžníků na Nových Dvorech, ale i dále v osmnáctém století se proměňovala krajina kolem panství. Velkou měrou se na těchto přeměnách podílelo i pasení ovcí, které spásaly luka v okolí Nových Dvorů. Je velmi zajímavé, jak se ovce negativně podílely na rozložení druhů travin v okolí panství, protože po sobě zanechávaly pouze to, co nespásaly (typicky tak bodláky, kopřivy a jiné). Tím do značné míry zhoršily kvalitu těchto ploch. Krajina se dále proměňovala v souladu s vizí barokní krajiny, která je velmi ovlivněna prosazováním katolictví. To se projevuje v rozmisťování drobných sakrálních staveb v krajině tak, aby vynikly a lidé si k nim běžně nacházeli cestu.⁸¹ Drobné sakrální stavby, které se vyskytovaly v krajině, mezi poli, nebo při cestách, se logicky začaly objevovat i v okolí Nových Dvorů. Některé tyto pozůstatky se však do dnešních dob nedochovaly, neboť, jak píše Kociánová, nejspíše musely ustoupit novějším stavbám v podobě vedení elektrického napětí.⁸² Různé sochy, původem barokní, se nachází i v současné době na území městyse Nové Dvory. Jedná se konkrétně o sochy sv. Jana Nepomuckého u kostela sv. Martina a sochy sv. Barbory a Notburgy, které jsou umístěny na podstavcích před vchodem do dominikánské rezidence sv. Anny.⁸³ V Nových Dvorech najdeme ještě jednu barokní sochu, která je netradičně umístěna u rodinného domu č. p. 56 v Havlíčkově ulici. Jedná se

⁸¹ Vokurka, Michal. *Barokní krajina tvorba. Srovnání přístupu Šliků a Sasko-Lauenburských* [online]. Praha, 2018. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Vedoucí práce: PhDr. Jan Zdichynec, Ph.D., s. 17.

⁸² Kociánová, Marie-Anna. *Drobné sakrální památky ve východní části Kutnohorska. Území mezi řekami Klejnárkou a Doubravou* [online]. Praha, 2023. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce: Mgr. Dušan Foltýn, s. 24.

⁸³ Svatá Babora je zde patrně umístěna patrně s mnohočetnější symbolikou. Jednak jako patronka horníků s přihlédnutím k blízké Kutné Hoře a jednak jako pomoc při morových ranách, které region postihly. Sv. Notburga je patronkou rolníků a služebnictva. Vyobrazena je jak drží nádobu na pití a patrně kus chleba. Domnívám se, že je jistá symbolika v umístění této svatě i zde, protože jak je známo, služebnictvo se za dob Bernarda Věžníka mělo na Nových Dvorech velmi dobře.

o sochu sv. Václava s jeho klasickými atributy. Tato socha údajně měla stát za původní Čáslavskou branou v Ovčárech.⁸⁴

3.3 Nové Dvory za Františka Pachty a návštěvy císařské rodiny

Ve dvacátých letech osmnáctého století došlo k prodeji Nových Dvorů. Novým majitelem se na šest let stal hrabě František Antonín Pacht, který pocházel z rodu Pachtů z Rájova.⁸⁵ I přes krátké šestileté držení se Pachtovi dařilo udržovat v Nových Dvorech vysoký životní standard, podobně jako za Věžníků. „*Držel mnoho služebnictva, zřídil zvláštní hudební sbor, pořádal drahé zábavy a podnikal rozličné stavby. Tak například ve zvláštním ohrazení panské zahrady dal stavěti od řemeslníků z Holandska povolaných velikou loď, kteráž zvláštními přístroji kanálem spouštěna byla na rybník Svatoanenský. Na lodi této držány na rybníce při hudbě rozmanité zábavy.*“⁸⁶ Svatoanenský rybník je zanesen již i na Müllerově mapě z roku 1726. Patrně se jedné z podobných zábav, či slavnostních akcí, účastnil i císař Karel VI. s Marií Terezií a Marií Annou, když byli na cestě do Prahy na korunovaci Karla VI. českým králem. Cesta Karla VI. v roce 1723 byla pečlivě naplánovaná a zahrnovala několik zastávek v různých městech a obcích. Itinerář jeho cesty byl nejen praktický, ale také symbolický, protože cesta byla příležitostí k představení a upevnění moci a prestiže Habsburského rodu v Českých zemích. Zastávky byly vybrány tak, aby zahrnovaly významná města a rezidence šlechty, která hrála klíčovou roli v podpoře Habsburského rodu. Návštěva císaře na dvorech místních šlechticů měla nejen symbolický, ale hlavně praktický význam. Mnohdy se stávalo, že po návštěvě určitého panství císař udělil vlastníku panství jisté výhody.

Císařova cesta z Vídně do Prahy v podstatě kopírovala část dnešní silnice první třídy č. 38. Trasa vedla po tzv. Habreské stezce přes Šatov, Znojmo, Moravské Budějovice, Brtnici, Jihlavu, Havlíčkův Brod, Golčův Jeníkov, Čáslav, Nové Dvory, Kutnou Horu, Kolín,

⁸⁴Kociánová, Marie-Anna. *Drobné sakrální památky ve východní části Kutnohorska. Území mezi řekami Klejnárkou a Doubravou* [online]. Praha, 2023. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce: Mgr. Dušan Foltýn, s. 46.

⁸⁵ Lipský, Zdeněk. *Vývoj krajiny Novodvorská a Žehušicka ve středních Čechách*. Praha, 2011, s. 50.

⁸⁶ Ledr, Josef. *Děje panství a města Nových Dvorů*. Brno, 2011, s. 132.

Kladruby, Poděbrady, Nymburk a dále do Prahy. Zastávek na cestě bylo však samozřejmě více.⁸⁷ Po zastávce v Čáslavi jela císařská družina rovnou do Nových Dvůrů. Dochovaný pamětní záznam udává, že císař dorazil do Čáslavi kolem tři čtvrtě na jedenáct. Ihned ho vítali přední čáslavští představitelé. Následovala prezentace městských klíčů a pečeti, poté políbil rychtář i purkmistr ruku císaře i císařovny a průvod se vydal za hradby města směrem ke své další zastávce – Novým Dvům.⁸⁸ Hrabě Pacht, který vlastnil novodvorské panství teprve rok, nechal v době příjezdu císařského páru s družinou panství nasvítit lucernami a uspořádal nevídanou hostinu na počest císaře a budoucího českého krále. Na slavnostní tabuli se nacházely luxusní pokrmy, čemuž se divil i císař s císařovnou. V neděli ráno odjel Karel VI. se svojí ženou navštívit cisterciácký klášter v Sedlci. Po této návštěvě se pár rozdělil a každý pokračoval jiným směrem. Císařovna směřovala přes Kolín do Poděbrad, císař taktéž do Poděbrad, avšak přes kladrubský hřebčín.⁸⁹ Císařský pár se v Nových Dvorech zastavil i na své zpáteční cestě z pražské korunovace 5. září.⁹⁰

Náklady na udržení panství společně s výdaji na hoštění císařské družiny však byly enormní a finanční situace hraběte Pachty se začala vyvíjet značně nepříznivě. K tomu samozřejmě napomohla i Pachtova údajná rozhazovačná povaha. Hrabě Pacht dal rozměřit a prodat panské pozemky, čímž tedy přibýlo přes tři desítky nových sedláků, finanční situace tím však ani zdaleka nebyla zachráněna. V roce 1727 se dostaly Nové Dvory pod státní správu a o rok později je v dražbě koupil uherský šlechtic Karel Batthyány.⁹¹ Ten koupil Nové Dvory včetně příslušenství (Třebešice atd.) za 535 000 zlatých. Rovněž zaplatil dluhy, které zbyly po Pachtovi. Dále nechal povolat zeměměřiče Jana Glockspergera, který měl za úkol zmapovat celé panství. Tato mapa byla dokončena v roce 1734.⁹²

⁸⁷ Štefaňák, Jan. *Příběh měsíce: Česká korunovace Karla VI.* (1723). Online. 2023. Dostupné z: <https://cemsbrno.org/2023/01/27/pribeh-mesice-ceska-korunovace-karla-vi-1723/>. [cit. 2024-06-30].

⁸⁸ Vácha, Štěpán. *Karel VI. & Alžběta Kristýna: česká korunovace 1723*. Praha, 2009, s. 98.

⁸⁹ Tamtéž, s. 99.

⁹⁰ Ledr, s. 132.

⁹¹ Lipský, s. 52.

⁹² Ledr, s. 134.

3.4 Nové Dvory součástí habsbursko-pruských konfliktů

Oblast kolem Nových Dvorů se stala místem, kde se soustředila vojska v rakousko-pruském konfliktu mezi Marií Terezií a Fridrichem II. Pruským. Pruské vojsko se rozkládalo kolem rovin „Na Libuši“.⁹³ K Novým Dvorům se dostalo 16. května 1742 kolem jedenácté hodiny. Srážka započala 17. května po osmé hodině ranní, kdy král dorazil od Kutné Hory přes Nové Dvory. Prvně zaútočilo pruské dělostřelectvo, které začalo střílet z Kamajek.⁹⁴ V této bitvě, které se účastnil i novodvorský hrabě Batthyány, habsburská vojska prohrála a byla nucena se stáhnout přes Čáslav k Vilémovu. Další válečnou událostí, která se přímo dotkla Nových Dvorů, byla sedmiletá válka mezi Habsburky a Prusy, kdy se Prusové hned na začátku konfliktu rozložili kolem Nových Dvorů. Pruský tábor se měl rozkládat od Nové hospody směrem k Třebešicím.⁹⁵ Několik Prusů se dostalo přímo do Nových Dvorů, kde našli místního direktora Steinsdorfa a odvedli ho k pruskému veliteli. Steinsdorf a pruský velitel vévoda Bevernský se nakonec dohodli, že Nové Dvory budou ušetřeny od výpalného.⁹⁶ Výměnou za tento obchod bylo však rozmístění a ubytování pruských vojsk v příbytcích na území panství. Velmi mnoho těchto obydlí bylo již prázdných, protože se novodvorští obyvatelé hromadně stěhovali pryč z panství o mnoho dříve. Tedy ještě v době, než se první pruská vojska objevila v okolí v roce 1742. Zůstalo zde jen velmi málo obyvatel, patrně těch odvážnějších.⁹⁷ Další dohodu učinil tehdejší dominikánský vikář s pruským plukovníkem Geminkem, když si vyžádal, aby Prusové nebyli ubytováni v dominikánské rezidenci z důvodu toho, že příslušníci řádu mnoho majetku nemají a neměli by vojsko jak pohostit. I tato dohoda byla dodržena a do dominikánského kláštera byli ubytováni pouze vysocí

⁹³ Označení „Na Libuši“ nebo „U Libuše“, někdy také jen Libuš, se používá pro dnes již zarostlé prostranství nedaleko hlavní silnice z Nových Dvorů na Přelouč v místě, kde je odbočka na Svatý Mikuláš a Rohozec. Dříve tam stála gotická střelna, kterou nechal vybudovat v roce 1785 hrabě Chotek. Libuše se dnes říká i lesíku, v jehož prostoru se střelna nacházela.

⁹⁴ Dnes již vysušené rybníky za Novými Dvory. V minulosti odtud byla přiváděna voda na náměstí.

⁹⁵ Domnívám se, že Nová hospoda se nacházela v místech, kde je v současné době pneuservis, který těsně přiléhá k silnici první třídy č. 2, vedoucí kolem Nových Dvorů směrem na Čáslav.

⁹⁶ Výpalné je druh platby, kterou platilo dobyté území nepříteli. Cílem platby bylo zamezení drancování a plnění území nepřítelem.

⁹⁷ Ledr, Josef. *Hrabata Chotkové z Chotkova a Vojnína*. Kutná Hora, 1886, s. 148.

důstojníci, kteří si vše platili.⁹⁸ Kostel přišel pouze o trumpety z kůru, které byly předány vojsku.

O oblibě Nových Dvorů u Habsburského dvora nebylo pochyb. Dalším důkazem vedle pobytu císařského páru v roce 1723 je i pobyt Marie Terezie a Františka Lotrinského v Nových Dvorech na zámku během cvičení rakouských vojsk v srpnu 1750. Během návštěvy císařského páru, která trvala devět dní (od 17. do 25. srpna 1750), se Marii Terezii a Františku Lotrinskému dostalo opět honosného přivítání. Byl pořádán hon na Kačině, během kterého bylo uloveno přes tisíc kusů zvěře. Podobná návštěva proběhla ještě o čtyři roky později v roce 1754 během dalšího cvičení vojska.⁹⁹ Od doby posledního vojenského cvičení zbývalo Novým Dvorům posledních deset let existence v majetku hraběte Batthyányho. Ten se totiž rozhodl přesídlit do Rakouska, kde se stal hofmistrem. Nové Dvory tak již po několikáté v řadě změnily majitele, kterým se stal Jan Karel Chotek a jeho manželka Marie Terezie.

3.5 Nové Dvory v držení rodu Chotků z Chotkova a Vojnína

Nové Dvory byly prodány ke dni 18. červnu 1764 z přátelství „*hr. Janu Karlovi Chotkovi z Chotkova a Vojnína, rytíři sv. Václava, komandéru a velkokřížníku rytířského řádu sv. Štěpána, dvornímu kancléři, vrchnímu strážci dveřnímu (sic!) v Rakousích nad a pod Enží, komořímu, skutečnému tajnému radovi, generálu a polnímu zbrojmistrovi, gener. vojenskému komissaři (sic!) a vojen. radovi, pánu na Bělošicích, Kozlích a Vernířově – a jeho manželce Marii Teresii, roz. hraběnce Kottulínské za 440 000 zlatých.*“¹⁰⁰

Rod Chotků dosáhl vyšší důležitosti a postavení až v 17. století. Bratrům Janu Karlovi a Rudolfovi Chotkovi se podařilo dostat se k velmi vysokým pozicím ve státní správě. Rudolf Chotek byl dokonce nejvyšším kancléřem Českého království. Z těchto pozic si mohli bratři dovolit budovat a nakupovat nová sídla a rozšiřovat tak rodové državy na celém území království českého. Se zakoupením nového panství vyvstala též otázka, kam umístit nové rodové sídlo. Nabízelo se několik variant. Jednou z nich byla přestavba novodvorského

⁹⁸ Tamtéž, s. 149.

⁹⁹ Lipský, s. 52.

¹⁰⁰ Ledr, Josef. *Hrabata Chotkové z Chotkova a Vojnína*. Kutná Hora, 1886, s. 151.

zámku a jeho rekonstrukce. Tato varianta byla ale ekonomicky nevýhodná, tudíž se přemýšlelo nad dalšími možnostmi. Nové sídlo mohlo stát za rezidencí zdejších dominikánů a svatoanenský kostel by mohl fungovat jako zámecká kaple. Nakonec byla vybrána lokalita „U Husy“, což je vyvýšenina v katastru dnešní obce Svatý Mikuláš. Započítí této velkolepé stavební události už nic nebránilo.¹⁰¹ Stavební práce byly zahájeny v roce 1802 a k přestěhování hraběcí rodiny z novodvorského zámku na zámek Kačina proběhlo v srpnu 1823.¹⁰² Chotkovský majetek zahrnoval panství v Bělušicích¹⁰³, Veltrusech, Nových Dvorech a moravských Myslibořicích.¹⁰⁴ Centrem novodvorského panství byl hospodářský dvůr, dále pak statek v Ovčárech a v Třebešicích. Ze vzdálenějších obcí patřily k Novým Dvorem ještě Radvančice a Hetlín, zakoupené patrně díky zdejšímu lesnímu bohatství.¹⁰⁵ Podnikatelské záměry šlechty dále rozvíjela přítomnost pivovaru, řepné sirupárny (vybudované v roce 1836) a vinopalny (vybudována v roce 1841), které se nacházely v Ovčárech.¹⁰⁶ Nový a moderní cukrovar zde byl vybudován až v roce 1860 společně s železniční vlečkou. Stopy po její trati můžeme v novodvorské krajině pozorovat i dnes. Za zmínku stojí jistě i nemalý počet rybníků, z nichž klíčové byly tři – Svatoanenský, Mikulášský a Jakubský. Dále se zde velmi rozvíjel lov zvěře v místních oborách.¹⁰⁷ Nové Dvory byly dále rozšířeny ještě o sousední Hlízov, který byl přikoupen v roce 1791.¹⁰⁸ Do dob „panování“ Jana Rudolfa můžeme snad položit i základy novodvorského školství. Spolu se školskou reformou se na panstvích začaly zakládat školy. Jan Rudolf tak nechal postavit školu v nedalekých Církvicích a novodvorská škola byla povýšena ze školy farní na školu

¹⁰¹ Kuthan, Jiří a Ivan Muchka. *Aristokratická sídla období klasicismu*. Praha, 1999, s. 115.

¹⁰² Lipský, s. 72.

¹⁰³ Máme na mysli Bělušice u dnešního Mostu. Nedaleko Nových Dvorů se nachází také Bělušice u Týnce nad Labem, ty však Chotkové nevlastnili.

¹⁰⁴ Cerman, Ivo. *Chotkové: příběh úřednické šlechty*. Praha, 2008, s. 223.

¹⁰⁵ Krom výše zmíněných vesnic byly součástí novodvorského panství ještě tyto vesnice – Svatý Jakub, Církvice, Třebešice, Svatý Mikuláš, Svatá Kateřina, Záboří, Kobylnice, Lišice, Bernardov, Morašice, Hetlín, Outěšenovice, Borová a Radvančice.

¹⁰⁶ Pivovar byl přesunut od zámku do Ovčár za Bernarda Věžníka, když došlo k přestavbě zámku.

¹⁰⁷ Cerman, s. 228.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 343.

hlavní. V této škole působil ne příliš známý vlastenec a buditel Josef František Rautenkranc.¹⁰⁹ Pocházel z Hradce Králové, kde studoval bohosloví a koncem března 1798 byl vysvěcen na kněze. V Nových Dvorech působil jako katecheta a po povýšení místní farní školy na školu hlavní, se stal v roce 1807 jejím ředitelem.¹¹⁰ Krom výuky náboženství se také věnoval myšlenkám obrozeneckým, kdy zastával názor, že by se mělo vyučovat v českém jazyce.¹¹¹ Své žáky učil v souladu s moderními pedagogickými trendy, kdy měl pořádat i venkovní slavnosti pro své žáky. Na tyto slavnosti mu snad Chotkové měli darovat i jídlo, a dokonce se některých těchto aktivit měli i sami účastnit. Rautenkranc opustil Nové Dvory v roce 1812, aby přijal místo faráře v Sedlci. O spokojenosti hraběte Jana Rudolfa Chotka s Rautenkrancovým působením svědčí i to, že ho Chotek pověřil sestavením knihovny na zámku Kačina.¹¹² Kromě duchovních záležitostí se hrabě Jan Rudolf Chotek staral také o záležitosti kulturní a o krajinu kolem svého panství. Na Nových Dvorech existovala zámecká hudba na velmi vysoké úrovni. Stalo se tak přičiněním samotného hraběte, který nepřijímal pod sebe úředníky, kteří by se nevyznali v hudbě. Byla zřízena dokonce i speciální výuka hudby při novodvorské škole a vynikající žáci byli odměňováni. Co se týká úprav krajiny, i zde se Jan Rudolf velice činil. Zakládal parky, opravoval silnice či nechával stavět nové. Konkrétně například nechal vybudovat silnici, která vedla od kutnohorské brány až ke Zdechovicím. Veškeré cesty byly osázeny převážně topolovými alejemi, z nichž některé byly vykáceny až ke konci devatenáctého století.¹¹³

Hrabě Jan Rudolf zemřel ve Vídni 26. srpna 1824 zhruba půl roku po skonu jeho manželky. Na základě posledního přání hraběte bylo jeho tělo dovezeno do Nových Dvorů poslední srpnový den. Tělo putovalo nejprve na zámek Kačina a poté do kostela sv. Anny, kde byl uspořádán pohřeb a kde bylo vystaveno tělo zesnulého. Pohřeb se konal 2. září 1824. Těla byla převezena do nově vybudované rodinné hrobky na novodvorském hřbitově až v roce

¹⁰⁹ V některých zdrojích se uvádí i jméno Josef Miloslav Rautenkranc. Jde však o totožnou osobu.

¹¹⁰ Škola vznikla v sídle dominikánů (v dominikánské rezidenci u kostela sv. Anny) v roce 1784.

¹¹¹ Opelík, Jiří et. al. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha, 2000, s. 1219-1220.

¹¹² Cerman, Ivo. *Chotkové: příběh úřednické šlechty*. Praha, 2008, s. 349.

¹¹³ Ledr, Josef. *Děje panství a města Nových Dvorů*. Brno, 2011, s. 165.

1829. Tělo hraběte Jana Rudolfa je umístěno pod oltářem.¹¹⁴ Tradice novodvorského hřbitova nemá dlouhého trvání. Hradecký biskup Jan Leopold z Háje vydal povolení až v roce 1793. Do té doby se zesnulí pochovávali u Sv. Jakuba a v Církvici. Hřbitov byl umístěn v lokalitě „Za zahrádky“ patrně na stejném místě, na jakém stojí dnes. Vysvěcen byl 13. dubna 1793 a 22. dubna zde byl pohřben první zemřelý. Vchod na hřbitov byl umístěn patrně ve směru od přeloučské brány. Nedostatečná kapacita hřbitova měla být vyřešena jeho rozšířením o třetinu.¹¹⁵ Toto rozšíření společně s výstavbou rodové hrobky Chotků si vyžádalo zábor zahrádek obyvatel a umístění vchodu na hřbitov směrem od dnešní hlavní silnice.¹¹⁶

Dědicem novodvorského panství se nestal syn Jana Rudolfa, nýbrž jeho vnuk. Syn Jan, jak víme, zemřel v Miláně dva roky před svým otcem. Novým majitelem se tedy stal Jindřich Chotek. I Jindřich se snažil jít ve stínu úspěšných kroků svého dědečka a snažil se rozšiřovat a zvelebovat své nově nabyté panství. Mikulášský rybník, který se rozkládal naproti kačinskému zámku, byl v roce 1843 vysušen a přeměněn na zemědělskou půdu. Hrabě Jindřich velice dbal i na vzdělanost svého obyvatelstva, proto nechal ve Svaté Kateřině a Kobylnicích vystavět nové školy.¹¹⁷

Celoevropské nepokoje a jejich souvislosti v letech 1848-1849 se musely projevit i na novodvorském panství. Ledr popisuje, jak byla v dubnu 1848 svolána schůze, kde měla vzniknout národní obrana. Za vrchníka byl zvolen hrabě Jindřich Chotek. Dne 16. června přijela na zábořskou stanici skupina českých studentů z Vídně, kteří chtěli pokračovat dále do Prahy. To jim nebylo umožněno, protože pražské nádraží bylo v souvislosti s událostmi obsazeno vojskem. Studenti se po vyslechnutí této zprávy odebrali po vesnicích, kde verbovali lid, aby šel na pomoc Praze. Situace se vyhrotila toho dne k večeru, kdy studenti s davem a novodvorskou gardou přišli k místnímu úřadu, kde se domáhali zbraní a hotovosti. Když ředitel Schak vstoupil do své kanceláře, setkal se tu s již ozbrojeným davem, který

¹¹⁴ Tamtéž, s. 166.

¹¹⁵ Hřbitov se dále rozšiřoval ještě roku 1837 po velké epidemii cholery.

¹¹⁶ Ledr, s. 208.

¹¹⁷ Ve Svaté Kateřině v roce 1834, v Kobylnicích po roce 1840, kdy byla tato stavba povolena.

žádal tři sta zlatých na cestu do Prahy. Schak nejprve nechtěl lidem žádné peníze poskytnout, ale pod pohrůžkou že mu bude ublíženo, nakonec svolil a vydal určitý obnos. Ještě tu noc byl na náměstí zapálen velký oheň a lily se zde olověné koule.¹¹⁸ Druhý den, tedy 17. června, kdy se Praha vzdala knížeti Windischgrätzovi, se vydali gardisté na zábořské nádraží, aby odtud mohli odjet do Prahy. Novodvorští gardisté se však dostali pouze do Běchovic, kde byli nuceni se vzdát. Někteří z nich se údajně běželi schovat do polí, kde čekali na zpáteční vlak. Do Nových Dvorů se tak navrátili ráno 18. června. Po porážce Prahy byly zřizovány komise, které vyšetřovaly českou vzpouru. Jedna z těchto komisí dorazila 14. července i do Nových Dvorů. Nejprísnější trest dostali dva studenti. Jednalo se o Jana Nedvídku a Jindřicha Podlipného, kteří byli odsouzeni ke smrti oběšením. Tento trest jim byl později zmírněn na osmnáct let vězení. V roce 1854 však byli Františkem Josefem I. amnestováni. Rodina Jana Nedvídky se v roce 1852 odstěhovala do Ameriky, aby předešla soudním řízením a případným exekucím za Janovu účast ve vzpouře.¹¹⁹

Po roce 1848 nastaly v Nových Dvorech jisté politické a organizační změny. Došlo k volbám do obecního zastupitelstva, ve kterých volili novodvorští občané. Nové zastupitelstvo obce mělo možnost udělovat i jakousi formu čestného občanství v podobě titulu čestný měšťan. Této pocty se krom novodvorských obyvatel vysokého postavení dostalo i historikovi a národnímu buditeli Františku Palackému. Z Nových Dvorů byl dokonce vyslán také zástupce do zemského sněmu za kutnohorský okres.¹²⁰ Zvoleným byl dr. Josef Šícha, po kterém je dnes pojmenována ulice městyse.

V roce 1861 vypukl v obci obrovský požár, při kterém bylo zničeno několik desítek domů. Požár měl vypuknout v Čáslavské ulici v domě č. 27 odkud se rychle šířil směrem k náměstí. Dnes již Čáslavská ulice neexistuje, je přejmenována na ulici Havlíčkovu. Při pohledu do indikačních skic nacházíme dům s č. 27 na levé straně dnešní Havlíčkovy ulice při pohledu z ulice k náměstí.¹²¹ Kolem tohoto domu stály i zmiňované okolní domy, které byly požárem

¹¹⁸ Ledr, Josef. *Děje panství a města Nových Dvorů*. Brno, 2011, s. 193.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 196.

¹²⁰ Tamtéž, s. 232.

¹²¹ *Indikační skici*. Nové Dvory – Neuhoř, č. 5269-1. Národní archiv. Použito dne 06. 07. 2024 ve verzi online dostupné z adresy: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=skicic&idrastru=CAS386018380>.

zachváceny.¹²² Oheň zachvátil radnici, levou kostelní věž, ze které spadly zvony. Příčiněním občanů byla zachráněna školní střecha. Hašení požáru znesnadňovalo obtížné přivádění vody z Kovářského rybníka. Lidé, kteří přišli o dům, byli umístěni do školy, zámku a jiných budov, kde jim byla dodána potravinová pomoc.

Devatenácté století bylo rovněž stoletím, ve kterém se zakládaly nejrůznější spolky. Ani Nové Dvory toho nebyly výjimkou. Již v roce 1862 vznikl v Nových Dvorech besední spolek, který mimo kulturní aktivity podporoval chudé, či jinak znevýhodněné osoby. O dva roky později, tedy v roce 1864, byl zřízen spolek divadelní, jehož první představení bylo uspořádáno 25. května 1864, tedy v den narozenin hraběte Jindřicha Chotka. Mezi velmi starý spolek, který má v Nových Dvorech silnou tradici, je spolek dobrovolných hasičů. Vznikl v roce 1882 a je činný a v regionu ceněný dodnes. Rok 1864 byl v Nových Dvorech rokem slavnostním. Slavilo se sto let, kdy bylo novodvorské panství ve vlastnictví rodu Chotků. Ze svatomartinské věže vlály prapory, před zámkem byly nachystány slavnostní hranoly s daty 1764 a 1864 a lidé zdobili své domy. Slavnost byla ukončena vlasteneckým projevem, který vyzdvihl chotkovské působení na Novodvorsku.¹²³

Jindřich Chotek zemřel 24. prosince 1864, tedy sto let poté, co první Chotkové zakoupili novodvorské panství. Jeho nástupcem se stal jeho nejstarší syn Rudolf Karel Chotek. I ten se snažil, aby panství co nejvíce prosperovalo. V důsledku hospodářské krize a osobní tragédie, kdy přišel o syna, začalo chotkovské panství upadat a zadlužovat se. Pozvolný vzestup zaznamenaly Nové Dvory až s nástupem Emericha Chotka, bratra Rudolfa Karla. Díky dobře promyšlenému hospodářství došlo i k hospodářskému vzestupu panství. V roce 1911 panství zdědil synovec Emericha Chotka Quido Thun-Hohenstein. Během této doby došlo k opětovnému úpadku a v roce 1932 byl na Nové Dvory uvalen konkurz.¹²⁴

3.6 Nové Dvory za první světové války

Velké světové dějiny se odrážejí i v dějinách menších celků, tedy obcí, ale i v jiných organizacích, jakou jsou například školy. O historii Nových Dvorů za obou světových válek

¹²² Ledr, s. 233.

¹²³ Tamtéž, s. 239.

¹²⁴ Lipský, s. 100.

se dovídáme především z městských a školních kronik. Cenným zdrojem autentického prožívání této doby je také rozhovor autora s pamětnicí, která za druhé světové války v Nových Dvorech žila a pracovala.

Napětí v Evropě vyvrcholilo na konci července roku 1914, kdy došlo k atentátu na rakouského následníka trůnu Františka Ferdinanda a jeho ženu Žofii Chotkovou. Události nabraly rychlý spád a téměř celá Evropa se ocitla ve válečném stavu. Docházelo k rychlému zbrojení a státy začaly mobilizovat. Ne jinak tomu bylo i v českých zemích, které byly stále součástí Habsburské monarchie. Ranění se z bitevních polí vraceli zpět domů, kde byli ošetřováni. O některé bylo postaráno v novodvorském zámku. Na této péči se podílel současný majitel panství, synovec Emericha Chotka, Quido Thun-Hohenstein. O jiné raněné se starala vdova po majiteli domu č. 23.¹²⁵ Povolání do vojenské služby se nevyhnulo ani některým novodvorským učitelům. Povolán byl například učitel Hradecký i učitel Probst, který se později stane novodvorským ředitelem. Kronika dále zmiňuje i růst cen a smutné vyhlídky do budoucnosti. Válečné strasti, které sužovaly Evropu, se dotkly i vyučování v Nových Dvorech. Například ve školním roce 1914/1915 byl výuka přerušena od února do dubna kvůli nedostatku prostor. Ve školních místnostech byli ubytováni vojáci, nebo tyto místnosti sloužily jako lazaret. V úvahu připadalo vyučovat v hostinci, jenže ten byl také plně obsazen vojskem. S výukou se začalo až na jaře, kdy se třídy učily v parku před školou, nebo s nimi učitelé vycházeli do přírody. Výuka tak byla posunuta a končila až 14. července 1915.¹²⁶ Omezování či rušení výuky bylo běžnou záležitostí a během válečných let k němu často docházelo zejména kvůli nedostatku paliva, prostor pro výuku anebo z důvodu vypuknutí nemocí, jako byla například španělská chřipka. Za první světové války fungoval při novodvorské škole tzv. polévkový ústav. Byl spravován a řízen ženami z Dobročinného spolku v Nových Dvorech. Jeho funkcí byla příprava polévek pro žáky zdejší školy. Žáci z nemajetných rodin měli polévku zdarma, ti majetnější za ni platili šest haléřů. Nutno říci, že spolek byl financován především z darů od občanů, okolí nebo Quida Thun-Hohensteina. Spolek zde fungoval od listopadu 1914 do února 1915 a během své činnosti vydal přes sedm

¹²⁵ Státní okresní archiv Kutná Hora, Fond Základní škola Nové Dvory, *Kronika obecné školy v Nových Dvorech 1891-1937*, s. 202.

¹²⁶ Tamtéž, s. 204.

tisíc porcí.¹²⁷ V souvislosti s pokračující válkou bylo třeba nastavit přísnější normy, které zajistily, že bude dostatek potravin. Vznikly tzv. chlebové lístky, které byly v Nových Dvorech prvně vydávány 15. června 1915. Lidé tak mohli na týden mít 1470 gramů chleba, nebo 1050 gramů mouky. Takové lístky byly vždy opatřeny městskou pečeti, aby nedocházelo k jejich falšování. Kromě válečné reality, se kterou se každodenně potýkali novodvorští obyvatelé a jejich děti, se našly i světlé momenty, kterými byly hrůzy a dopady války alespoň částečně mírněny. Nermalou měrou se na těchto aktivitách podíleli novodvorští kantorů přípravami alespoň malých slavností, při kterých se dalo na probíhající válku alespoň na chvíli zapomenout. Jednou z těchto slavností bylo vysazení pamětního stromu v parku před budovou školy.¹²⁸ Strom měl připomínat nástup Karla I. na trůn. Během slavnosti zazněly informace o životě Karla I., byly předneseny slavnostní básně a celá slavnost byla završena rakouskou hymnou. Této slavnosti se kromě žactva účastnila i široká veřejnost včetně rodičů. Je zajímavé pozorovat, jak byla tehdy škola velmi těsně provázána s rodinami žáků a s jinými organizacemi či spolky. Stromek, který byl vysazen, darovala novodvorská lesní správa. Se zapojením Spojených států do světové války se i ve školní kronice začínají objevovat záznamy, které působí nejistě a do jisté míry značí problémy, se kterými se Habsburská monarchie musela potýkat. „*Světová válka vstoupila do nového stadia. Vojska naše musela pro nepříznivé poměry živelně ustoupiti ze zabraného území v Itálii, vojska německá, tísněna Francouzi, Angličany a Američany, ustupují nyní na západním bojišti. [...] Není jisto, kdy a jak skončí se obrovské to zápolení. Lid přeje si již ukončení války, neboť doufá, že v míru přestane panující nyní nedostatek a veliká drahota.*“¹²⁹ Žádná válka však netrvá věčně, a tak i tento konflikt dostal svého konce. Český národ, který přes čtyři staletí žil pod rakouskou nadvládou, konečně získal samostatnost a mohl se vydat na cestu, kterou si sám určí.

¹²⁷ Tamtéž, s. 211.

¹²⁸ Budova školy se stále nachází v místě dominikánské rezidence u sv. Anny. Do zámku, kde škola sídlí dodnes, byla přesunuta výuka až v 50. letech 20. století.

¹²⁹ Státní okresní archiv Kutná Hora, *Kronika obecné školy v Nových Dvorech 1891-1937*, s. 291.

3.7 Nové Dvory za druhé světové války pohledem pamětnice

Radost ze samostatného československého státu, kterou prožívali všichni občané tehdejšího Československa, vystřídala rychle ekonomická krize a nástup Adolfa Hitlera k moci v sousedním Německu. Politická situace nebyla dobrá ani v pohraničních oblastech. Sudety čím dál více zdůrazňovaly svoji příslušnost především k Německé říši a tato krize vyvrcholila v září 1938. Ve svém únorovém projevu dal Hitler jasně najevo, že problémy sudetských Němců budou k jeho spokojenosti vyřešeny pouze tehdy, pokud dojde k připojení daných území k říši.¹³⁰ Mnichovská smlouva byla za účasti Německa, Francie, Itálie a Velké Británie podepsána a pohraniční území Československa doslova darována sousední říši. Novodvorští občané v napětí sledovali, jak se vyvíjí situace a co nejspíš bude s jejich obcí a republikou. Na obyvatelích obce bylo stále více cítit větší napětí a očekávání. „*Nekonečná vyjednávání s národními menšinami v Československu zvláště se stranou SdP udržuje obyvatelstvo obce ve stálém napětí.*“¹³¹ Obyvatelé tehdy získávali informace o tom, co se děje, pouze z tisku, a to se značným zpožděním anebo poté z rozhlasového vysílání. Rozhlasový přijímač nebyl v každé rodině, a tak se často stávalo, že se lidé scházeli a poslouchali vysílání u sousedů a podobně. Obecní kronika komentuje takto: „*Sobotní projev*¹³² *presidenta (sic!) republiky Dr. E. Beneše vzbudil velký ohlas a příznivý dojem skoro v celém světě svou klidnou rozvážností, touhou po smírném vyřešení sporných záležitostí a možnou odhodlaností pro případ nejhorší. Dnes má promluvit v Norimberku říšský kancléř Adolf Hitler. Při napjaté mezinárodní situaci, očekává se jeho projev s napjetím (sic!). Všechny demokratické státy v Evropě i USA souhlasí s námi a obdivují se naší trpělivostí.*“¹³³ Po mnichovské konferenci, která se konala v noci z 29. na 30. září 1938, bylo rozhodnuto, že hraniční území s německým obyvatelstvem bude postoupeno říši. Obecní kronika se zmiňuje následovně: „*V Mnichově se patrně dělili o naši kůži. President*

¹³⁰ Halada, Josef. *Dějiny země koruny české II.*, Praha, 1997, s. 186.

¹³¹ Státní okresní archiv Kutná Hora, fond Místní národní výbor Nové Dvory, *Obecní kronika Nových Dvorů 1938–1960*, s. 10.

¹³² Projev prezidenta republiky Edvarda Beneše ze dne 10. září 1938.

¹³³ Státní okresní archiv Kutná Hora, Fond Místní národní výbor Nové Dvory, *Obecní kronika Nových Dvorů 1938–1960*, s. 12.

Roosewelt (sic!) a Sovětské Rusko je pro mezinárodní konferenci. V poledne se konala ministerská rada za předsednictví presidenta Dr. Ed. Beneše, jež přijala usnesení mnichovské konference čtyř mocností na odstoupení pohraničních území Německu. Náš spojenec Francie ta „čestná a ušlechtilá“ Francie vykonávaly s Anglií takový nátlak, že naše vláda jim i hrozbě Německa musila ustoupiti, neboť jsme zůstali úplně osamoceni. Je to opravdu „černý pátek“ Č. S. R. Zitrkem má býti zněmčené území předáno Německu.“¹³⁴ Tuto zprávu se občané Nových Dvůrů dověděli pomocí rozhlasového projevu, který uvedl generál Jan Syrový.

Nové Dvory se ihned po vypuknutí války a následném obsazení Československa ocitly ve stínu německé nadvlády a ihned pocítily tíhu německých opatření, která byla vydávána prostřednictvím okresního úřadu v Kutné Hoře. Různá nařízení a vývěsky, byly nedílnou součástí života obce. V té době byly pravidelně odváděny dávky vajec, tuků, později i dobytka. To je jen málo z toho, co se v životě obyvatel změnilo. Výuka německého jazyka na základních školách, změny otevírací doby obchodů, následně přidělový systém. Židé směli nakupovat pouze v předem stanovených hodinách, nesměly se jim půjčovat knihy z místní knihovny a například nesměli ani opustit okres. O tom se zmiňuje kronika ve svém záznamu ze dne 10. listopadu 1940: „Židé nesmějí opustiti okres v zájmu veřejného klidu.“¹³⁵ Další záznam je ještě přísnější, pokud vezmeme v potaz, že před válkou byla přátelství mezi židovskými a nežidovskými rodinami naprosto běžná: „Přísný zákaz všem občanům obce by se nestýkali se Židy.“¹³⁶

Tato opatření a nařízení se jen a jen stupňovala a na konci roku 1941 již Židé nesměli takřka nic. Nesměli se účastnit veřejných sbírek, chodit na výstavy, navštěvovat muzea a knihovny. Byty, které patřily židovskému obyvatelstvu, byly zabaveny a byly pronajímány za nové částky, které byly vyměřeny. Tato skutečnost postihla i ty z důležitějších občanů obce, jako byl doktor Matyáš. Hrozilo, že nebude mít kde ordinovat a jelikož by byl odchod doktora z obce nepřijatelný, byla svolána schůze, na které se jednalo o náhradních prostorách pro

¹³⁴ Tamtéž, s. 21.

¹³⁵ Tamtéž, s. 60.

¹³⁶ Tamtéž, s. 60.

jeho ordinaci. V úvahu připadalo uvolnění školních bytů, ale to nebylo možné. Nakonec uvolnil zdejší farář a jedna žena své pokoje, a tak byla ordinace zachována.¹³⁷

Válečná doba se promítla snad do všech oblastí každodenního života. Restrikce spolu s nepřízní počasí zasáhly i drobné zemědělce. Zima mezi lety 1940–1941 byla velmi krutá a napadlo velké množství sněhu, který na jaře začal tát a zaplavil pole vodou, tudíž zemědělci nemohli svá pole obdělávat. Doložená je zmínka ze sousední vsi Hlízov,¹³⁸ kde se oběsil jistý rolník Josef Pospíšil, z toho důvodu, že po zimě jednoduše neměl co zasít.¹³⁹ V roce 1940 chybělo lidem uhlí, kterým topili při krutých mrazech. Tato akutní potřeba uhlí se stupňovala s každým týdnem a uhlí bylo méně a méně. Na nedalekém nádraží v Kutné Hoře-Sedlci¹⁴⁰ zastavovaly vagony s uhlím a jsou doloženy zmínky dokonce už z první světové války, kdy rodiče posílali v noci své děti krást uhlí.¹⁴¹ Vystavovali je, ale i sebe, nebezpečí odhalení a tvrdým sankcím, končícím mnohdy i smrtí. Když náhodou přijel vagon s uhlím, které bylo určeno na prodej občanům, prodávalo se jen určité množství a za asistence strážníků, neboť docházelo k potyčkám. Novodvorským občanům se prodávalo uhlí po 50 kilogramech. Nedostatek této topné suroviny zapříčinil i uzavření místních škol v okrese. Novodvorská škola byla zavřena, stejně tak mnohé další. Kronika zachycuje tuto situaci následovně: „Školy jsou zavřeny, jelikož není topivo. Žáci dostávají domů úkoly, žáci obchodní akademie dostávají rozvrh poštou už domů.“¹⁴²

Změnu si vyžádal i styl, jakým se lidé stravovali a jak si mohli zabezpečit základní nutné potraviny. Co šlo, lidé pěstovali nebo vyrobili doma. Také zde fungovala těžká omezení a

¹³⁷ Státní okresní archiv Kutná Hora, fond Místní národní výbor Nové Dvory, *Obecní kronika Nových Dvorů 1938–1960*, s. 83.

¹³⁸ Obec ležící zhruba 2,5 kilometru severozápadně od Nových Dvorů.

¹³⁹ Státní okresní archiv Kutná Hora, fond Místní národní výbor Nové Dvory, *Obecní kronika Nových Dvorů 1938–1960*, s. 55.

¹⁴⁰ Dnes stanice Kutná Hora hlavní nádraží (trať č. 230 Kolín – Havlíčkův Brod).

¹⁴¹ Halířová, Martina, et al. *Každodenní život dětí a problematika delikvence za první světové války* in *Studia Historica Nitriensia*. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Nitra, 2015, s. 247-252.

¹⁴² Státní okresní archiv Kutná Hora, fond Místní národní výbor Nové Dvory, *Obecní kronika Nových Dvorů 1938–1960*, s. 52.

takzvané odvody. Odvádělo se určité množství vajec, které se s blížícím se koncem války navyšovalo. Paní Hanzlíková vzpomíná: „Na všechno byly lístky, šatenky, na boty byly přiděly. Měla jsem jedny boty na dva roky a musely mi vydržet, protože jiný bych nedostala. Uhlí se taky přidělovalo, na dříví jsme chodili do lesa. Bylo to ale jen tak tak, když jsme si koupili cukr, tak jsme si nemohli koupit bonbony. To už jsme si nemohli vybírat. I pro housku jsme si museli jít s lístečkem. Když jsme si koupili salámy, tak už jsme nemohli maso. Byl nedostatek tuku, tak jsme kupovali bůček. Do školy jsme si brali chleba, protože kdo by nám ve škole něco vařil, na přiděl, že jo. Chodili jsme kupovat zmrzlinu, ale to byla jen zmrzlá voda. Kupovali jsme si za padesát haléřů nářezák. Víte, co toho bylo za padesát haléřů? Hodně a dobrýho. Doma jsme měli slepice a kachny, ale zase to nebylo čím krmit, protože ani to zrní nebylo. Tak jsme chodili sbírat klásky, trávu a bodlák, aby se to domácí zvířectvo uživilo. Nebylo nic.“¹⁴³

I v těchto složitých dobách bylo nutné, aby se lidem dopřálo i trochu odpočinku a zábavy. Když to bylo možné, pořádaly se taneční zábavy anebo promítání filmů. Ke tradičním společenským akcím se tehdy řadily nejvíce náboženské svátky jako Velikonoce a tradiční pouť v Sedlci, kam se každý rok vydávalo mnoho lidí z okolí. Někdy byly promítány české filmy, kde hráli přední čeští herci jako například Vlasta Burian, Nataša Gollová, Zita Kabátová či Jaroslav Marhan. Při těchto filmech bylo vždy plné hlediště. Nacistická propaganda se však promítla i do této oblasti, jak vzpomíná paní Hanzlíková: „Když jsme chodili do kina, tak hodinu před filmem nás otravovali promítáním záběrů z fronty a že pořád vítězí a vítězí. Hodinu! Věřte tomu, hodinu. Když někdo chtěl odejít, aby se nemusel na to dívat, tak už ho na film potom nepustili. Museli jsme se na to dívat a pořád vítězili a vítězili. Najednou přestali vítězit a oni na těch filmech pořád vítězili a vítězili.“¹⁴⁴

Československo bylo zemí, kde fungovalo velké množství odbojových organizací, jejichž snahy vyvrcholily v roce 1942, kdy v Praze sídlil zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich, který uplatňoval především politiku „cukru a biče“. „Pokusil se jednak získat českou dělnickou třídu zlepšením sociálních a pracovních podmínek k práci pro německé

¹⁴³ Rozhovor autora s Olgou Hanzlíkovou, (nar. 1927, bytem Nové Dvory) ze dne 12. 10. 2017.

¹⁴⁴ Rozhovor autora s Olgou Hanzlíkovou, (nar. 1927, bytem Nové Dvory) ze dne 12. 10. 2017.

*válečné úsilí, jednak bezohledně potlačit vůli k odporu.“*¹⁴⁵ Na pomoc protektorátnímu Československu byli vysíláni parašutisté s cílem obnovit rozhlasové vysílání mezi československým a zahraničním odbojem. Skupina Anthropoid však měla zcela jiný úkol – provést atentát na říšského protektora Heydricha. K této akci byli vybráni Jozef Gabčík a Jan Kubiš, kteří v ranních hodinách 27. května 1942 tento atentát také spáchali. Heydrich zemřel na následky poranění vnitřních tkání a napadení bakteriemi. Karel Hermann Frank, v té době vyšší vedoucí SS a protektorátní policie, se chopil příležitosti a počal s nejvyššími represemi a opatřeními, které měly za úkol vyhledat atentátníky a nastolit znovu tvrdou nacistickou moc v odbojném Protektorátu.¹⁴⁶ Obecní kronika se o události zmiňuje pouze takto: „*Vyhláška o útočnících atentátu na Heydricha, pátrání a vypsání další odměny na dopadení pachatelů. V obci domovní prohlídky.*“¹⁴⁷ Paní Hanzlíková rovněž vzpomíná na tuto dobu: „*To jsme se všichni báli jeden druhýho. Tenkrát v každý rodině nebylo rádio. To bylo tenkrát per huba všechno, věděli jsme, že tam byl baloňák, taška a že ho zastřelili. No pak jsme se dověděli z rozhlasu, že umřel, tak to víte, že jsme měli radost, ale nemohli jsme nic říct. Všichni jsme se báli. Měli jsme radost, že konečně nad téma Němcema někdo vyhrál.*“¹⁴⁸

Konce války se Československo a spolu s ním celá Evropa dočkala až za další tři roky. Ze západu se tlačili Američané a z východu Sověti. Ke konci války přispěla i smrt vůdce Adolfa Hitlera, který spáchal ve svém bunkru na konci dubna sebevraždu. Berlín již byl tehdy skoro celý v rukou Sovětů. Ku Praze se ze západu blížila americká vojska, ale jelikož měla na základě dohody se sovětskou armádou vstup do Prahy zakázán a Sověti byli ještě daleko, přispěchala na pomoc Praze vojska vlasovců, která sídlila na zámku Kačina u Nových Dvůrů. Na konec války vzpomíná paní Hanzlíková: „*Tady to bylo bouřlivý, protože na Kačině byli Vlasovci a 5. května začalo povstání v Praze, to byla sobota. My jsme tu slyšeli rány z děla, z tý Prahy, to jsme slyšeli. Rádio hlásilo „přijďte pomáhat Praze, kdo máte*

¹⁴⁵ Halada, Jaroslav. *Dějiny zemí koruny české II.*, Praha, 1997, s. 223.

¹⁴⁶ Gebhart, Jan. *Dramatické i všední dny Protektorátu*. Praha, 1996, s. 218.

¹⁴⁷ Státní okresní archiv Kutná Hora, fond Místní národní výbor Nové Dvory, *Obecní kronika Nových Dvůrů 1938–1960*, s. 77.

¹⁴⁸ *Rozhovor autora s Olgou Hanzlíkovou*, (nar. 1927, bytem Nové Dvory) ze dne 12. 10. 2017.

ruce“ a tak jsme u toho radia byli od rána do večera, a když se Vlasovci začali stěhovat, tak jsme mysleli, že jedou na Prahu. “¹⁴⁹

Konec války znamenal však i odchod německých vojsk a úředníků, kteří se za sebou snažili zanechat co nejméně pozůstatků. Paní Hanzlíková popisuje situaci přesunu vojsk takto: *„Tady utíkali přes Malín a tam někoho i zastřelili. Vlítli do baráku a stříleli. Víte proč? Protože tam byla pověšená česká vlajka. Já jsem ty kluky znala, víte, to byli takový krásný kluci. Vytáhli chlapy před barák a zastřelili je, to bylo hrozný.“* S některými vojáky z ruské osvobozené armády se však dala navázat i přátelství, jak vzpomíná paní Hanzlíková: *„Potom, když sem přišli ty Rusové, tak jsme se s nima kamarádili. Achmédo k nám chodil, ten měl hodinky a kapesník a pořád se s tím chlubil. Nebo žehlička! Ten se tomu divil. Byl takový jednoduchý. Můj táta byl truhlář, a tak Achmédovi vyrobil kazetu se zrcátkem a ten měl takovou radost, když to otevřel a viděl se tam. Hroznou radost měl. Nechal si tam dát klíček a poutko, jako u kufříku a Achmédo se mohl radostí potřhat. Ale byl to opravdu hodný kluk. Bydleli tady, jak je ta hospoda¹⁵⁰, tady bydleli, ty Rusové. “¹⁵¹*

Na výpovědích paní Hanzlíkové je jasně vidět, jak občané soucítili se svojí republikou a jak se zájmem vyčkávali na nové zprávy ohledně postupu německé armády anebo k závěru války o jejím ústupu. I následky samotného atentátu na Heydricha měly následky v podobě domovních prohlídek a lidé si museli dávat větší pozor na to, co říkají, aby nebyli náhodou odposloucháváni tajnou policií anebo nebyli udáni četnými udavači, kteří si tak v této době dokázali zajistit alespoň o trochu lepší zacházení.

¹⁴⁹ Rozhovor autora s Olgou Hanzlíkovou (nar. 1927, bytem Nové Dvory) ze dne 12. 10. 2017.

¹⁵⁰ Dům s č. p. 26 na Masarykově náměstí v Nových Dvorech.

¹⁵¹ Rozhovor autora s Olgou Hanzlíkovou, (nar. 1927, bytem Nové Dvory) ze dne 12. 10. 2017.

4 Praktická část – plány vyučovacích hodin

Tato část diplomové práce obsahuje náměty na aktivity, které by mohly být začleněny do hodin dějepisu tak, aby reflektovaly regionální historii. Pracuje se zde s dobovými archivními materiály, s písemnými prameny, využívají se digitální technologie, orientace v mapě a v neposlední řadě se žáci mají možnost seznámit také se svědectvím pamětnice.

4.1 Aktivita č. 1 – Interpretace a práce s historickým pramenem

Název hodiny: Interpretace a práce s historickým pramenem

Téma: majestát, povýšení na městečko, Leopold I.

Cílová skupina: 2. stupeň ZŠ

Očekávané výstupy dle RVP: Žák uvede příklady zdrojů informací o minulosti. Žák uvede konkrétní příklady důležitosti a potřeby dějepisných poznatků.

Cíl: Žák interpretuje historický pramen. Žák vysvětlí pojem majestát. Žák uvede rozdíly mezi vsí a městečkem.

Metodika: V hodině kombinujeme formy práce v závislosti na aktuálním stavu třídy a pracovním tempu – je možno volit jak práci samostatnou, tak převážně práce skupinové a práce v lavicích. Dle stavu třídy lze zvolit originální znění (přepis) majestátu, případně lze použít i přepsanou (zjednodušenou) verzi do současného jazyka. Slova, kterým žáci neporozumí, si budou moci podtrhnout a následně se na ně zeptat.

Návaznost: Na tuto hodinu navazuje aktivita č. 2, ve které se pracuje přímo s městským znakem.

Evokace:

1) Žáci se pokusí zamyslet nad tím, jaké výhody měl pro lidi život ve větším společenství. Můžeme vztáhnout k dnešní době – život ve městě nabízí lepší občanskou vybavenost, širší pracovní možnosti atd. Všechny žakovské nápady zaznamenáváme na tabuli. Můžeme rozvinout i krátkou debatu o tom, co nabízí život na venkově anebo ve větší aglomeraci.

Uvědomění:

1) Rozdáme do lavic připravené lístečky s pojmy: majestát, povýšení, panovník, městečko, majitel panství, panství. Žáci mají za úkol vytvořit mapu souvislostí a doplnit si ji vlastními komentáři. Pokud si žáci nebudou vědět rady s prací, můžeme pomoci návodnými otázkami (kdo koho žádá, o co atd.).

2) Zkontrolujeme, okomentujeme a rozdáme nyní přepis majestátu Leopolda I. z roku 1701.

„My Leopold z Boží milosti volený římský císař po všecky časy rozmnožitel říše, uherský, český, dalmatský, chorvatský a slavonský král, arcikníže rakouské, markrabě moravské, lucemburské a slezské kníže a lužické markrabě oznamujeme tímto listem Naším všem vůbec, že jest Nás vysoce urozený Bernard František hrabě z Věžník na Třebešicích a Nových Dvóřích, Naše rada a komorník věrný milý, poníženě prosil, abychom jemu tu císařskou a královskou milost' učiniti a ves jeho Nové Dvory v kraji čáslavském ležící netoliko za městečko vysaditi a vyzdvihnouti a při tom a při tom je pečení obdařiti, alébrž také obyvatele téhož místa, lidi poddané jeho, pro větší jich vznik a zvelebení tržními jarmarky ročními a to prvním na den sv. Pavla na víru obrácení, druhým na den sv. Anny a třetím na den svatých Šimona a Judy, apoštolův Páně, na všelijaké krámské neb kupecké věci, též koňský a hovězí dobytek s osmi dni pořád sběhlými a freyunkem obyčejným z dobrotivosti naší císařské a královské obdařiti a jim na to vše list neb majestát Náš královský uděliti Ráčili. [...] Ráčili jsme s dobrým rozmyslem Naším, jistým vědomím, s radou věrných Našich milých, mocí královskou v Čechách, svrchu jmenovanou jeho hraběte z Věžník ves Nové Dvory za městečko vysaditi a vyzdvihnouti i také je obyvatele Novodvorské nynější i budoucí níže rozepsaným erbem a pečeti, totižto štítem červené neb rubínové barvy, v němžto brána ze štukového kamene vystavená a do kořan otevřená stojí, v kteréžto uprostřed hlava psa anglického s dlouhým krkem bílé neb stříbrné barvy, s otevřenými ústy, vyplazeným červeným jazykem, dolů svěšenýma ušima a okolo krku ozdobným obojkem, červené neb rubínové barvy s kroužkem dolů visutým, vzhůru k pravé straně vyzdvižena se spatřuje; nad touž branou na jednom dlouhém štukovém kamenu jako na nějaké římse po šířce jsou vytesána následující čtyry versální slova, totiž B. H. Z. V, jenže znamenají nynějšího držitele a vrchnost' Nových Dvorů Bernarda hraběte z Věžník, jehožto přičiněním Nové Dvory za městečko vyzdviženy jsou; nad tou římsou stojí dvě vysoké věže, jedna na pravém, druhá na

levém rohu téže brány postavena, jedna každá o dvou oknech, kteréžto kurkovou střechou jsou přikryty, na jejichžto špicích dvě báně viděti jest, jakž to vše uměním a vtipem malířským uprostřed listu tohoto jest vymalováno a barvami hojněji vysvětleno [...]“

3) Necháme žáky přečíst majestát a na základě přečteného textu žáci doplňují informace do mapy. Majitel panství – Bernard František Věžník, panovník – Leopold I. atd. Dále žáci na základě přečteného textu doplní výhody, které s sebou neslo povýšení Nových Dvůrů na městečko. Např. možnost pořádání trhů, udělení erbu a pečeti.

4) Zkontrolujeme a případně okomentujeme nejasnosti. Je možné dohledat a vysvětlit významy slov, které žáci neznají.

5) Na základě přečteného textu se pokusí žáci vysvětlit význam pojmu majestát a zařadit ho do kategorie historických pramenů.

Měli bychom se dobrat toho, že majestát je úřední dokument, který vydává panovník a potvrzuje jím určitá privilegia, práva aj. Výsledek zapíšeme k pojmu majestát do mapy. Můžeme doplnit další majestáty, které žáci znají z předchozí výuky.

Reflexe:

1) Promítneme fotografie ze slavnostního předání dekretu, kterým byly Nové Dvory opět prohlášeny za městys v roce 2014.¹⁵² Žáci přemýšlí, co na fotografiích vidí, zdali znají alespoň nějaké osoby – mohli by poznat předsedu Jana Hamáčka. Následně žákům sdělíme, o jaký akt se na fotografiích jedná. Označení městys se přestalo používat v 50. letech minulého století. Novelou zákona v roce 2006 se však obce, které kdysi tento titul užívaly, mohly přihlásit o znovu udělení tohoto titulu.

2) Propustkou z hodiny je lísteček, na který žáci napíší, jaký je rozdíl mezi městečkem a vsí.

¹⁵² Fotografie dostupné online z webové adresy: <https://www.novedvory.cz/fotogalerie-1/rok-2014/slavnostni-predani-dekretu-o-jmenovani-nasi-obce-mestysem-211cs.html>. Použito 13. 08. 2024.

4.2 Aktivita č. 2 – Heraldika – pracujeme s erby a znaky

Název hodiny: Pracujeme s erby a znaky

Téma: heraldika, rodové znaky a erby

Cílová skupina: 2. stupeň ZŠ

Očekávané výstupy dle RVP: Úvod do studia historie: rozlišuje různé zdroje historických informací, způsob jejich získávání a úskalí jejich interpretace.

Cíl: Žák správně heraldicky popíše znak či erb. Žák vyjmenuje a správně použije několik heraldických pravidel pro popis. Žák porozumí významu použití erbu.

Metodika: V této hodině je využita metoda debatního kroužku pro zahájení vzdělávací aktivity. Dále je použita skupinová práce a práce ve dvojicích. Text je možno výrazně přizpůsobit dle aktuálního stavu třídy, lze ho upravit i graficky do bodů, aby byl přehlednější. Slova, která žáci neznají, učitel vysvětlí. Je zde začleněn i bonusový úkol, kdy žák sám aktivně zjišťuje, kde v obci je možné městský znak vidět.

Návaznost: Tato aktivita navazuje na předešlou hodinu, ve které byl rozebírán text majestátu Leopolda I.

Evokace:

1) Posadíme se s žáky do kroužku a zeptáme se, zdali byli někdy na letním táboře a zdali se rozdělovali do týmů či skupin. Necháme je odpovídat, patrně zjistíme, že mnoho z dětí se těchto akcí účastnilo. Toho využijeme a dále se ptáme, jak se týmy mezi sebou rozeznávaly, jak se od sebe odlišovaly. Necháme je odpovídat a snažíme se směřovat k výrobě vlajek, znaků, symbolů, které je odlišovaly. Zeptáme se, kde se v dnešním světě setkáme s tím, že se „někdo“ potřebuje odlišovat. Které skupiny? Zde budeme čekat na odpověď státy, týmy, různé zájmové skupiny.

Uvědomění:

1) Žáky rozdělíme do skupin podle jejich zájmů – sportovci, muzikanti, výtvarníci, čtenáři, kuchaři, vědci (dle rozložení zájmů ve třídě). Necháme je, aby si během chvíle nakreslili erb,

který je bude nějakým způsobem charakterizovat. Očekáváme, že se na erbu objeví nějaké malůvky, které jsou typické pro oblast zájmů žakovské skupiny.

2) Poté vyzveme skupiny, aby každá představila svůj erb a okomentovala, co se na něm nachází.

3) Uvedeme, že každý významný rod měl v dřívějších dobách svůj znak, kterým se lišil od ostatních rodů. Konstatujeme, že vědní obor, který se zabývá studiem a popisem erbů a městských znaků je heraldika a patří do pomocných věd historických – znalosti o PVH by měli mít žáci již z předešlých hodin.

4) Žákům rozdáme nakopírovaný text majestátu Leopolda I. ve kterém povyšuje Nové Dvory na městečko, který je v originálním znění. Žáci mají za úkol ve dvojicích městský znak nakreslit.

[...] totižto štítem červené neb rubínové barvy, v němžto brána ze štukového kamene vystavená a do kořan otevřená stojí, v kteréžto uprostřed hlava psa anglického s dlouhým krkem bílé neb stříbrné barvy, s otevřenými ústy, vyplazeným červeným jazykem, dolů svěřenýma ušima a okolo krku ozdobným obojkem, červené neb rubínové barvy s kroužkem dolů visutým, vzhůru k pravé straně vyzdvižena se spatřuje; nad touž branou na jednom dlouhém štukovém kamenu jako na nějaké římse po šířce jsou vytesána následující čtyry versální slova, totiž B. H. Z. V, jenž znamenají nynějšího držitele a vrchnost Nových Dvorů Bernarda hraběte z Věžník, jehožto přičiněním Nové Dvory za městečko vyzdviženy jsou; nad tou římsou stojí dvě vysoké věže, jedna na pravém, druhá na levém rohu téže brány postavena, jedna každá o dvou oknech, kteréžto kurkovou střechou jsou přikryty, na jejichžto špicích dvě báně viděti jest, jakž to vše uměním a vtípem malířským uprostřed listu tohoto jest vymalováno a barvami hojněji vysvětleno [...]“

Jelikož se domnívám, že se objeví základní nepřesnosti (pes se dívá vlevo, bílá barva, žlutá barva), tak na základě těchto nepřesností s žáky vyvozujeme základní heraldická pravidla. Vysvětlíme podstatu popisu erbu, z jakého pohledu erb popisujeme, jaké základní barvy používáme, pohovoříme o přítomnosti kovů na erbu.

Reflexe:

- 1) Žáci si doplní informace do textu na lístečku, který jim rozdáme. Žáci ho použijí jako zápis a vlepí do sešitu.

Erby a znaky zkoumá vědní obor, který je součástí pomocných věd historických. Erby a znaky se používaly a používají k se od jiné skupiny. Heraldika má své zásady, z nichž některé jsou např.:
.....
.....
.....

Bonusový úkol: Žák zjistí, kde se v současné době může setkat s městským znakem, toto místo navštíví a vyfotí. Mohou taktéž vlepí do sešitu.

4.3 Aktivita č. 3 – Proměny krajiny v okolí Nových Dvůrů

Název hodiny: Proměny krajiny v okolí Nových Dvůrů

Téma: proměna krajiny, vysoušení rybníků, úpravy krajiny a její využití

Cílová skupina: 2. stupeň ZŠ

Očekávané výstupy dle RVP: Specifikuje proměnu politických útvarů, krajiny a lidských sídel od pravěku po současnost pomocí map a dalších informačních zdrojů.

Cíl: Žák se orientuje v historických obrazových materiálech. Žák porovnává historické a současné obrazové materiály. Žák pojmenuje jemu známé stavby a správně je umístí.

Časová dotace: 2 vyučovací jednotky (první – věnovaná procházce, druhá – práce s materiály)

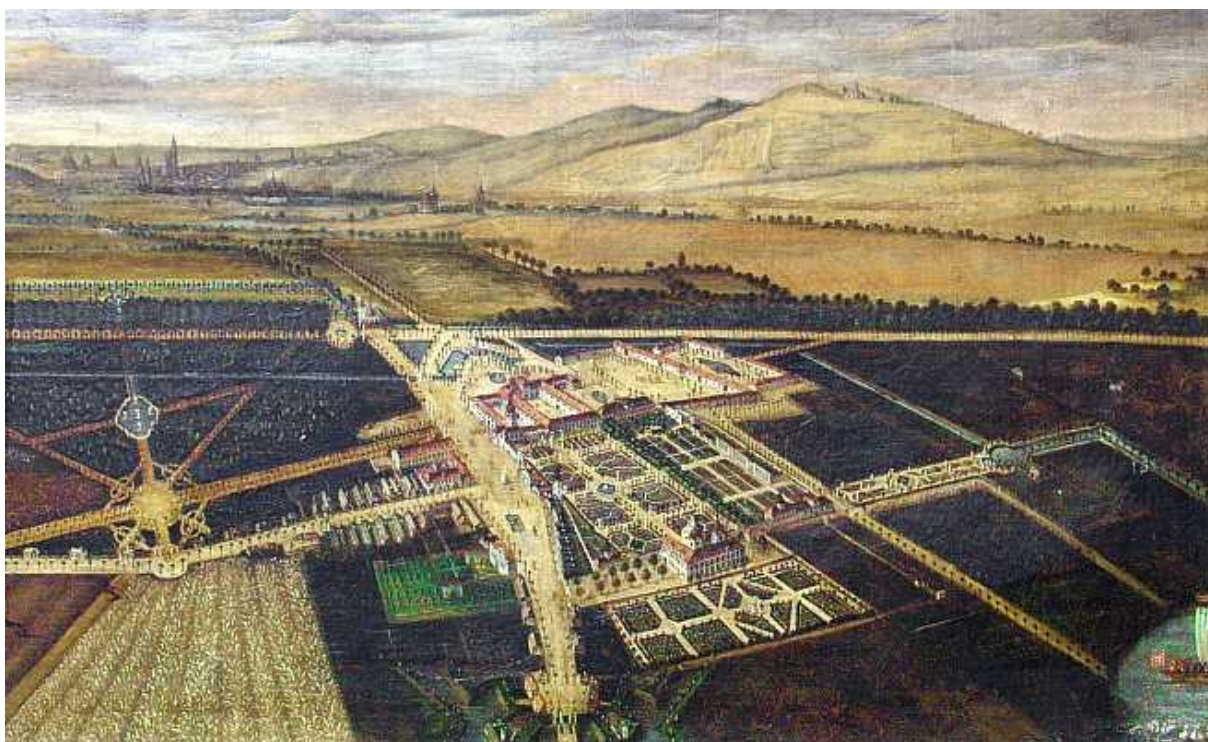
Metodika: Tato hodina bude netradiční, jelikož je zapotřebí věnovat jí alespoň dvě vyučovací hodiny. Během první z hodin s žáky vyrazíme na průzkum terénu. Žáci se na vycházku předem připraví a vybaví se mobilními telefony, které mají k dispozici aplikaci Mapy.cz a funkční fotoaparát. Tato hodina je vytvořena vyloženě pro ZŠ v Nových Dvorech,

ale podobným způsobem lze samozřejmě připravit i hodiny v jiných lokalitách. Tato hodina je náročnější i na technické zázemí, jelikož je zapotřebí mobilních telefonů, fotoaparátů a tiskárny.

Stanovení badatelské otázky: Jak se proměnila během doby krajina kolem Nových Dvorů?

Průběh:

- 1) Vydáme se s žáky po Masarykově náměstí směrem k antukovému hřišti, před kterým zabočíme vlevo na polní cestu směrem k lokalitě „Kanály“. Postupujeme dále až do takového místa, odkud vidíme kostel sv. Anny. Zde žáky vyzveme, aby si vyfotili prostředí za kostelem a jeho okolí a dané místo si uložili (přišpendlili) v aplikaci Mapy.cz.
- 2) Při cestě zpět do školy je možné zastavit se u kostela sv. Anny a připomenout si jeho historii, je dobré zmínit, že v jeho blízkosti fungovala škola, která se přesunula do prostor zámku až v polovině 20. století. Je tak možné, že prarodiče některých žáků ještě mohli navštěvovat školu ve staré budově.
- 3) Po návratu do školy pracují žáci se získaným materiálem a aplikací Mapy.cz. S pomocí učitele si zajistí vytištění fotografií, které pořídili, a vlepí si je do sešitu spolu s vytištěným výřezem z aplikace Mapy.cz.
- 4) Žáci sami okomentují a připíší si k fotografiím, jakým způsobem je prostor využíván dnes a jak vypadá současná krajina.
- 5) Učitel dá žákům k dispozici následující materiály:
 - a) Obrázek č. 1 – Pohled na Nové Dvory, koncem 18. století. Dostupné online z webové stránky: <https://www.novedvory.cz/mestys/historie/nove-dvory-ovcary-v-18-stoleti-na-starych-obrazech-a-fotografiich-29cs.html>
 - b) Obrázek č. 2 – Detailnější výřez z Obrázku č. 1. Tamtéž
 - c) Obrázek č. 3 – Detailnější výřez z Obrázku č. 1. Tamtéž

Obrázek č. 1 – Pohled na Nové Dvory koncem 18. století.

Obrázek č. 2 – Detailní výřez, který zobrazuje kostel sv. Anny s přilehlými zahradami a zahradami zámeckými.

Obrázek č. 3 – Detailní výřez a pohled na dnešní lokalitu „Kanály“, kde lze v pravé části obrázku vidět vodní kanál. V levé části obrázku lze vidět okrasné a zelinářské zahrady.

- 6) Žáci mají nyní za úkol najít na mapě lokalitu, kterou osobně navštívili. Mohou se orientovat dle staveb, které dodnes stojí. Pomocí lepících papírků umisťují na obrázky místa, která znají. Lze umístit kostel sv. Anny, dnešní Masarykovo náměstí, zámek aj.
- 7) Žáci nyní dostanou za úkol porovnat tyto pohledy se svými materiály. Mohou též využívat letecké mapy z aplikace Mapy.cz. Své poznatky zapisují do sešitu pod vlepené fotografie.
- 8) Následuje společná diskuse, ve které utřídíme naše poznatky a okomentujeme případné dohady.

Žáci dostanou domácí úkol, za který, když splní, dostanou odměnu. Úkolem je zjistit, proč se spojovací silnici č. 327, která vede od Nových Dvůrů do Sv. Kateřiny, říká „Na Hrázi“. K dispozici dostanou výřez z aplikace Mapy.cz a mohou též používat veškeré materiály,

Žáci by měli dojít k závěru, že kanály bylo potřeba napájet z nějakého vodního zdroje. Dnes se v dané lokalitě ale žádný kanál ani jiná vodní plocha nenachází. Přesto se však silnici říká „Na Hrázi“. Znamená to tedy, že v minulosti zde musel být nějaký rybník, který ohraničovala hráz. Dnes tu ten rybník není, musel být tedy někdy vysušen.

silnice č. 327
Na Hrázi

Nové Dvory

Klejnářka

Mysliverký ryb.

Katovna

2

76

Obrázek č. 5 – Svatoanenský rybník, který je zachycen na výřezu z Müllerovy mapy Čech z roku 1720. Dostupné online z webové stránky: <https://vt.cms-kh.cz/mullerova-mapa/index.html>. Citováno dne 16. 01. 2025.

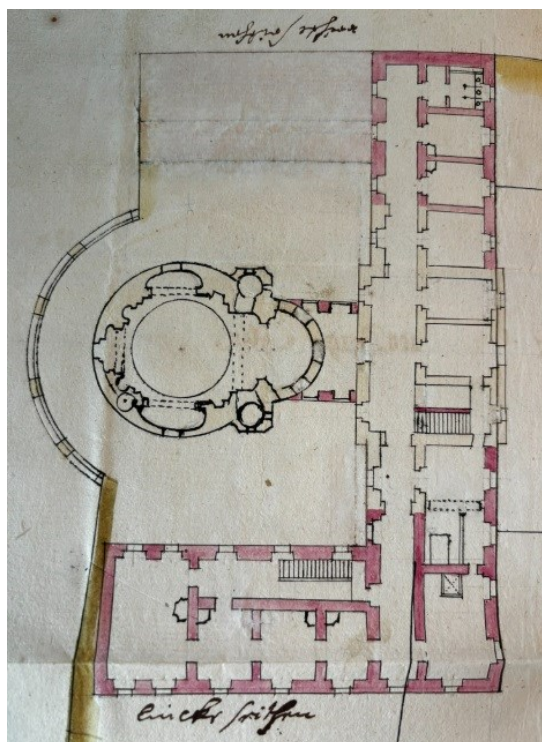
4.3.1 Aktivita č. 3/1

Tato aktivita je pro nadané žáky, případně pro žáky s rychlejším pracovním tempem. Je možno ji začlenit takřka do kterékoli hodiny dějepisu, kdy ostatní žáci pracují a někteří už mají hotovo.

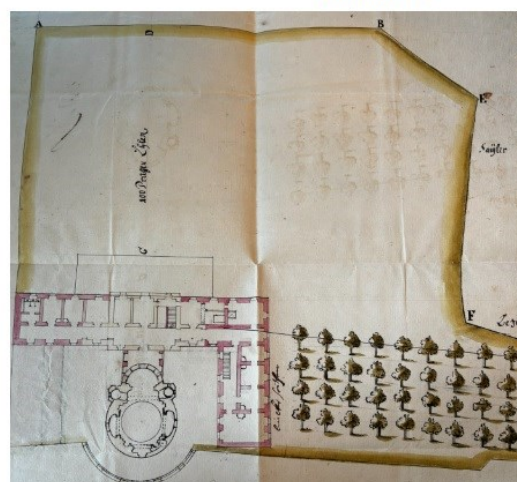
Žákům dáme k dispozici dva archivní materiály, na kterých je vyznačen půdorys kostela sv. Anny a sousední farní residence.¹⁵³ Žáci mají za úkol na základě práce s plánkem a různými

¹⁵³ Národní archiv, NM, sign. P6/4, Spory mezi Barborou hr. Věžníkovou prodávající a hr. Antonínem Pachtou kupujícím panství Nové Dvory (fol. 12, půdorys nové budovy), 1725.

mapovými portály přijít na to, o kterou stavbu se jedná. Komparují tak předložený materiál s vyobrazením v mapových aplikacích.¹⁵⁴ Pracují se svým mobilním telefonem.

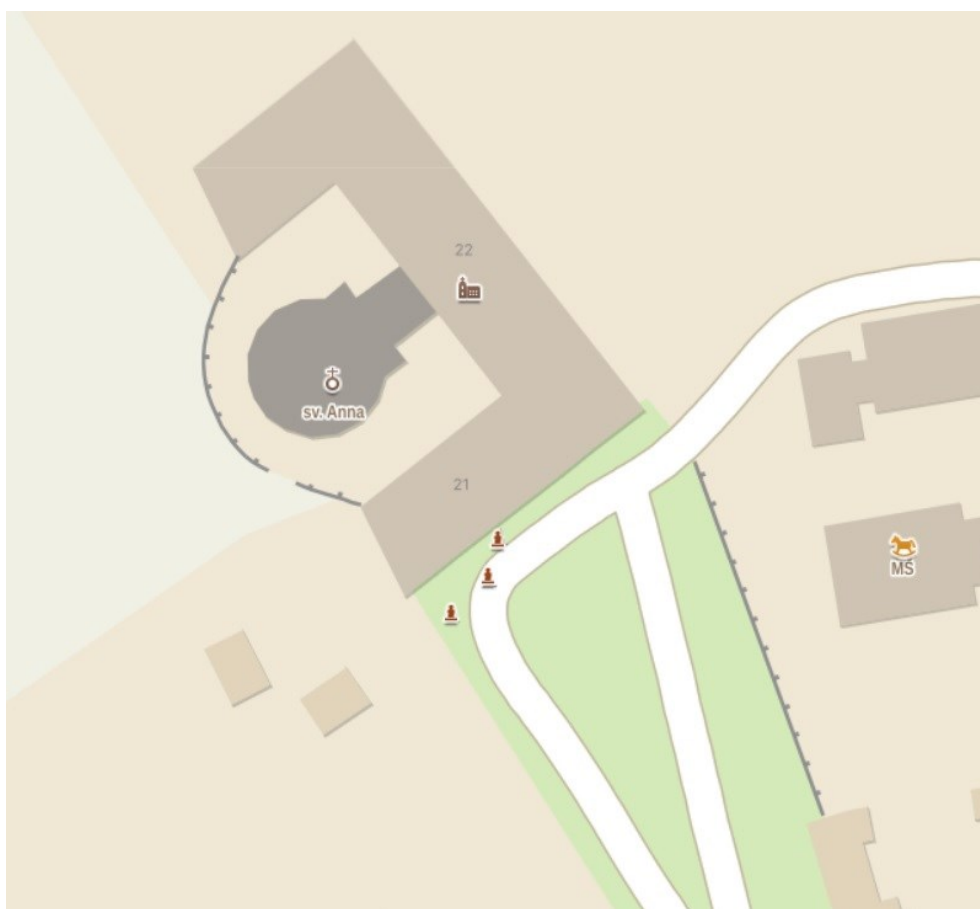

Obrázek č. 1

Obrázek č. 2

¹⁵⁴ Výřez z portálu Mapy.cz, který vyobrazuje kostel sv. Anny. Dostupné online z webové adresy: <https://mapy.cz/zakladni?q=nov%C3%A9%20dvory&source=muni&id=3808&ds=2&x=15.3260250&y=49.9721689&z=19>. Použito dne 02. 02. 2025.

4.4 Aktivita č. 4 – Život v Protektorátu Čechy a Morava pohledem místních kronik a pamětníků

Název hodiny: Život v Protektorátu Čechy a Morava pohledem místních kronik a pamětníků

Téma: život v Protektorátu, každodennost

Cílová skupina: 2. stupeň ZŠ

Návaznost: Hodina navazuje na obecné dějiny – vypuknutí války, vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava.

Očekávané výstupy dle RVP: Posoudí informační hodnotu a důvěryhodnost zdrojů z různých dějinných epoch.

Cíl: Žák popíše každodenní starosti a radosti obyvatel Protektorátu Čechy a Morava. Žák analyzuje předložené materiály, které vypovídají o minulosti. Žák si uvědomí podobnost situace v celém Protektorátě.

Metodika: V úvodní části hodiny konfrontujeme žáky při úvodní otázce, která je dostává z jejich komfortní zóny. Musejí přemýšlet nad tím, co pro ně znamená jistota. Zde je nutno být velmi obezřetní a perfektně znát svoji třídu, mohou se v ní nacházet takoví žáci, kteří nemusí mít až tak přívětivé socio-ekonomické zázemí v rodině. Na toto je třeba pamatovat. Další důležitou součástí, která je klíčová pro hladký a efektivní průběh, je předchozí příprava ze strany učitele. Učitel musí předem „naučit a naprogramovat“ aplikaci ChatGPT, která se bude chovat jako obyvatel Protektorátu a bude odpovídat žákům na jejich dotazy.¹⁵⁵ Čím více informací do aplikace vložíme, tím relevantnější odpovědi aplikace podává. V našem případě se jednalo o dobu Protektorátu a každodenního života v Protektorátě. Jako materiál jsem zvolil své seminární práce, přepisy z kroniky a jiné odborné texty.

Evokace:

- 1) V rámci evokační fáze se žáků ptáme, jak se dnes mají, jak cestovali do školy, co mají ke svačině, co budou dělat po návratu domů ze školy, zdali půjdou ven s kamarády. Cílem je, abychom žáky naladili na vlnu příjemné atmosféry, kdy netrpí žádným hmotným ani nehmotným nedostatkem. Můžeme s žáky debatovat o tom, jak se celkově mají oni, jejich rodiče, zdali jim hrozí nějaké nebezpečí, nebo zdali se něčeho bojí.
- 2) Žáci se nyní zkusí zamyslet nad opačnou stranou mince – píší pětiminutové volné psaní na téma „Jak bych se cítil, pokud bych přišel o jistotu“, případně „Co pro mě znamená jistota“. Následně vyzveme některé dobrovolníky k přečtení jejich prací a stanovíme téma hodiny „Život v Protektorátu“.

Uvědomění:

- 1) Žáky rozdělíme do čtyř skupin a předáme jim následující pracovní listy, které obsahují informace od novodvorské pamětnice paní Olgy Hanzlíkové a z tehdejší novodvorské kroniky. Žáci si přečtou texty a odpovídají na následující otázky.
- 2) Po zpracování pracovních listů jednotlivé skupinky představí své výstupy před ostatními. Seznámí je s informacemi a svými odpověďmi na otázky pod textem.

¹⁵⁵ Tato aktivita se mi v mé vlastní praxi velmi osvědčila. Žáky to bavilo a funkčně a za použití moderních technologií se dověděli nové informace, případně se doptali na to, co je zajímavé.

Skupina č. 1

„Na všechno byly lístky, šatenky, na boty byly přiděly. Měla jsem jedny boty na dva roky a musely mi vydržet, protože jiný bych nedostala. Uhlí se taky přidělovalo, na dříví jsme chodili do lesa. Všecko co bylo. Bylo to ale jen tak tak, když jsme si koupili cukr, tak jsme si nemohli koupit bonbony. To už jsme si nemohli vybírat. I pro housku jsme si museli jít s lístečkem. Když jsme si koupili salámy, tak už jsme nemohli maso. Byl nedostatek tuku, tak jsme kupovali bůček. Do školy jsme si brali chleba, protože kdo by nám ve škole něco vařil, na přiděl, že jo. Chodili jsme kupovat zmrzlinu, ale to byla jen zmrzlá voda. Kupovali jsme si za padesát haléřů nářezák. Víte, co toho bylo za padesát haléřů? Hodně a dobrýho. Doma jsme měli slepice a kachny, ale zase to nebylo čím krmit, protože ani to zrní nebylo. Tak jsme chodili sbírat klásky, trávu a bodlák, aby se to domácí zvířectvo uživilo. Nebylo nic.“¹⁵⁶

- 1) Co je podle vás šatenka? K čemu sloužila?
- 2) Proč si lidé místo tuku kupovali bůček?
- 3) Proč myslíte, že byl zaveden přidělový systém? Z jakého důvodu?
- 4) Vymyslete výstižný název pro tento odstavec a doplňte ho na volný řádek na začátku textu.

¹⁵⁶ Rozhovor autora s Olgou Hanzlíkovou, (nar. 1927, bytem Nové Dvory) ze dne 12. 10. 2017.

Skupina č. 2

„O nás se tenkrát nestarali rodiče, tak jako dneska. Všechno jsem si zařídila, všude jsem si došla. To neexistovalo, aby mě vodili za ručičku. Děti se scházely na hřišti a odtud jsme si pak chodili hrát k nám domů, do kuchyně.“¹⁵⁷

„Když jsme chodili do kina, tak hodinu před filmem nás otravovali promítáním záběrů z fronty a že pořád vítězí a vítězí. Hodinu! Věřte tomu, hodinu. Když někdo chtěl odejít, aby se nemusel na to dívat, tak už ho na film potom nepustili. Museli jsme se na to dívat a pořád vítězili a vítězili. Najednou přestali vítězit a oni na těch filmech pořád vítězili a vítězili.“¹⁵⁸

- 1) Myslíte si, že tehdejší děti byly více samostatné než dne? Proč si to myslíte?
- 2) Proč se před filmem pouštěly záběry z války?
- 3) Když Němci přestali ve skutečnosti v bojích vítězit, na filmových plátnech vítězili i nadále. Jak se tomu říká?
- 4) Zkuste vymyslet společný název pro tyto dva odstavce.

¹⁵⁷ Rozhovor autora s Olgou Hanzlíkovou, (nar. 1927, bytem Nové Dvory) ze dne 30. 1. 2020.

¹⁵⁸ Rozhovor autora s Olgou Hanzlíkovou, (nar. 1927, bytem Nové Dvory) ze dne 12. 10. 2017.

Skupina č. 3

„Židé nesmějí opustiti okres v zájmu veřejného klidu.“¹⁵⁹

„Přísný zákaz všem občanům obce by se nestýkali se Židy.“¹⁶⁰

„Vyhláška o útočnících atentátu na Heydricha, pátrání a vypsání další odměny na dopadení pachatelů. V obci domovní prohlídka.“¹⁶¹

„To jsme se všichni báli jeden druhýho. Tenkrát v každý rodině nebylo rádio. To bylo tenkrát „per huba“ všechno, věděli jsme, že tam byl baloňák, taška a že ho zastřelili. No pak jsme se dověděli z rozhlasu, že umřel, tak to víte, že jsme měli radost, ale nemohli jsme nic říct. Všichni jsme se báli. Měli jsme radost, že konečně nad téma Němcema někdo vyhrál.“¹⁶²

- 1) Jak se nazývá dokument, který je vyvěšen na veřejném místě a nařizuje něco občanům?
- 2) Co znamená, že se informace předávaly tzv. „per huba“?
- 3) Kdy proběhl atentát na R. Heydricha?
- 4) Zkuste vymyslet společný výstižný název pro tyto odstavce.

¹⁵⁹ Státní okresní archiv Kutná Hora, fond Místní národní výbor Nové Dvory, *Obecní kronika Nových Dvorů 1938–1960*, s. 60.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 60.

¹⁶¹ Státní okresní archiv Kutná Hora, fond Místní národní výbor Nové Dvory, *Obecní kronika Nových Dvorů 1938–1960*, s. 77.

¹⁶² Rozhovor autora s Olgou Hanzlíkovou, (nar. 1927, bytem Nové Dvory) ze dne 12. 10. 2017.

Skupina č. 4

„Tady to bylo bouřlivý, protože na Kačině byli Vlasovci a 5. května začalo povstání v Praze, to byla sobota. My jsme tu slyšeli rány z děla, z tý Prahy, to jsme slyšeli. Rádio hlásilo „přijďte pomáhat Praze, kdo máte ruce“ a tak jsme u toho radia byli od rána do večera, a když se Vlasovci začali stěhovat, tak jsme mysleli, že jedou na Prahu.“¹⁶³

„Tady utíkali přes Malín¹⁶⁴ a tam někoho i zastřelili. Vlítli do baráku a stříleli. Víte proč? Protože tam byla pověšená česká vlajka. Já jsem ty kluky znala, víte, to byli takový krásný kluci. Vytáhli chlapy před barák a zastřelili je, to bylo hrozný.“¹⁶⁵

„Potom, když sem přišli ty Rusové, tak jsme se s nima kamarádili. Achmédo k nám chodil, ten měl hodinky a kapesník a pořád se s tím chlubil. Nebo žehlička – ten se tomu divil. Byl takový jednoduchý. Můj táta byl truhlář, a tak Achmédovi vyrobil kazetu se zrcátkem a ten měl takovou radost, když to otevřel a viděl se tam. Hroznou radost měl. Nechal si tam dát klíček a poutko, jako u kufříku a Achmédo se mohl radostí potrhát. Ale byl to opravdu hodný kluk. Bydleli tady, jak je ta hospoda¹⁶⁶, tady bydleli, ty Rusové.“¹⁶⁷

- 1) Vyhledejte, kdo byli Vlasovci.
- 2) Proč Němcům vadila vyvěšená česká vlajka na domě?
- 3) Proč se občané nebáli navazovat kontakty se sovětskými vojáky?
- 4) Pokuste se vymyslet výstižný název pro tuto kapitolku.

¹⁶³ Rozhovor autora s Olgou Hanzlíkovou (nar. 1927, bytem Nové Dvory) ze dne 12. 10. 2017.

¹⁶⁴ Část Kutné Hory ležící zhruba kilometr jižně od Nových Dvorů.

¹⁶⁵ Rozhovor autora s Olgou Hanzlíkovou, (nar. 1927, bytem Nové Dvory) ze dne 12. 10. 2017.

¹⁶⁶ Objekt bývalého hostince sídlící na adrese Masarykovo náměstí 26, Nové Dvory.

¹⁶⁷ Rozhovor autora s Olgou Hanzlíkovou, (nar. 1927, bytem Nové Dvory) ze dne 12. 10. 2017.

Reflexe:

V poslední části hodiny žáci porovnávají osudy obyvatel Protektorátu a hledají odlišnosti. Mohou si sestavit tabulku, do které tyto odlišnosti budou zapisovat.

Na konci této fáze je možné dětem nasdílet odkaz na aplikaci ChatGPT, ve které předem vytvoříme task, který naučíme, aby se choval jako obyvatel Protektorátu. Do robota lze nahrát seminární práce, odborné články a jiné naučné texty, které pojednávají o životě této doby. Robot se je následně naučí a po velmi rychlém nastavení, kdy upřesníme, jestli má vystupovat jako muž nebo žena, jakým stylem se má vyjadřovat a tak dále, si může s žáky povídat a odpovídat jim na jejich dotazy. V praxi se to velmi osvědčilo, jelikož každý žák získá svůj vlastní prostor, aby se zeptal na otázky, na které už třeba o hodině nezbyl čas. Žáci mohou s aplikací pracovat i doma.

Přikládám i výřezy z komunikace mezi studenty a aplikací ChatGPT. Na posledním obrázku lze vidět i případ, kdy student vulgárně oslovil „obyvatelku Protektorátu“. Ta ho opravila, usměrnila a po omluvě dovolila studentovi, aby se ptal dále.¹⁶⁸ Jedná se pouze o ukázkou odpovědi u konkrétního studenta. Odpovědi se mohou mírně lišit v závislosti na tom, jak se studenti aplikace ptají.

Jak jste se bavila s dětmi? Měli jste nějaká omezení ve své zábavě?

No ano, s dětmi jsme se bavili, jak jen to šlo, ale doba byla těžká a na spoustu věcí jsme si museli dávat pozor. Hrály jsme si hlavně venku – skákali jsme panáka, hráli kuličky nebo si zpívali. Kluci si dělali dřevěné mečičky a hráli na vojáky, ale muselo se opatrně, aby si toho nikdo nevšiml.

Některé knihy a pohádky se už nesměly číst, protože byly „nevhodné“. A zpívat jsme taky museli opatrně, některé písničky už byly zakázané. Naše děti jsme ale vedli k tomu, aby si dávaly pozor na jazyk, hlavně před cizími lidmi. I když jsme se snažili zachovat si aspoň kousek normálního života, pořád nad námi visel strach.

¹⁶⁸ Obrázky pochází ze soukromého digitálního archivu autora práce.

Které písničky se nemohly zpívat?

Nemohly se zpívat písničky, které byly vlastenecké nebo spojené s prvorepublikovou armádou a odbojem. Třeba "**Kde domov můj**" – ta byla sice pořád státní hymnou, ale zpívat ji jen tak na veřejnosti mohlo být nebezpečné. Pak také "**Hej, Slované**", která byla hymnou sokolů a slovanské jednoty, nebo různé sokolské pochody a legionářské písně jako "**Hoši od Zborova**".

Velký problém byl zpívat "**Ach synku, synku**", oblíbenou písničku prezidenta Masaryka. Lidé ji brali jako tichý projev odporu, takže kdo ji zpíval na veřejnosti, mohl mít potíže.

Zakázané byly také některé kabaretní písničky nebo jazzová hudba, protože byla považována za „zvrhlou“. Ale doma a mezi svými si lidé zpívali dál – jen museli být opatrní, komu důvěřovat.

🔊 📄 🍷 📌 📌 📌

Co jste nejčastěji jedli a proč?

Jídla bylo méně než dřív, protože byla přidělová lístková ekonomika a spousta potravin byla buď na přiděl, nebo se těžko sháněla. Maso, máslo, cukr, mouka – to všechno bylo přísně omezené.

Nejčastěji jsme jedli jednoduchá a sytá jídla, hlavně ta, která se dala připravit z brambor, luštěnin nebo zelí, protože to bylo dostupnější.

Brambory byly základ – dělali jsme bramboračku, bramborové placky, šťouchané brambory, někdy i brambory jen tak s tvarohem nebo cibulí. Hodně se vařila taky **kyselá polévka** ze zelí nebo kroupová polévka. Když bylo trošku mouky, dělaly se **škubánky** s mákem nebo **bramborové knedlíky**.

Místo másla jsme používali margarín, a když nebylo maso, vařili jsme **omáčky s vejci nebo houbami**. Houby jsme sbírali v lese, a kdo měl zahrádku nebo choval králíky či slepice, měl o trochu lepší stravu. Jinak se také dělaly náhražky – třeba **melta místo kávy** a **cikorka místo kakaa**.

Pechivo bylo často tvrdé a suché, ale hospodyňky byly šikovné – dělaly se **chlebové placky nebo knedlíky ze starého chleba**. A kdo měl možnost, sháněl něco na černém trhu nebo si vyměňoval jídlo s těmi, co žili na venkově.

Učili jste se něco jiného ve škole než se učíme dnes?

Ano, učili jsme se hodně jinak než vy dnes. Některé předměty zůstaly, ale hodně věcí bylo změněno nebo úplně zakázáno.

Čeština se sice učila, ale museli jsme používat učebnice, ze kterých zmizely některé kapitoly o českých dějinách a vlastenectví. O T. G. Masarykovi, legionářích nebo sokolech se nesmělo mluvit. Některé básně a knihy byly zakázané – třeba díla Karla Čapka nebo Viktora Dyka.

Dějepis byl úplně upravený – hodně se mluvilo o německé historii a o tom, jak jsme součástí „Velkoněmecké říše“. Naše vlastní dějiny se buď vynechávaly, nebo se o nich učilo zkresleně. Hlavně jsme se museli učit o tom, jak byla německá kultura vždy nadřazená.

Němčina se učila povinně a kladl se na ni velký důraz. Bylo potřeba, aby děti uměly německy, protože jsme měli být „řádnými občany říše“. Kdo němčinu neuměl, měl to těžké.

Tak to seš teda dobrá kráva

Rozumím, že si chceš povídat ve stylu té doby, ale takové oslovení by se ke slušné ženě nehodilo. Jestli máš další otázky o životě v Protektorátu, ráda ti odpovím.

🔊 📄 🍌 🗨️ ✎️ ↺ ✓

promiň

To je v pořádku. 😊 Jestli tě dál zajímá, jak se v té době žilo, klidně se ptej. Ráda ti odpovím.

Závěr

Tato diplomová práce se zaměřovala na problematiku využití regionální historie ve výuce dějepisu a její místo v aktuálním školním prostředí. Cílem bylo zmapovat možnosti a způsoby, jak lze téma regionální historie efektivně začlenit do vyučovacích hodin, a zhodnotit jeho přínos pro studenty. Práce přinesla pohled na teoretické ukotvení regionální historie, historický vývoj konkrétní lokality Nových Dvůrů a návrhy na její využití přímo ve výuce. Jednou ze součástí práce bylo i základní dotazníkové šetření, které mělo zmapovat aktuální přístup učitelů a studentů učitelství k regionální historii. Z výsledků vyplynulo, že většina respondentů považuje regionální historii za důležitou součást výuky dějepisu, ale současně upozorňují na nedostatek časových možností a didaktických materiálů, které by její začlenění do hodin usnadnily.

Výsledky ukázaly, že 95 % respondentů považuje regionální historii za důležitou pro výuku a 93 % by uvítalo hotové materiály pro její výuku. Většina učitelů ví, jaké vzdělávací instituce, které se regionem zabývají, v jejich místě vyučování existují, ale jen menší část s nimi aktivně spolupracuje. Za nejvhodnější metody, jak studenty seznámit s regionální historií, byly v rámci průzkumu označeny procházky s výkladem, práce s prameny a rozhovory s pamětníky. To naznačuje, že studenti se nejlépe učí skrze autentické zážitky a přímý kontakt s historií místa. Je tedy vhodné pořádat besedy s pamětníky, vést žáky ke zvědavosti a nechat je tvořit vlastní otázky, které mohou pamětníkům pokládat.

Práce přinesla ucelený pohled na možnosti využití regionální historie ve výuce a dotazníkové šetření poskytlo cenná data o postojích učitelů a studentů. Vznikly i konkrétní návrhy aktivit, jak regionální historii zapojit do hodin dějepisu. Přesto však existuje několik možností, jak tuto oblast dále rozvíjet a zlepšit. Klíčové by bylo zpracovat a zpřístupnit hotové didaktické materiály, které by učitelům pomohly s výukou regionální historie, a prohloubit spolupráci mezi školami a regionálními muzei, archivy a dalšími institucemi. Tvorba komplexních výukových materiálů je však činnost, které by se museli pravděpodobně věnovat lokální historikové. Jedním z důvodů je i právě ono samotné vymezení pojmu region a tím i jejich vysoký počet v rámci celé České republiky. Není tak možno vytvořit jeden vzorový materiál. Možností by ale byla například učebnice, která by vycházela ze zpracovaných dějin lokality, která by byla doplněna o pracovní listy, návrhy aktivit a exkurzí po lokalitě. Podobnou

cestou se vydala i studentka Masarykovy univerzity v Brně Hana Kucharová, která se takto pokusila zpracovat lokalitu Třebíče. Dalším krokem na poli dalšího potenciálního výzkumu by mohlo být rozšíření dotazníkového šetření na větší vzorek respondentů a sledování rozdílů v jednotlivých regionech. Rovněž by bylo přínosné provést další výzkum zaměřený na efektivitu různých metod při vyučování regionální historie.

Z výsledků práce je zřejmé, že regionální historie může mít značný vzdělávací přínos, ale zároveň vyžaduje lepší a silnější zakotvení a pozici v kurikulárních dokumentech a rozšíření metodické podpory pro učitele. Pokud se podaří tyto aspekty dále rozvíjet, může být regionální historie plnohodnotnou a přínosnou součástí výuky dějepisu, která studentům nabídne hlubší porozumění vlastnímu prostředí a historickým souvislostem, jež je formovaly, a lépe se seznámí s místem, ve kterém žijí.

Seznam použitých informačních zdrojů

Archiválie:

- Národní archiv, SM, sign. P 6/4, *Spory mezi Barborou hr. Věžníkovou prodávající a hr. Antonínem Pachtou kupujícím panství Nové Dvory*, fol. 12, 1725.
- Státní okresní archiv Kutná Hora, Fond Místní národní výbor Nové Dvory, *Obecní kronika Nových Dvorů 1938–1960*.
- Státní okresní archiv Kutná Hora, Fond Základní škola Nové Dvory, *Kronika obecné školy v Nových Dvorech 1891-1937*.

Rozhovor:

- Rozhovor autora s Olgou Hanzlíkovou, (nar. 1927, bytem Nové Dvory) ze dne 12. 10. 2017.

Obecná historie:

a) odborná literatura

- Cerman, Ivo. *Chotkové: příběh úřednické šlechty*. Praha, 2008.
- Gebhart, Jan. *Dramatické i všední dny Protektorátu*. Praha, 1996.
- Halada, Josef. *Dějiny země koruny české II.*, Praha, 1997.
- Kuthan, Jiří a Ivan Muchka. *Aristokratická sídla období klasicismu*. Praha, 1999.
- Ledr, Josef. *Hrabata Chotkové z Chotkova a Vojnína*. Kutná Hora, 1886.
- Opelík, Jiří et. al. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha, 2000.
- Poche, Emanuel a Ústav pro teorii a dějiny umění (Československá akademie věd). *Umělecké památky Čech*. Praha, 1978.
- Profous, Antonín. *Místní jména v Čechách*. Praha, 1947.
- Vácha, Štěpán. *Karel VI. & Alžběta Kristýna: česká korunovace 1723*. Praha, 2009.

b) periodika

- Čapský, Martin. *Bedřich ze Strážnice a husitské posádky ve Slezsku* in *Theatrum historiae: sborník prací katedry historických věd Fakulty filozofické Univerzity Pardubice*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2020.
- Halířová, Martina, et al. *Každodenní život dětí a problematika delikvence za první světové války* in *Studia Historica Nitriensia*. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Nitra, 2015.

c) prameny

- Dačický z Heslova, Mikuláš. *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova*. V. Nagl, 1880, s. 245.

- *Indikační skici*. Nové Dvory – Neuhoř, č. 5269-1. Národní archiv. Použito dne 06. 07. 2024 ve verzi online dostupné z adresy: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=skicic&idrastru=CAS386018380>.
- Kapihorský, Simeon Eustachius. *Historia kláštera sedleckého řádu svatého cisterciánského*. Kutná Hora, 2006.
- Palacký, František. *Archiv český I. díl*. Praha, 1840.
- Palacký, František. *Archiv český III. díl*. Praha, 1844.
- Sartorius, Augustinus. *Cistercium bis-teritum*. Praha, 1700.

Regionální historie a didaktika dějepisu:

- Bartoš, Josef; Trapl, Miloš a Schulz, Jindřich. *Regionální dějiny – Stav, problémy a výhledy*. Olomouc, 2000, č. 29.
- Beneš, Zdeněk. *Regionální historiografie a školní dějepis*. In: KUKLÍK, Jan (ed.). *Regionální dějiny v dějepisném vyučování*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006.
- Bosák, František. *Česká škola v době nacistického útlaču*. České Budějovice, 1969.
- Doležal, Jiří. *Česká kultura za protektorátu: školství, písemnictví, kinematografie*. Praha, 1996.
- Gloser, Jaroslav. *Školní dějepis a minulost vlastního kraje aneb O „naší“ regionální historii*. In Metodické inspirace. Praha, 1998.
- Havlůjová, Hana. *Silný hlas ticha aneb Genius loci (v) paměti*. In: Märc, Josef. Brána školního dějepisu otevřená. Ústí nad Labem, 2012.
- Krákora, Pavel. *Historical consciousness and its role in teaching regional history*. In Res Gestae, Czasopismo Historyczne. Olomouc, 2022.
- Komenský, Jan Amos. *Didaktika velká*. Přeložil Augustin Krejčí. Brno, 1948.
- Kutnar, František. *Hodnota a úkol regionálního momentu v Dějinách*. In Acta regionalia. Sborník vlastivědných prací, 1965.
- Ledr, Josef. *Děje panství a města Nových Dvůrů*. Brno, 2011.
- Ledr, Josef. *Dějiny obce Malína*. Kutná Hora, 1897.
- Lipský, Zdeněk et al. *Vývoj krajiny Novodvorská a Žehušicka ve středních Čechách*. Praha, 2011.
- Louda, Jiří a Ludvík Kopačka. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 6: Východní Čechy*. Praha, 1989.
- Martínek, Libor. *Region, regionalismus a regionální literatura*. Opava, 2007.
- Novák, Pavel. *Paměť krajiny. Novodvorská – Žehušicko*. Kutná Hora, 2001.
- Novotný, Petr. *Regionální dějiny a jejich postavení ve výuce dějepisu*. In Knecht, Petr, ed. *Výzkum aktuálních problémů pedagogiky a oborových didaktik: (v disertačních pracích studentů doktorských studijních programů)*. Brno, 2006. 268 s.
- Parkan, František. *Didaktika dějepisu*. Praha, 2014.

- Šustová, Magdaléna. *Vycházky, výlety a exkurze jako součást vyučování dějepisu v době první republiky*. In: Märc, Josef. *Brána školního dějepisu otevřená*. Ústí nad Labem, 2012.
- Vališová, Alena. *Obecná didaktika a její širší pedagogické souvislosti v úkolech a cvičeních*. Pedagogika. Praha, 2021.

Učebnice a další didaktické materiály:

- Bauer, Ivan. *Středověk – pracovní sešit z dějepisu*. Havlíčkův Brod, 1993.
- Hlavačka, Milan. *Lidé v dějinách, Novověk II. Doba konstituční*. Praha, 1995.
- Lovčí, Radovan (red.) *Učebnice Dějepis 8*. Plzeň, 2021.
- Petráňová, Lydia. *Kultura každodenního života – období vrcholného feudalismu*. In *Společenské vědy ve škole* (Čapek, Vratislav, ed.), roč. 1981-1982, č. 8. Praha, 1982.

Diplomové a kvalifikační práce:

- Bičová, Lenka. *Učebnice dějepisu padesátých a šedesátých let dvacátého století* [online]. Praha, 2011. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Mikeska.
- Kociánová, Marie-Anna. *Drobné sakrální památky ve východní části Kutnohorská. Území mezi řekami Klejnárkou a Doubravou* [online]. Praha, 2023. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce: Mgr. Dušan Foltýn.
- Vokurka, Michal. *Barokní krajinotvorba. Srovnání přístupu Šliků a Sasko-Lauenburských* [online]. Praha, 2018. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Vedoucí práce: PhDr. Jan Zdichynec, Ph.D.

Online zdroje:

- *Klíčové kompetence*. Online. Revize rámcových vzdělávacích programů. 2024. Dostupné z: <https://prohlednout.rvp.cz/zakladni-vzdelavani/klicove-kompetence>. [cit. 2025-01-01].
- *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání 2021*. Dostupné online z webové adresy: <https://edu.gov.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>
- *Regionální informační servis*. Nové Dvory (okres Kutná Hora). Online. Regionální informační servis. 2024. Dostupné z: <https://www.risy.cz/cs/vyhledavace/uzemi/534242-nove-dvory>. [cit. 2024-06-24].
- *Rozhodnutí č. 10 předsedy Poslanecké sněmovny ze dne 4. března 2014*. [cit. 24. 6. 2024.] Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=93116>.
- Štefaňák, Jan. *Příběh měsíce: Česká korunovace Karla VI. (1723)*. Online. 2023. Dostupné z: <https://cemsbrno.org/2023/01/27/pribeh-mesice-ceska-korunovace-karla-vi-1723/>. [cit. 2024-06-30]
- Vaničková, Vanda. *Tak trochu jiné soudobé dějiny*. Online. Tak trochu jiné soudobé dějiny. 2024. Dostupné z: https://vanickova.eu/cd2/vzdelavani_ucitelu.html. [cit. 2024-12-22].

Vyjádření k využití nástrojů umělé inteligence

Prohlašuji, že jsem využil nástrojů umělé inteligence pouze v případě pravopisné jazykové korektury a to v rámci textu práce, vyjma citovaných a dobových přepisů textů.

Příloha – Rozhovor s Olgou Hanzlíkovou

Rozhovor s pamětnicí

Pamětnice Olga Hanzlíková, roz. Šimoničková, bytem Nové Dvory, nar. 1927

Nové Dvory 12. října 2017

Rozhovor byl zahájen v 16:05

Rozhovor vedl a přepsal Lukáš Lázňovský, 12. října 2017

Když začala válka, v roce 1939, kolik Vám bylo let?

Když začala válka, tak jsem chodila do 4. třídy, to mi bylo deset roků. V jedenácti letech jsem začala chodit do měšťanky.

Byla jste ještě dítě. Jak jste se dověděla o začátku války? Vnímala jste i nějaké předchozí události a informace o tom, že bude válka, nebo že by válka mohla vypuknout?

Ano, už jsem z toho měla rozum. Báli jsme se Němců. Ve škole nás vychovávali k tomu, jak se chovat, kdyby sem hodili plyn. Učili jsme se němčinu dobrovolně a v měšťance už povinně. Ono se to ale na druhou stranu hodilo, když tu byli Němci, tak jsme se s nimi domluvili už. Ve škole nám to říkali, že jsme ohrožení, že bude válka asi. Tak nás učili právě jak se chovat, kdyby byl nálet. Že Beneš odjel, to jsme nevěděli. Možná že dospělí to věděli. My, jako děti ne. Když jsem chodila do měšťanky, do školy, tak se muselo za každého počasí a v zimě jsme měli uhelný prázdniny. Když jsem přišla do školy, celá rozmáčená, tak jsem musela celý den být v tom rozmáčeným. Ve škole tekla jenom studená voda a topilo se málo, protože i to uhlí jsme měli na příjem. Když jsme chodili ze školy, tak podle chodníku běhaly krysy, těch tam bylo plno.

Jak jste vnímala vznik Protektorátu Čechy a Morava (Protektorat Böhmem und Mahren) v roce 1939?

Ve škole jsme brečeli, republika byla zmenšená o Sudety, ty lidi sem ze Sudet jezdili s fůrami nábytku na autech, a teď sem přijeli a neměli chudáci kde bydlet. Úplně jsme brečeli ve škole. Taký jsme brečeli, když umřel Masaryk. Poznali jsme to hlavně na tom, že sem jezdili

ty uprchlíci z pohraničí. Dali nám novou mapu, původně Československo a takhle tam ty Sudety byly okrájený, že jo ty Sudety, vlastně o kolik se ta republika zmenšila.

Nacisté v nově vzniklém protektorátu zavedli přidělový systém. Dokážete si vybavit, jak to vypadalo? Kolik čeho jste mohli nakoupit apod.? Stačilo to pro celou rodinu?

To už si nepamatuji, ale na všechno byli lístky, šatenky, na boty byly přiděly. Měla jsem jedny boty na dva roky a musely mi vydržet, protože jiný bych nedostala. Uhlí se taky přidělovalo, na dříví jsme chodili do lesa. Všecko co bylo. Bylo to ale jen tak tak, když jsme si koupili cukr, tak jsme si nemohli koupit bonbony. To už jsme si nemohli vybírat. I pro housku jsme si museli jít s lístečkem. Když jsme si koupili salámy, tak už jsme nemohli maso. Byl nedostatek tuku, tak jsme kupovali bůček. Do školy jsme si brali chleba, protože kdo by nám ve škole něco vařil, na přiděl, že jo. Chodili jsme kupovat zmrzlinu, ale to byla jen zmrzlá voda. Kupovali jsme si za 50h nářezák. Víte, co toho bylo za 50h? Hodně a dobrýho. Doma jsme měli slepice a kachny, ale zase to nebylo čím krmit, protože ani to zrní nebylo. Tak jsme chodili sbírat klásky, trávu a bodlák aby se to domácí zvířectvo uživilo. Nebylo nic.

Se zavedením přidělového systému souvisely i povinné odvody vajec, sádla a jiných domácích produktů. Dokázala byste se vyjádřit i k tomuto?

To dělali sedláci, báli se, aby je vždycky nepřišli kontrolovat, aby nenapočítali třeba víc těch slepic. Nebo když zabíjeli sedláci načerno prase, tak se báli, protože za to byly přísné tresty, zavírali je snad za to.

Jak probíhala výuka ve škole? Co se učilo? Učilo se standardně, nebo zde byl patrný vliv nacistické propagandy?

To ne, tím nás neotravovali. To byli vlastenci – učitelové. Netroufli si nic říct, to se báli, abychom něco neprokecli, že jo. Akorát když jsme byli v obchodní škole, v roce 1943, tak v Kutné Hoře přejmenovávali náměstí. Tam nás učitel učil, jak máme hajlovat. Celý náměstí bylo plný lidí a studentů, oni nás tam hnali ze školy. Půlka měla křičet „sieg“ a my „heil“ a my jsme se styděli, byli jsme zticha. Jinak to bylo ve škole normální. Známkovali poctivě, když uměl, nebo neuměl, tak to známkovali poctivě.

Posuneme se dále – konkrétněji do roku 1942. Byl spáchán atentát na zastupujícího říšského protektora R. Heydricha. Mohla byste toto nějak okomentovat?

No to byla hrůza. To jsme se všichni báli jeden druhýho. Tenkrát v každý rodině nebylo rádio. To bylo tenkrát „per huba“ všechno, věděli jsme, že tam byl baloňák, taška a že ho zastřelili (doplnit podle rozhovoru nahrávky.) No pak jsme se dověděli z rozhlasu, že umřel, tak to víte, že jsme měli radost, ale nemohli jsme nic říct. Všichni jsme se báli. Měli jsme radost, že konečně nad těma Němcema někdo vyhrál.

Určitě víte, že v souvislosti s atentátem bylo vyhlášeno stanné právo, spousta lidí byla pozatýkaná a dokonce zavražděná. Jako odplatu pro Čechoslováky si nacisté vybrali obce Lidice a Ležáky, které vypálili. Dokážete říci, zdali se tyto informace dostali i k novodvorským obyvatelům?

Já myslím, že jsme se to dověděli z rozhlasu. A bylo to jako takové „ty ty ty“, nezačínáte si s náma. To se projeví hrozně. Že jsou koncentráky, potom se taky jen šuškal, to se taky nesmělo říkat. Že ty chlapy zastřelili a ženský odvezli pryč, to jsme se dověděli z rádia.

Jak byste popsala konec války a dokážete si vybavit, jak probíhalo osvobození?

Tady to bylo bouřlivý, protože na Kačíně byli Vlasovci a 5. května začalo povstání v Praze, to byla sobota. My jsme tu slyšeli rány z děla, z tý Prahy, to jsme slyšeli. Rádio hlásilo „přijďte pomáhat Praze, kdo máte ruce“ a tak jsme u toho radia byli od rána do večera, a když se Vlasovci začali stěhovat, tak jsme mysleli, že jedou na Prahu. A potom utíkali Němci, aby se zachránili. Tady utíkali přes Malín a tam někoho i zastřelili. Vlítli do baráku a stříleli. Víte proč? Protože tam byla pověšená česká vlajka. Já jsem ty kluky znala, víte, to byli takový krásný kluci. Vytáhli chlapy před barák a zastřelili je, to bylo hrozný.

Dokázala byste zhodnotit poválečný vývoj Československa?

To mě bylo osmnáct roků v čtyřicátém pátém. To jsem to nějak nevnímala. To víte, měli jsme zájem, abychom tancovali, byli jsme nadrženy, abychom tancovali. Byla jsem mladá blbá a to víte, věřila jsem komunistům. Měli jsme docela silný svaz mládeže, kde to ty kluci studenti vedli, tak jsme se toho drželi. Pak tu byl ještě silný sokol, to byl spíš pro ty bohatší, tak jsme mezi sebou jako soutěžili. To bylo samá schůze pořád, lidi si tam vyřizovali svoje účty. Když

jsem začala chodit na komunistické schůze, tak tam na sebe křičeli pořád, vyčítali si všechno možný a tak jsem tam přestala chodit. Když jsem se přihlásila do KS tak jsme museli pořád chodit do schůzí, a na brigády protože jsem se bála, říct že ne, a tam to do nás všechno lili jak je to všechno dobrý.

Je zde ještě něco, co byste chtěla sdělit?

(přepis)

Chodili jsme do tanečních. Jediná zábava byly taneční a kino. Ale ne tancovat, ale taneční – učit se. Jak jsme byli šťastní, když jsme se mohli „vydovádět“. Ono se to pak rovnalo, protože Němci to potom zakázali, ty bály a všechno. Říkali, že když němečtí vojáci umírají na frontách, tak přece nemůžeme chodit tančit. Nebo když jsme chodili do kina, tak hodinu před filmem nás otravovali promítáním záběrů z fronty a že pořád vítězí a vítězí. Hodinu! Věřte tomu, hodinu. Když někdo chtěl odejít, aby se nemusel na to dívat, tak už ho na film potom nepustili. Museli jsme se na to dívat a pořád vítězili a vítězili. Najednou přestali vítězit a oni na těch filmech pořád vítězili a vítězili.

Nebo když jsem jezdila do Prahy, my jsme tam měli podnikový ředitelství – chodila jsem kolem toho kostela, kde byli ty partyzáni schovaní, jak je tam stříleli. Kolem toho jsem chodila do Václavské ulice. Nebo potom když je chytli, tyhle partyzány, to jsme se taky tráslí, oni je všechny postříleli – ono lepší, než aby se nechali mučit. My jsme jim tak fandili.

Tady (v Nových Dvorech pozn. aut.) byla taky Hitler-jugend. Ty byli ubytovaný v zámku a jezdili s koňmi a dělali na poli. Měli správu tady, jak je zámek, v prvním patře. No byli to děti patnáct až osmnáct roků. Uměli všichni česky, takže to byli asi Češi, ale uměli všichni i německy.

Jinak jsme žili ve strachu, to se šuškal, že ten něco řekl, ten něco takového řekl. I jako děti jsme to cítily, doma nás taky napomínali, abychom nic neříkali. Taky se poslouchalo rádio a na každém rádiu byla cedulka „Pamatuj!“, tak to bylo opravdu nebezpečný, lidi se báli.

Jo to vám řeknu, v tom květnu, pětáctýřicátém, to bylo zajímavý. Jak utíkali Němci a ty silnice byly nějaký zacpaný, tak tady v Nových Dvorech se ty kolony zastavily a oni odhazovali ty zbraně a ty zbraně se válely po ulici a my jsme s tou kamarádkou byly tak blbý a šli jsme se dívat a přeskakovaly jsme ty zbraně na silnici. Já jsem se pak toho Němce ptala, jestli je rád, že je konec války a on řekl, že je rád, ale byli přesvědčený, že půjdou na Sibiř. Potom sem

přišli Rusové a ty Němky, já nevím, kde je sebraly, nahnali je do zámku a ty musely chodit na pole, pracovat. Ty ženský na to nebyly zvyklý, hlídali je takoví místní pobudové a občas je i bili, protože si mysleli, že k tomu jsou povolány. To byly chudáci ty ženský, protože v noci tam lezli Rusové. Ale to jsem jenom slyšela, pak se to zklidnilo.

Na Kačíně byli Vlasovci, ty ten zámek zdevastovali a potom se tam nastěhovali Rusové. Ten zámek spadl sem pod nás, tak jsem tam chodila dělat inventuru, ale neměla jsem co zapisovat. Když tam byli ty Rusové, tam byly ty obrazy veliký, tak oni ten obraz vyřízli a přikryli si s tím motorku. Němci si předtím ty cenný věci odvezli předtím, to je samozřejmé, nikdo jim nezabránil. Ale Vlasovci tam jen chlastali, ale neničili.

Když sem přišli Rusové s těmi tanky, tak ty kluci spali na těch tancích a v tom rámusu jak ten tank zabrzdil, tak kluk spadnul a tank ho přejel. Bylo to smutný. Když jezdili na koních, tak tu jednou zaklepali na okno a říkali, ať něco dáme a my jsme nic neměli, tak vlezli do síně a vzali kolo a zase odjeli. Nebo jednou jel náš kluk na kole a ten voják ho zastavil, sebral mu kolo, sedl si na něj a spadl z něj. Takový zážitky jsme taky měli s nimi.

Tady byli ještě Němci, ve velkostatku. Švarcovi se jmenovali, tak oni mi vždycky do stolu strčili housku a hrušky anebo švestky a to byste nevěřil, jaký to byl přínos, když jsem si nemusela kupovat na lísteček housku. Anebo lesní správa, byli hodný, dali mi třeba zajíce anebo bažanta třeba. Tyhle ty Švarcovi byli opravdu hodný. Oni měli patnáctiletého kluka, říkali mu „Hájo“, jako Hans Joachim a oni ho odvedli na vojnu. Jak byly ty záběry, ukazovali ty mladý kluky, vojáky, jak je Hitler plácal po tváři a ten kluk byl vyděšený, no a na vojnu. Teď měli chudáci nahnáno, mně jich bylo líto. Po tom květnu, co se odsud ty Švarcovi stěhovali, tak oni nic nevěděli, jestli třeba už nepadl. Jak jsou ty války zbytečný, tuhle jsem četla, že jakmile se na zeměkouli objevila lidská noha, tak jsou pořád války. Myslím, že si tu zeměkouli zničíme jednou sami.

Konec rozhovoru a nahrávek v 17:33